

1538
ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ — 8

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤ'. ΤΑΞΗ

ΥΠΟ

Θ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, Β. ΠΑΠΑΕΥΘΥΜΙΟΥ,
Γ. ΣΑΝΤΙΚΟΥ & ΧΡ. ΣΟΥΛΙΩΤΗ

ΔΩΡΕΑ
ΒΑΣΙΛΗ ΛΑΧΑΝΑ
ΚΑΛΙΟΤΗΣ ΓΙΟΤΣΑΛΙΤΟΥ - ΛΑΧΑΝΑ

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ "ΔΕΤΟΥ" & "ΦΟΙΒΟΥ" • 1949

ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΑ

Με πολλές θυσίες και με άφθονο αίμα ξαγόρασε πάντοτε η ήρωϊκή Πατρίδα μας, η Ελλάδα, την ελευθερία της.

Κάθε χιονισμένο βουνό της, κάθε κελαυστό ονάκι της, κάθε ποσειτισμένη πλαγιά της, κάθε λιθάρι της έχει ποτισθή με πολύ αίμα και έχει να ιστορήσει και ένα θρίαμβο, μιὰ δόξα της, μιὰ αὐτοθυσία τῶν παιδιῶν της.

Δὲν εἶναι ἡ Ελλάδα μας μόνο ἡ χώρα ποὺ σκόρπισε σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ, μὰ εἶναι καὶ ἡ χώρα ποὺ ἐθεοποίησε τὴν Ἐλευθερία κι' ἀνάγκασε τὸν κόσμον ὅλο νὰ τὴν σέβεται, νὰ τὴν θαυμάζει καὶ νὰ γονατίζει μπροσὰ στὰ μυθικά κατορθώματα τῶν παιδιῶν της καὶ στὴν ἀστείρευτη πηγὴ τῶν ἡρωϊσμῶν τῶν.

Μὰ ἂν ἡ Ελλάδα ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια ποτὲ δὲν γονάτισε, ὄσες φορές κι' ἂν κινδύνεψε νὰ χαθῆ, ἤρθε ὁμοῦ ἐποχὴ, ποὺ ὁ κόσμος ὅλος τὴν ξέγραψε καὶ τὴν λογάριζε γιὰ χαμένη. Καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ἦταν τὰ τετράκοσια μαῦρα καὶ σκληρὰ χρόνια, ποὺ πέρασε κάτω ἀπὸ τὴν σκλαβιά τῶν Τούρκων. Ποιὸ Ἔθνος θὰ μποροῦσε καὶ ποιὸ Ἔθνος μπόρεσε ν' ἀνθέξῃ καὶ νὰ μὴ σβύσῃ σὲ μιὰ τέτοια πολύχρονη καὶ βαρειὰ σκλαβιά; Ὅλος ὁ κόσμος εἶχε ξεχάσει πιά τὴν Ελλάδα καὶ μιλοῦσαν γι' αὐτὴ σὰν γιὰ Ἔθνος ποὺ ἀνῆκε πιά στὴν ἱστορία, σὶὸ παρελθόν.

Ἀλλὰ ἡ Ελλάδα εἶναι ἰδέα καὶ οἱ ἰδέες δὲν σβύνουν ποτέ. Μπορεῖ νὰ σιγανάφτουν γιὰ μιὰ περίοδο, μὰ φροντίζουν πάλι καὶ γιγαντώνονται. Καὶ ἡ Ελλάδα μας ἤρθε ἡμέρα, ποὺ «σὰν τὴ σπίθα κρυμμένη στὴ στάχτη» ξαναροπίσθηξε ἀπ' τὴν προὴ τῆς λευτεριᾶς καὶ πετάχτηκε καὶ πάλι ἡρωϊκὴ καὶ ξαναγεννημένη καὶ γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ θάμπωσε τὸν κόσμο μὲ τὰ κατορθώματά της.

Ἦταν ἡ ἐποχὴ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Αὐτὴν, ποὺ πέρασε καὶ σκίασε κάθε ἄλλη ἐλληνικὴ μεγαλογορία, τοὺς ἡρωϊσμοὺς καὶ τὰ κατορθώματά τῶν Ἑλλήνων τότε, ὅπως καὶ ὅλη τὴν ἱστορία τοῦ Ἔθνους μας ἀπὸ τότε ὡς σήμερα, θὰ ἰδοῦμε στὸ βιβλίο αὐτό.

χαμένη. Ἐφερε τὸ πῶς μεγάλο ἀποτέλεσμα. Δυνάμωσε τὸ ἑλληνικὸ αἶσθημα. Στὴν πῶσι καὶ στὴ δυστυχία οἱ Ἕλλη-
νες ἔνοιωσαν περισσότερο, ὅτι ἀποτελοῦσαν μιὰ πατρίδα,
ἓνα Γένος. Καὶ ἡ ἡρωϊκὴ ἐκείνη θυσία ἔδωκε τὴ δύναμι
στὸ Ἑλληνικὸ Γένος νὰ κρατήσῃ ἄσβεστο τὸν ἔθνισμὸ καὶ
ἀμείωτῃ τὴν ἐλπίδα καὶ νὰ δείξῃ τόση καρτερία στὴ σκληρῇ
ἐκείνῃ δουλείᾳ, ὡς τὴν ἡμέρα ποῦ σημανε ἡ σάλπιγγα τῆς
ἐλευθερίας.

2.— Σκλαβώνεται ὅλη ἡ Ἑλλάδα.

Μαζὶ μετὰ τὴν Κων)πολι σκλαβώθηκε καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλάδα,
ἀφοῦ πολλὰς ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς κράτησαν τὴν ἐλευθερίαν των
πολλὰ χρόνια ὕστερα. Μόλις τὸ 1571 ἡ Τουρκία κυριάρχησε
σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Ἔπεσε ἡ Πόλι!

Πικρὸ τὸ ἀγγελμα αὐτὸ γιὰ τοὺς Ἕλληνες, γιὰτὶ σὴ-
μαινε τὴν κατάλυσι τῆς Ἑλληνικῆς Ἀυτοκρατορίας. Μὰ ἡ
Ἑλληνικὴ φυλὴ ξέρει νὰ ἀγωνίζεται καὶ καμμιά φορὰ δὲν
παραδόθηκε χωρὶς νὰ παλέψῃ ἡρωϊκὰ καὶ μετὰ ὅλες τῆς
δυνάμεις. Ἔτσι καὶ τώρα. Ἀπὸ τὸ 1453 ποῦ κυριεύθηκε ἡ
Κωνσταντινούπολι, χρειάσθηκαν πολλὰ χρόνια οἱ Τούρκοι
γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ κυριεύσουν καὶ τὴν ὑπόλοιπὴν Ἑλλάδα.
Ὡς τὸ 1571, ἑκατὸν εἴκοσι σχεδὸν ὀλόκληρα χρόνια, οἱ Τούρ-
κοι δὲν μποροῦσαν νὰ ὑποτάξουν ὅλες τῆς Ἑλληνικῆς χώ-
ρες. Ἡ μία ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη βαστοῦσαν μετὰ σκληροῦς
ἀγῶνες. Οἱ Ἕλληνες, συμπολεμώντας πολλὰς φορὰς μετὰ Ἐνε-
τούς, δὲν παρέδιδαν εὐκολὰ τὰς χώρας των στοὺς Τούρκους.
Τὰ νησιὰ τοῦ Ἰονίου, ἡ Πύλος, ἡ Μεθώνη, ἡ Κορώνη, ἡ Μο-
νεμβασία, τὸ Ναύπλιο στὴν Πελοπόννησο, ἡ Ναύπακτος, ἡ
Εὐβοία, ἡ Κρήτη, ἡ Κύπρος, ἡ Ρόδος μετὰ τοὺς ἱππότες τῆς
καὶ πολλὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους κράτησαν γιὰ πολλὰ
ἀκόμη χρόνια τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Καὶ μόλις στὸ 1571
ᾠλοκληρώθηκε ἡ κατάκτησι ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν.
Μὰ ἀκόμα βαστοῦσε ἡ Κρήτη, ποῦ τὴν εἶχαν οἱ Ἐνετοί.
Τοὺς Ἐνετούς τοὺς μισοῦσαν οἱ Κρήτες, γιὰ τὸν σκληρὸν
τρόπον ποῦ συμπεριφέρονταν, ἀλλὰ καὶ τοὺς βοηθοῦσαν,
γιὰτὶ εἶχαν τὸ συναίσθημα πὼς πολεμοῦν γιὰ τὴ διατήρησι
τῆς θρησκείας των. Πολεμοῦσαν δηλ. σὰν Χριστιανοὶ περισ-
σότερο, παρὰ σὰν Ἕλληνες. Καὶ μόλις τὸ 1669 οἱ Τούρκοι
μετὰ συνθήκῃ ἔγιναν κύριοι τῆς Κρήτης.

3.— Τὰ βάσανα τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων.

Πολλὰ ἦσαν τὰ βάσανα τῶν Ἑλλήνων, ποῦ ὑπέφεραν στὴ
σκλαβιά. Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία των ἦταν στὰ χέρια
τῶν Τούρκων. Δικαιοσύνη δὲν εὑρίσκαν, πολιτικὰ δικαιώματα
δὲν εἶχαν καὶ ἐπλήρωσαν φόρον γιὰ νὰ μποροῦν νὰ φέρουν τὸ κε-
φάλι στοὺς ἄμους (χαράτσι).

Βαρειὰ καὶ πικρὴ πάντα ἡ σκλαβιά. Μὰ πῶς πικρὴ καὶ
ἀφόρητῃ εἶχε καταντήσῃ ἡ σκλαβιά τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς

Τούρκους, από ένα λαό δηλαδή άπολίτιστο τότε και βάρβαρο και θρησκευτικά φανατισμένο. Δυό ολόκληρες μέρες, μόλις μήκαν οι Τούρκοι στην Κωνσταντινούπολι, έσφαζαν, λεηλατούσαν, άτίμαζαν, άρπαζαν ό,τι πολύτιμο εύρισκαν. Χιλιάδες πολλές ήταν οι άνδρες και γυναίκες που έσφαξαν οι Τούρκοι. Καί δεν θα έμενε "Ελληνας ζωντανός, άν ό Σουλτάνος δεν έδινε διαταγή νά πάψη ή σφαγή για νά μην έρημωθή τελείως ή Πόλι.

Άλλά μήπως κι εκείνοι που σώθηκαν από τη σφαγή, ζούσαν ύποφερτή ζωή; Μήπως είχαν τίποτε δικό των;

Η ζωή, ή τιμή, ή περιουσία των ήταν στα χέρια του καθενός Τούρκου, που τά κανόνιζε σύμφωνα με τά κέφια του. Τά κτήματά των ή μοιράστηκαν από τό Σουλτάνο σέ Τούρκους αξιωματικούς ή δόθηκαν για περιουσία στά τζαμιά και άνωμάσθηκαν β α κ ο υ φ ι α. Μόνο τά ξερά και άγονα κτήματα άφησαν στους "Ελληνες, μά και σ' αυτά δεν θεωρούταν ιδιοκτήτες, αλλά άπλοι καλλιεργητάι και ήταν ύποχρεωμένοι νά δίνουν τό 1)5 στόν Σουλτάνο.

Δικαιοσύνη δεν εύρισκαν ποτέ οι "Ελληνες. Οι Τούρκοι καθήδες (δικασταί) πάντα έδιναν τό δικαιο στούς Τούρκους. Πολιτικά δικαιώματα δεν είχαν και οι Τούρκοι τούς μεταχειρίζονταν σαν κατώτερους ανθρώπους (ραγιάδες). Φορέματα καλά άπαγορεύονταν νά φορουν ούτε ν' ανεβαίνουν σέ άλογο. "Αν δέ συναντούσαν κανένα Τούρκο στό δρόμο, έπρεπε νά σκύψουν και νά τόν προσκυνήσουν, γιατί άλλοιως κινδύνευε τό κεφάλι τους.

Δεν έφθανε αυτό μόνο, άλλα για νά έχη δικαίωμα νά ζή ένας "Ελληνας, νά φέρη, όπως έλεγαν, τό κεφάλι στούς ώμους του, έπρεπε νά πληρώνη ένα μεγάλο φόρο κάθε χρόνο, που λεγόταν κεφαλικός φόρος, τουρκικά «χαράτσι». "Αν δεν είχε μαζί του την άπόδειξι ότι πλήρωσε τό φόρο αυτό, κάθε Τούρκος είχε τό δικαίωμα νά τόν σκοτώση. Αυτόι και πολλοι άλλοι ήταν οι έξευτελισμοι και τά βάσανα, που υπέφεραν οι "Ελληνες και που έκαναν τη ζωή των μαρτυρική.

Άλλά όλα αυτά τά μαρτύρια είχαν κι' ένα καλό. Ριζωσαν πρώτα-πρώτα πιό βαθιά στην καρδιά των Έλλήνων τό θρησκευτικό αίσθημα. Πικραμένοι έτσι κι' άπελπισμένοι από τούς διωγμούς και έξευτελισμούς και μην έχοντας που άλλοι νά καταφύγουν για τη σωτηρία των, γονάτιζαν κάθε βράδυ με δάκρυα μπροστά στόν Έσταυρωμένο και ζητούσαν απ' Αυτόν έλπίδα, παρηγοριά και δύναμι. Κι' έτσι ή πίστι των γινόταν πιό μεγάλη και κατάντησε ασάλευτη. Μά και τό εθνικό αίσθημα δυνάμωναν οι διωγμοί. Γιατί δημιουργούσαν στην ψυχή των Έλλήνων μιá άβάσταχτη άγανάκτησι, που γεννούσε πιό δυνατό τόν πόθο για την έλευθερία, που έγινε πιά ό μόνος σκοπός των σκλαβωμένων Έλλήνων. "Ολοι ήταν άποφασισμένοι νά πολεμήσουν :

*«για τοῦ Χριστοῦ τήν Πίστι τήν ἀγία,
για τῆς Πατριδος τήν Ἐλευθερία».*

4.— Τὸ Παιδομάζωμα.

Οἱ Τούρκοι ἔπαιρναν τὰ Χριστιανόπαιδα καὶ τὰ τούρκευαν, τὰ ἔβαζαν σ' ἕνα στρατῶνα κι' ἐκεῖ τὰ δίδασκαν νὰ μισοῦν τοὺς Χριστιανοὺς. Ἀπὸ τὰ παιδιά αὐτὰ ἔγιναν τὰ τάγματα τῶν φοβερῶν Γενιτσάρων.

Ἡ μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες καὶ φοβερώτερη συμφορὰ τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ σκληροὺς καὶ πιὸ ἀβάσταχτους φόρους, ὁ πρωτότυπος αἱματηρὸς φόρος τοῦ δραματικοῦ Παιδομάζωματος, ποὺ ἔσχιζε καὶ σπάρραζε τὴν καρδιά τῶν γονέων καὶ ποὺ πολλὲς φορές τοὺς ἀνάγκαζε νὰ σφάζουν τὰ παιδιά των μὲ τὰ ἴδια τους τὰ χέρια γιὰ νὰ μὴ τὰ δίνουν στοὺς Τούρκους.

Κάθε χρόνο Τούρκοι στρατολόγοι γύριζαν σ' ὅλες τίς πόλεις καὶ τὰ χωριά κι' ἄρπαζαν ἀπὸ τίς Ἑλληνικὲς οἰκογένειες ὅσα παιδιά ἦταν γερά καὶ καλοδεμένα καὶ τὰ ἔφερναν στὴν Κωνσταντινούπολι. Ἐκεῖ τὰ ἔκαναν Τούρκους, τὰ ἔκλειναν μέσα σὲ στρατῶνες καὶ γιὰ χρόνια τὰ φανάτιζαν μὲ διδασκαλίες νὰ μισοῦν τοὺς Ἕλληνες καὶ νὰ θεωροῦν πατέρα των τὸν Σουλτάνο καὶ σπῖτι των τὸν στρατῶνα. Οἰκογένεια δὲν τοὺς ἐπιτρεπόταν νὰ δημιουργοῦν, οὔτε νὰ παντρευθοῦν. Οἰκογένεια γι' αὐτοὺς ἦταν οἱ ἄλλοι στρατιῶτες στὸ τάγμα, ποὺ λεγόταν τάγμα Γενιτσάρων. Μὲ τέτοια ἀνατροφή τὰ παιδιά αὐτὰ γίνονταν οἱ πιὸ φανατικοὶ στρατιῶτες τοῦ Μωάμεθ καὶ ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Χριστιανῶν.

Μεγάλη καὶ τρομερὴ ἦταν ἡ δοκιμασία αὐτὴ γιὰ τοὺς Ἕλληνες γονεῖς, νὰ σκέπτονται ὅτι τὰ παιδιά των αὐριοθὰ γίνουν οἱ φανατικώτεροι ἐχθροὶ τῆς ἴδιας τῆς φυλῆς των! Γι' αὐτὸ ὄχι μόνο δὲν καμάρωναν τὰ παιδιά των, ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι γονεῖς, σὰν τὰ ἔβλεπαν γερά καὶ ὁμορφα, ἀλλὰ παρακαλοῦσαν νὰ εἶναι ἀδύνατα, ἀνάπηρα καὶ καχεκτικά γιὰ νὰ μὴ τὰ πάρουν οἱ Τούρκοι!

Φαντασθῆτε μὲ τί σπαραγμὸ φυχῆς ἔβλεπε κανεὶς τίς μητέρες νὰ σηκώνουν τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ παρακαλοῦν τὸν Θεὸ νὰ πάρη κοντὰ του τὸ παιδί των γιὰ νὰ μὴ γίνῃ Γενίτσαρὸς!

Καὶ δὲν ἔφθανε μόνο αὐτό. Οἱ Τούρκοι δὲν ἄρπαζαν μόνον ὅσα παιδιά χρειάζονταν γιὰ τὸ τάγμα τῶν Γενιτσάρων, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα, ποὺ τὰ πουλοῦσαν γιὰ δούλους. Περισσότερα ἀπὸ ἕνα ἑκατομμύριο Ἑλληνόπουλα ὑπολογίζεται ὅτι πουλήθηκαν σὰν δούλοι ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς τὸ 1638, ποὺ καταργήθηκε τὸ Παιδομάζωμα.

5.— Τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σουλτάνος σιγὰ-σιγὰ ἔδωκε ἐκκλησιαστικὰ προνόμια. Ἐκαμὲ Πατριάρχη τὸν Γ. Σχολάριο καὶ τοῦ ἔδωκε θρησκευτικὴ καὶ πολιτικὴ ἐξουσία κι' ἐπέτρεψε οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἐκκλησιάζωνται.

Τὸ Τουρκικὸ Κράτος δὲν ἦταν Κράτος πολιτικόν, ἀλλὰ θρησκευτικόν. Πολίτες τοῦ Κράτους αὐτοῦ ἦταν μόνον ὅσοι ἦταν μουσουλμάνοι καὶ ἀρχηγὸς τῶν θεωρούνταν ὁ Σουλτάνος, σὺν διάδοχός τοῦ Προφήτη (χαλίφης). Ὅσοι δὲν ἦσαν μουσουλμάνοι, ἢ ἔπρεπε νὰ γίνουν ἢ νὰ σκοτωθοῦν. Γι' αὐτὸ στὴν ἀρχὴ ὁ Σουλτάνος ἐκλείσει ὅλες τὶς ἐκκλησίες καὶ δὲν ἄφινε τοὺς χριστιανούς νὰ ἐκτελοῦν τὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα. Αὐτὸ ὅμως δὲν βάσταξε πολὺν καιρὸ, γιατί ἀντελήφθηκε ὁ Σουλτάνος ὅτι δὲν ἦταν συμφέρον γιὰ τὸ Κράτος του νὰ ἔμποδίζῃ τὶς θρησκευτικὰς ἐλευθερίας τῶν Χριστιανῶν, ἐπειδὴ τοὺς φανάτιζε περισσότερο, ἀλλὰ καὶ διότι μπορούσε νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ σὲ συνεννόησι μὲ τὸν Πάπα γιὰ καμμιά νέα σταυροφορία. Γι' αὐτὸ ἔκανε ἐξαιρέσι στοὺς Χριστιανούς καὶ τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ζοῦν στὸ Κράτος του, ἀλλὰ ν' ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρως θρησκευτικὸ Κράτος μὲ ἀρχηγὸ τὸν Πατριάρχην. Ἔτσι ἦταν βέβαιος, ὅτι θὰ τοὺς εἶχε πάντα δούλους (ραγιαδες), νὰ πληρώνουν φόρους καὶ νὰ ἐργάζωνται γιὰ τοὺς Τούρκους, χωρὶς φόβο νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὴ Δύσι καὶ νὰ κάμουν ἐπανάστασι. Πρῶτος Πατριάρχης μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου σκοτώθηκε ὁ Πατριάρχης Ἀθανάσιος ὁ Β', ἐγινε μὲ τὴν ἔγκρισι τοῦ Σουλτάνου ὁ Γεώργιος Σχολάριος ποὺ μετωνομάσθηκε Γεννάδιος ὁ Β'. Ὁ Μωάμεθ προτίμησε τὸ Σχολάριον, ἐπειδὴ αὐτὸς πολεμοῦσε τὴν ἔνωσι τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἦταν ἐχθρὸς τοῦ Πάπα. Ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ συνέφερε τὸ Σουλτάνον.

Τὴν ἡμέρα μάλιστα ποὺ ὁ Σχολάριος χειροτονήθηκε Πατριάρχης στὴν ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὁ Σουλτάνος τοῦ ἔστειλε τὴν ἄμαξά του καὶ μ' αὐτὴν ὁ Πατριάρχης μαζί μὲ πολλοὺς κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς σὲ μεγαλοπρεπῆ πομπὴ πῆγε στὸ παλάτι γιὰ νὰ προσκυνῆσῃ τὸν Σουλτάνον. Ὁ Σουλτάνος βγῆκε ὡς τὴν πόρτα τοῦ παλατιοῦ καὶ τὸν ὑποδέχτηκε μὲ μεγάλες τιμὰς καὶ τὸν κάθισε δίπλα στὸ θρόνον του. Ἀφοῦ μίλησαν γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα κατόπιν στὸ τραπέζι, ὁ Μωάμεθ δώρησε στὸν Πατριάρχην τὴν ὥρα ποὺ ἔφευγε μιὰ χρυσὴ πατερίτσα (ράβδος) στολισμένη μὲ πολυτίμητες πέτρες καὶ μαργαριτάρια, λέγοντας: «Νὰ πατριαρχεύῃς γιὰ τὸ καλὸ τῶν Χριστιανῶν καὶ νὰ ἔχῃς τὴ φιλίαν μου καὶ ὅλα τὰ προνόμια, ποὺ εἶχαν καὶ οἱ ἄλλοι πρὶν ἀπὸ σένα Πατριάρχαι». Καὶ τὸν συνώδευσε ἔπειτα ὡς τὴν αὐλὴ τοῦ παλατιοῦ καὶ τὸν βοήθησε ὁ ἴδιος ν' ἀνεβῆ σ' ἓνα στολισμένον ἄσπρο ἄλογο, ποὺ τὸ ἀκολουθοῦσαν ἄνθρωποι τοῦ παλατιοῦ, καὶ μ' αὐτὸ ὁ Σχολάριος γύρισε τὴν Πόλι εὐλογώντας τὸν λαόν, ποὺ τὸν χειροκροτοῦσε καὶ τὸν ζητωκραύγαζε.

Τὴν ἄλλη μέρα Σουλτανικὸ χρυσόβουλο κανόνισε τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια τοῦ Πατριάρχου. Αὐτὸ ἔδινε στὸν Πατριάρχην ἀπόλυτη ἐξουσία στὶς ἐκκλησίες, στὰ μοναστήρια καὶ στὸν κλῆρον. Ὁ Πατριάρχης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονῆ καὶ νὰ καθαιρῆ ἐπισκόπους καὶ ἱερεῖς καὶ νὰ δικάζῃ ὅλες τὶς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν διαφορὰς. Τὰ κτήματα τῶν

ἐκκλησιῶν ἐπεστράφησαν σ' αὐτοὺς καὶ ἦταν ἀφορολόγητα. Ἔτσι ὁ Πατριάρχης δὲν ἔγινε μόνον θρησκευτικός, ἀλλὰ καὶ πολιτικός ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων, ἀληθινὸς Ἐθναρχὴς τῶν ὑποδοῦλων Χριστιανῶν.

Τὰ προνόμια αὐτὰ πολλές φορές παραβιάσθηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ Πατριάρχαι ὑπέστησαν διώξεις, συμφορὲς καὶ πολλοὶ σκοτώθηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ μ' ὅλα αὐτὰ ὁ ὀργανισμὸς αὐτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἔγινε σιγὰ σιγὰ πολὺ ἰσχυρὸς. Ὁ Πατριάρχης εἶχε σχεδὸν ἀντικαταστήσει τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὸς μὲ μιά σύνοδο ἀπὸ ἀρχιερεῖς διηύθυνε ὅλο τὸ σκλαβωμένο Γένος. Ἀγρυπνοῦσε γιὰ τὸ λαό, τὸν προστάτευε ἀπὸ τὶς αὐθαίρεσις τῶν Τούρκων, φρόντιζε μὲ κάθε τρόπο γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴ διατήρησιν τῆς γλώσσας καὶ κρατοῦσε ἄσβεστο τὸ ἐθνικὸ φρόνημα καὶ τὴν ἀγάπην γιὰ τὴ Θρησκείαν καὶ τὴν Πατρίδα, ὅπως καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων. Οἱ παπᾶδες, ποὺ ἤξεραν ἀπὸ κάθε ἄλλον καλύτερα τὴς θλίψεως καὶ τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς, παρηγοροῦσαν τοὺς Ἕλληνας, ἐπικαλοῦμενοι τὴ βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, τοὺς στήριζαν στὴν πίστι τῶν πατέρων, τοὺς ἔδιναν ἐλπίδα γρήγορης λευτερίας καὶ τοὺς ἄφηναν νὰ πιστεύουν ὅτι κάτι τὸ μυστικὸ γίνεται, ποὺ θάρθη ἡ ὥρα νὰ τὸ μάθουν καὶ ποὺ θὰ τοὺς ἀπάλλαζε ἀπ' τὴ σκλαβιά. Ἔτσι καὶ τὸ αἶσθημα τῆς Θρησκείας κρατιόταν ζωηρὸ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἀγρυπνο, ὡς τὴν ὥραν ποὺ ὠρίμασε καὶ ξεπήδησε ἡ φλόγα τῆς Ἐπαναστάσεως.

6.—Ἡ δημιουργία τῶν Κοινοτήτων.

Οἱ Ἕλληνας σιγὰ-σιγὰ, γιὰ νὰ διοικούνται μόνοι των, ἔκαμαν σὲ κάθε χωρὶ κοινότητες, ποὺ τὶς διοικοῦσαν οἱ δημογέροντες ἢ προεστοί. Αὐτοὶ εἰσέπρατταν τοὺς φόρους κ' ἔτσι δὲν ἔρχονταν οἱ Ἕλληνας σὲ συνάφεια μὲ τοὺς Τούρκους.

Στὴν καρδιά τῶν Ἑλλήνων ἦταν πάντα καὶ εἶναι ριζωμένη βαθεῖα ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν ἐλευθερία. Αὐτὸ ἦταν αἰτία, ὥστε οἱ Ἕλληνας, μαζί μὲ τὰ θρησκευτικὰ προνόμια ποὺ τοὺς ἔδωκε ὁ Σουλτάνος, νὰ ἐπιτύχουν σιγὰ-σιγὰ καὶ πολιτικὰ προνόμια, ποὺ τὰ δημιούργησαν σχεδὸν μόνοι τους καὶ τὰ ἀνέχθηκε ὕστερα ὁ Σουλτάνος. Οἱ Ἕλληνας ἀντελήφθηκαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ὅτι, γιὰ νὰ ζοῦν καλύτερα καὶ νὰ μποροῦν νὰ ὑποστηρίξουν τὰ συμφέροντά των, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐνωμένοι καὶ νὰ δημιουργήσουν ἕναν ἰδιαιτέρου τρόπου γιὰ τὴ διοίκησίν των, ποὺ νὰ μὴν ἔχουν θέσι οἱ Τούρκοι, μιά αὐτοδιοίκησιν δηλαδὴ. Καὶ μὲ μεγάλη σύνεσιν καὶ προσοχὴ ἄρχισε νὰ δημιουργεῖται, στὰ ὄρεινὰ μέρη στὴν ἀρχὴ καὶ ὕστερα στὶς πεδιάδες, ἕνα σύστημα δημοκρατικῆς διοικήσεως, ποὺ στὸ τέλος κατάντησε νὰ γίνῃ κράτος ἐν κράτει. Κάθε χωρὶ ἀποτελοῦσε μιά κοινότητα, ποὺ μὲ ψῆφο ἔβγαζε τοὺς ἀρχοντεῖς του, ποὺ λέγονταν δημογέροντες ἢ προεστοί. Αὐτοὶ πάλι ἔβγαζαν τοὺς πρῶ-

χοντες τῆς ἐπαρχίας, πού λέγονταν κοτσαμπάσηδες, καί οἱ κοτσαμπάσηδες τὸν Βελίκη, πού ἔμενε στὴν Κωνσταντινούπολι καί φρόντιζε γιὰ τὰ συμφέροντα τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων.

Οἱ προεστοὶ καί οἱ δημογέροντες παρουσιάσθηκαν στὴν ἀρχὴ σὰν νὰ εἶχαν μόνο σκοπὸ νὰ διευκολύνουν τοὺς Τούρκους στὴν εἰσπραξί τῶν φόρων. Εἶχαν τὴν εὐθύνη νὰ διαχειρίζονται τὶς κοινοτικές περιουσίες καί νὰ εἰσπράττουν καί νὰ πληρώνουν τοὺς φόρους. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες ἐπιτηδες ἔδειχναν προθυμία νὰ πληρώνουν στοὺς προεστοὺς τοὺς φόρους, αὐτὸ ἄρρεσε στὴν Τουρκικὴ διοίκησι, πού δὲν βάρυνε στὸν ἀπώτερο σκοπὸ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τούρκοι σὰν τεμπέληδες, ἀμαθεῖς καί νωθροὶ πού ἦταν, δὲν τοὺς ἄρρεσε νὰ κοπιάζουν καί νὰ ἐνοχλοῦνται γιὰ τὴν εἰσπραξί τῶν φόρων. Γι' αὐτό, ὅταν εἶδαν πὼς οἱ προύχοντες τὰ κατάφερναν καί τοὺς εἰσέπρατταν εὐκολώτερα, τοὺς ἄφησαν ἐλευθεροὺς νὰ κανονίζουν αὐτοὶ ὅπως καταλάβαιναν καλύτερα τὴν εἰσπραξί, ἀρκεῖ νὰ τοὺς ἔδιναν τὰ χρήματα πού ζητοῦσαν. Ἐτσι μὲ τὴν ἐπιτηδειότητά των οἱ Χριστιανοὶ κατώρθωσαν μὲ τὶς κοινότητες νὰ αὐτοδιοικοῦνται, πρᾶγμα πού τοὺς ἔδωκε τὸν τρόπο καί τὰ συμφέροντά των νὰ προστατεύουν ἀπὸ τὴν κατάχρησι τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων καί τὴν εὐκολία νὰ ἔχουν γιὰ νὰ ἐργάζωνται γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀναγέννησι μὲ τὸ νὰ ὑποστηρίζουν καί νὰ βοηθοῦν τὰ σχολεῖα, τὶς ἐκκλησίες καί τὰ μοναστήρια, μέσα στὰ ὁποῖα φυτεύονταν στὶς ψυχὰς τῶν Ἑλληνοπαίδων ὁ σπόρος τῆς ἐλευθερίας.

Ἔτσι ὅσα χωριὰ μάλιστα ἦταν σὲ πολὺ ὄρεινὰ μέρη, ὅπου οἱ Τούρκοι δὲν πῆγαιναν ποτέ, ζοῦσαν τελείως ἐλευθερὰ καί λέγονταν κεφαλοχώρια. Τέτοια χωριὰ ἦταν στὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου, τῆς Κρήτης, τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Ταύγету.

Πολλὲς ἑλληνικὲς κοινότητες, ὅπως τῶν Ἀμπελακίων, τοῦ Πηλίου, τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Δημητσάνας, ἔγιναν τόσο πολὺ πλούσιες, ὥστε σύστησαν μεγάλους ἐμπορικοὺς οἴκους στὴν Εὐρώπη, ὅπως στὴν Ἑνετία, στὴν Τεργέστη, στὴ Μόσχα καί στὴν Ὁδησσό.

7.— Οἱ Φαναριῶτες.

Πολλοὶ μορφωμένοι Ἕλληνες, πού κατοικοῦσαν στὴ συνοικία Φανάρι τῆς Κωνσταντινούπολεως, κατώρθωσαν μὲ τὴ μόρφωσί τους νὰ πάρουν ἐξαιρετικὲς θέσεις στὴ διοίκησι τῆς Τουρκίας καί νὰ ὠφελήσουν τὸν Ἕλλητισμό.

Ἀπὸ Ἀσιατικὸ Κράτος ἢ Τουρκία τώρα μὲ τὴν ὑποδουλωσί τῆς Ἑλλάδος ἔγινε Εὐρωπαϊκὸ καί σὰν τέτοιο δὲν μπορούσε παρὰ νὰ ἔρθῃ σὲ διάφορες σχέσεις μὲ τοὺς Εὐρωπαίους. Ἀλλὰ γιὰ νὰ κἀνῃ αὐτό, θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη ἀνθρώπους μορφωμένους, πού νὰ ξέρουσαν γλώσσες, γιὰ νὰ τοὺς μεταχειρίζεται ὡς διερμηνεῖς (δραγουμάνους). Ἀλλὰ πού νὰ τοὺς βρῆ; Οἱ Τούρκοι ἦταν ὅλοι ἀγράμματοι. Ἀναγκα-

στικά τότε κατέφυγε στους "Ελληνες, πού ἦταν σὲ θέσι νὰ ἐξυπηρετήσουν μὲ τὴ μὀρφωσί τους τὸ Κράτος.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὅσοι ἀπὸ τοὺς λογίους καὶ μορφωμένους ἔμειναν στὴν Τουρκία καὶ δὲν ἔφυγαν στὸ ἐξωτερικό, δημιούργησαν μιὰ νέα τάξι ἀριστοκρατίας. "Όλοι αὐτοί, ἐπειδὴ τὸ Πατριαρχεῖο εἶχε γίνει τὸ μόνο θρησκευτικό καὶ πολιτικό κέντρο, συγκεντρώθηκαν γύρω ἀπ' αὐτό, στὴ συνοικία τοῦ Φαναρίου. Γι' αὐτὸ ὠνομάσθηκαν καὶ Φαναριῶτες. Οἱ Φαναριῶτες ὄχι μόνο ὑπερεῖχαν στὴ μὀρφωσι, ἀλλὰ σπούδαζαν καὶ ἤξεραν πολλὲς ξένες γλώσσες. Αὐτοὺς ἀναγκάσθηκαν νὰ τοὺς μεταχειρισθοῦν οἱ Τούρκοι καὶ τοὺς ἀνέθεσαν τὶς πιὸ ἐμπιστευτικὲς θέσεις. Πολλὲς φορὲς τοὺς ἔστελναν καὶ ὡς πρέσβεις γιὰ νὰ συνομολογοῦν συνθήκες κι' ἐλέγονταν *μεγάλοι διερμηνεῖς ἢ ἐξάπορρητων*. Τέτοιοι ἦταν οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Σουῦτσι, οἱ Ὑψηλάντηδες, οἱ Μουρούζηδες, οἱ Ράλληδες, οἱ Ροδοκανάκηδες, οἱ Ἀργυρόπουλοι καὶ ἄλλοι.

"Ἐτσι οἱ Φαναριῶτες, μὲ τὰ μυστικά πού ἤξεραν καὶ τὴ μεγάλη ἐπιρροὴ πού εἶχαν στους Τούρκους, προστάτησαν πολὺ τὸ Ἑλληνικὸ Γένος καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ὁμογενῶν.

"Ἄλλὰ καὶ μ' ἄλλον τρόπο οἱ Φαναριῶτες ὠφέλησαν τὸ "Ἔθνος. Ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαυία (Ρουμανία) εἶχαν κι' αὐτὲς ὑποταχθῆ στους Τούρκους. Σ' αὐτὲς ὁ Σουλτάνος ἔστελνε νὰ τὶς διοικοῦν "Ελληνες ἡγεμόνες ἀπὸ τὸ Φανάρι. Οἱ Φαναριῶτες πήγαιναν ἐκεῖ μὲ πολλοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς τῶν, πού τοὺς ἔδιναν διάφορα ἀξιώματα καὶ μὲ σωματοφυλακὴ ἀπὸ "Ελληνες. Μεταχειρίζονταν δὲ γιὰ ἐπίσημη γλώσσα τὴν Ἑλληνική. Ἐκεῖ ἴδρυσαν καὶ πολλὰ Ἑλληνικά σχολεῖα κι' ἔτσι πολλοὶ "Ελληνες κατέφευγαν ἐκεῖ καὶ γιὰ νὰ ἐκπαιθεθοῦν, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ βροῦν προστασία. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ ἡγεμονίες αὐτὲς ἔγιναν κέντρα Ἑλληνικά, καὶ στὰ μεγαλοπρεπῆ μέγαρα τῶν ἡγεμόνων προπαρσκαευζόταν ἡ ἀπελευθέρωσι τοῦ "Ἔθνους.

8.—Ἡ ἐκπαίδευσι τῶν σκλάβων Ἑλλήνων.

"Ο Σουλτάνος ἐκλείσει ὅλα τὰ σχολεῖα καὶ τὰ Ἑλληνόπουλα μάθαιναν τὰ γράμματα τὴ νύχτα στὰ μοναστήρια καὶ στὰ σπίτια τῶν παπᾶδων, πού εἶχαν γίνει «κρυφὰ σχολεῖα». Ἀπὸ τὸ 17ο ὄμως αἰῶνα καὶ ὕστερα ὁ Σουλτάνος ἄφησε ν' ἀνοίξουν μερικά σχολεῖα, ὅπου δίδαξαν μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Ἐνας τέτοιος σοφός εἶναι ὁ Χιώτης Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Τὰ κρυφὰ σχολεῖα. — Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς σκλαβιάς ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησι ἐκλείσει ὅλα τὰ Ἑλληνικά σχολεῖα καὶ ἀπαγόρευσε στους "Ελληνες νὰ μαθαίνουν τὴν Ἑλληνικὴ γλώσσα. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο σκόπευε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξι τῶν Ἑλλήνων, πού θὰ ἦταν ἱκανὴ βέβαια νὰ κρατήσῃ τὴν ἐθνικὴ των ὑπόστασι καὶ νὰ συντελέσῃ κάποτε στὴν ἐξέγερσι καὶ τὴν ἀπελευθέρωσι.

Μὰ καὶ οἱ Ἕλληνες γνῶριζαν καλὰ ὅτι μόνο μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴ μὀρφωσὶ θὰ μποροῦσαν νὰ διασῶσουν τὸν ἔθνισμὸ των καὶ νὰ δουλέψουν καλύτερα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Γένους. Καὶ γι' αὐτὸ ἐπεδόθησαν μὲ περισσότερο ἔνθουσιασμὸ στὰ γράμματα. Δάσκαλοι γιὰ τὰ σκλαβωμένα Ἑλληνόπουλα χρησίμεψαν οἱ παπάδες, οἱ καλόγεροι καὶ οἱ ψαλτάδες καὶ γιὰ σχολεῖα τὰ διάφορα μοναστήρια, οἱ νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν ἢ καὶ τὰ σπίτια τῶν παπάδων. Ἐκεὶ κρυφὰ μαζεύονταν τὶς νύχτες τὰ Ἑλληνόπουλα καὶ μπρὸς στὰ εἰκονίσματα καὶ μὲ τὸ ἀδύνατο φῶς ἑνὸς κεριοῦ ἢ ἑνὸς καντηλιοῦ οἱ παπάδες μάθαιναν στὰ παιδιὰ τὰ πρῶτα γράμματα κ' ὕστερα τὸ Ψαλτήρι καὶ τὸν Ἀπόστολο. Μὰ ταυτόχρονα τοὺς διηγόνταν τὴ δόξα καὶ τὰ κατορθῶματα τῶν προγόνων καὶ γέμιζαν τὴν ψυχὴ των μ' ἔνθουσιασμὸ καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν Πατρίδα καὶ τὴ Θρησκεία. Τοὺς μιλοῦσαν γιὰ τοὺς ἡρωϊσμοὺς τῶν ἀρχαίων καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς φυλῆς των καὶ τοὺς συμβούλευαν νὰ μὴ λησμονοῦν ὅτι εἶναι ἀπόγονοι ἐκείνων καὶ ὅτι ὅλα τὰ μέρη, ποὺ ἔχουν σήμερα οἱ Τοῦρκοι,

«πάλλι μὲ χρόνια, μὲ καιροὺς, πάλλι διζὰ μας θὰ ἴναι».

Μὲ τί λαχτάρα, χαρὰ καὶ προθυμία ἔτρεχαν τὶς νύχτες τὰ Ἑλληνόπουλα νὰ μάθουν τὰ λίγα αὐτὰ γράμματα, καὶ παρακαλοῦσαν τὸ φεγγάρι νὰ τοὺς φέγγῃ μὲ τὸ χλωμὸ φῶς του γιὰ νὰ βρίσκουν τὸ δρόμο :

*Φεγγαράκι μου λαμπρὸ,
φέγγε μου νὰ περπατῶ,
νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο
νὰ μαθαίνω γράμματα.*

Διακόσια ὀλόκληρα χρόνια γινόταν αὐτὴ ἡ δουλειά. Μὰ τίποτε δὲν βρέθηκε ἱκανὸ νὰ ἐμποδίσῃ τὰ Ἑλληνόπουλα ἀπὸ τοῦ νὰ μαθαίνουν τὰ λίγα «κολλυβογράμματα», ὅπως τὰ ἔλεγαν τότε. Τὰ κρυφὰ αὐτὰ σχολεῖα ἔχουν γίνεῖ ἢ κολυμβήθρα, ὅπου ἀναβαπτίζοταν τὸ ἔθνικὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων.

Τὰ μεγάλα σχολεῖα. Ἀργότερα ὁμῶς, ἀπὸ τὸ 1700 κ' ὕστερα, ὁ Σουλτάνος μὲ τὴ μεσολάβησιν τῶν Φαναριωτῶν ἐπέτρεψε ν' ἀνοίξουν ὠρισμένα σχολεῖα ποὺ σιγὰ - σιγὰ ἔγιναν πολὺ περισσότερα. Τότε ἀνοίξαν καὶ μεγάλα σχολεῖα, στὴν ἀρχὴ στὴν Κωνσταντινούπολι (Μεγάλη Σχολὴ τοῦ Γένους), ὕστερα στὰ Ἰωάννινα, στὴ Σμύρνη, στὴ Ζαγορὰ καὶ στὴ Δημητσάνα. Σ' αὐτὰ δίδαξαν πολλοὶ σοφοὶ καὶ μορφωμένοι ἄνδρες, πρὸ ὀνομάσθησαν διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Εὐγένης Βούλγαρις, ὁ Νικήφορος Θεοτοκῆς, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος, ὁ Ἀνθιμὸς Γαζῆς καὶ

ἄλλοι. Ἐξαιρετικὴ θέσι μέσα σ' αὐτούς ἔχει ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς.

Ἀδαμάντιος Κοραΐς. — Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς ἦταν μεγάλος σοφὸς καὶ βαθὺς γνώστης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραμμάτων. Μὲ τὰ σοφὰ συγγραμμάτα του ἔγινε ὁ μεγάλος διαμορφωτὴς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ μὲ τίς πατριωτικὰς ἐπιστολὰς καὶ τίς διατριβὰς του ὁ ἀπόστολος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Ἀδαμάντιος Κοραΐς.

Γεννήθηκε στὴ Σμύρνη τὸ 1748. Ὁ πατέρας του καταγόταν ἀπὸ τὴ Χίο καὶ ἡ μητέρα του ἀπὸ τὴ Σμύρνη. Στὰ πρῶτα του χρόνια σπούδασε στὴ Σμύρνη. Ἐκεῖ, συναναστρεφόμενος μὲ Εὐρωπαίους, ἔμαθε τὴν Ἰταλική, Γαλλικὴ καὶ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα καὶ ἀργότερα καὶ τὴν Ἀγγλική. Ὅταν ἔγινε 24 χρόνων, τὸ 1772, ὁ πατέρας του τὸν ἔστειλε στὸ Ἀμστελδάμο γιὰ ἐμπορικὰς ὑποθέσεις. Ἀλλὰ ὁ Κοραΐς δὲν εἶχε καμμιά κλίσι γιὰ τὸ ἐμπόριο καὶ τὸ 1782 ἔφυγε γιὰ τὸ Μομηλλιὲ τῆς Γαλλίας, ὅπου σπούδασε φιλοσοφία καὶ ἰατρικὴ καὶ ἀναγορεύθηκε διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς. Τότε ὅμως πέθαναν οἱ γονεῖς του καὶ ὁ Κοραΐς ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι, ὅπου ζοῦσε μεταφράζοντας ἀπὸ τὴ Γερμανικὴ καὶ Ἀγγλικὴ στὴ Γαλλικὴ διάφορα συγγραμμάτα, ποὺ πλῶοισε στοὺς ἐκδότες.

Ἀλλὰ τότε συνέβη στὴ Γαλλία ἓνα μεγάλο γεγονός ποὺ εἶχε ἀντίκτυπο σ' ὅλο τὸν κόσμο, ὅπως θὰ μάθωμε. Ὁ Γαλλικὸς λαὸς ἐκήρυξε ἐπανάστασι καὶ ἀνέλαβε στὰ χέρια του τὴν ἐξουσία ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς. Ἡ ἐπανάστασι αὐτὴ διακήρυξε τὸ δικαίωμα τῶν λαῶν νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι.

Ὁ Κοραΐς αἰσθάνθηκε βαθεῖα τὴ διακήρυξι αὐτὴ τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασεως καὶ ἡ εὐαίσθητη ψυχὴ του συγκινήθηκε ἀπὸ τὴν ταπείνωσι ὅπου εἶχε πέσει τὸ δοξασμένο ἔθνος του. Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ βοηθήσῃ ὅπως μποροῦσε τὸ ἔθνος του ν' ἀναγεννηθῇ. Καὶ ἔβαλε σκοπὸ τῆς ζωῆς του: α) Νὰ καταστήσῃ γνωστὴ τὴν πολιτικὴν κατάστασι τῶν Ἑλλήνων καὶ σ' αὐτούς τοὺς ἴδιους καὶ στὰ Κράτη τῆς Εὐρώπης ποὺ δὲν τὴν ἤξεραν. β) Νὰ ὑπενθυμίσῃ πάντοτε στοὺς Ἕλληνας τὴ δόξα τῶν προγόνων των καὶ γ) Νὰ διαμορφώσῃ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα, βγάζοντας ἀπὸ τὴ μέση ὅλες τίς ξένες λέξεις.

Καὶ πράγματι, πολυμαθὴς ὅπως ἦταν καὶ προικισμένος ἀπὸ τὴ φύσι μ' ἐξαιρετικὴ εὐφυΐα, ἔγραψε ἀρκετὰ συγγραμμάτα, ποὺ ἐξύψωσαν τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν ἀνέδειξαν μεγάλο σοφὸ καὶ μεγάλο πατριώτη.

Ὁ Κοραΐς μὲ τὴ βοήθεια τῶν πλουσίων ὁμογενῶν Ζωσιμαδῶν ἀνέλαβε τὴν ἐκδοσι τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἐξέδωκε τὴν «Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη».

πού τόσο συνετέλεσε στη διαμόρφωσι τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς γλώσσας. Ὅταν κηρύχθηκε ἡ Ἐπανάστασι, γέρος τώρα ὁ Καραῆς καὶ μὴ μπορώντας νὰ κατεβῆ στὴν Ἑλλάδα, ἔγραφε ὀλοένα ἐπιστολὰς σὲ πολλοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς συμβούλευε νὰ ἔχουν θάρρος καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν.

Πέθανε στὸ Παρίσι στὶς 10 Ἀπριλίου 1833 σὲ ἡλικία 85 χρόνων καὶ τάφηκε μὲ μεγάλες τιμὲς στὸ «Πολυάνδρου». Στὸν τάφο του χαράχθηκαν τὰ ἑξῆς, πού εἶχε γράψει ὁ ἴδιος:

«Ἀδαμάντιος Κοραΐς

ὅπο ξένην μὲν, ἴσα δὲ τῇ φύσῃ με Ἑλλάδι
πεφιλημένην γῆν τῶν Παρισίων ζεῖμαι».

Δηλαδή:

«Ἀδαμάντιος Κοραΐς, βοίσκομαι θαυμένος
στὴν ξένη γῆ τῶν Παρισίων, πού μοῦ εἶναι
τόσο ἀγαπημένη, ὅσο καὶ ἡ Ἑλλάδα, ὅπου γεννήθηκα».

Ἡ Πατρίδα μας ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὸ μεγάλο ἔθνος-κό ἔργο του, ἔστησε μπρὸς στὸ Πανεπιστήμιο τὸν ἀνδριάντα του.

9. — Ἑλληνικὲς δυνάμεις στὴν ξηρά.

Πολλοὶ Ἕλληνας δὲν μποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὴ σκλαβιά κι' ἀνέβαιναν στὰ βουνά. Ἐκεῖ ἀποτελοῦσαν τὰ σώματα τῶν «Κλεφτῶν» πού ἦταν ἡ κατὰ ξηρὰν στρατιωτικὴ δύναμι τῆς σκλαβωμένης Ἑλλάδος καὶ ζοῦσαν σὰν σταυραετοὶ ἐλεύθεροι.

Δὲν ἦταν μόνο οἱ λόγιοι καὶ οἱ σοφοί, οἱ μεγάλοι δηλ. διδάσκαλοι τοῦ Γένους, οὔτε μόνο οἱ κοινότητες πού ἐργάσθηκαν γιὰ νὰ κρατήσουν ἀσέεστο τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων καὶ συνετέλεσαν στὴν ἔκρηξι τῆς Ἐπανάστασεως. Καὶ σ' ἄλλους σπουδαίους παράγοντες ἡ Πατρίδα μας οφείλει τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς.

Μαζὶ μὲ τίς πνευματικὲς δυνάμεις τοῦ τόπου, ἐργάσθηκαν καὶ ἀξιοπρόσεκτες πολεμικὲς δυνάμεις. Αὐτὲς οἱ δυνάμεις ἦταν ὁ στρατὸς πού ἐδημιούργησαν οἱ ἀνυπότακτοι καὶ φιλελεύθεροι ἐκείνοι ἄνδρες, πού δὲν θέλησαν ποτέ νὰ φάνε τὸ πικρὸ ψωμί τῆς σκλαβιάς καὶ νὰ προσκυνήσουν τὸν κατακτητή. Ἦταν ἐκείνοι, πού γέμισαν τ' ἀπρόσιτα κι' ἄβυσθα βουνά τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ ἔκαμαν λημέρια τους. Ἐκείνοι πού δημιούργησαν τὰ πολεμικὰ σώματα τῶν Κ λ ε φ τ ῶ ν πού σιγὰ-σιγὰ κατάντησαν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Ἐκείνοι πού περήφανα τραγουδοῦσαν μαζὶ μὲ τὰ πουλιὰ τῶν βουνῶν καὶ τῶν λόγγων:

«Πασᾶ μου ἔχω τὸ σπαθί, Βεζύρη τὸ τουφέκι.

Κάλλιο νὰ ζῶ μὲ τὰ θηριὰ παρὰ νὰ ζῶ μὲ Τούρκους».

Οἱ σπηλιεὲς καὶ οἱ ράχες τοῦ Ταυγέτου, τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Κισσάβου, τῶν Ἀγράφων, τοῦ Πηλίου, τοῦ Παρνασσοῦ

και τ'όσων άλλων βουνών άντηχοῦσαν από τὰ ήρωικά τραγουδία τών άνδρείων εκείνων Έλλήνων, πού, μὴν υποφέροντας τὴν τυραννία, άνέβηκαν εκεί και άνέπνεαν τὸν άέρα τῆς λευτεριάς μαζί με τούς σταυραετούς:

Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρο - Ὀλυμπος σὸν κόσμο ξακουσμένος.

Ἐχω σαράντα δυὸ χορφές κι' ἐξήντα δυὸ βουσοῦλες.

Κάθε ραχοῦλα φλάμπουρο, κάθε κλαοὶ και κλέφτης.

Ἄρχαιοι και άνοργάνωτοι στὴν άρχή, δέν άργησαν νά οργανωθοῦν και νά άποτελέσουν σώματα. Ὁ άρχηγός του καθενός σώματος λεγόταν *Καπετάνιος*, ὁ άπαρχηγός και ὕπασις τῆς του *Πρωτοπαλικάρια* και ὅλοι οἱ άλλοι *Παλικάρια*. Ὅλοι δέ μαζί λεγονταν *Κλέφτες*. Τὸ ὄνομα «Κλέφτης» σήμαινε τὸν άνδρείο και τὸν παλληκαρῶ, πού ζῆ ελεύθερα και δέν σηκώνει τὴ σκλαβιά. Οἱ κλέφτες εἶχαν και σημαία, πού ἔφερεν συχνότερα στὴ μέση τὸν Ἄη Γιώργη και λεγόταν *φλάμπουρο*. Πολλές ἦταν οἱ άρετές πού εἶχαν οἱ κλέφτες. Λάτρευαν με καθαρὴ καρδιά τὸ Θεό. Θεωροῦσαν γιὰ ιερώτερά των πράγματα τὴ Ἐρησκεία και τὴν Πατρίδα. Δέν άγγιζαν ποτέ τὰ πράγματα πού άνῆκαν στίς ἐκκλησίες και τὰ μοναστήρια. Σέβονταν τὴν οἰκογενειακὴ τιμὴ και άγαπιόντουσαν μετὰ τῶν σάν άδέλφια.

Ἐκεῖ ψηλά στὰ βουνά πού εἶχαν τὰ λημέρια των, ἦταν πάντοτε ἔτοιμοι νά πολεμήσουν τούς Τούρκους, γιὰ τὴ πάντα ἡ ζωὴ τους ἦταν σὲ κίνδυνο. Γι' αὐτὸ τὸν περισσότερο καιρὸ τὸν περνοῦσαν με τὸ νά γυμνάζωνται στὴ σκοποβολή, στὸ τρέξιμο, στὸ πῆδημα, στὸ πάλαιμα και στὸ λιθάρι. Ἦταν τόσο καλοὶ σκοπευτές, πού πολλοὶ άπ' αὐτούς περνοῦσαν τὴ σφαίρα τους μέσα από τὸ δαχτυλίδι.

Συνειθίζαν νά υποφέρουν τὴν πείνα, τὴ δίψα, τὴ ζέστη, τὸ κρύο, τὴν άπνία και κάθε στερήσει και κακουχία. Προτιμοῦσαν τὸ θάνατο παρὰ νά πέσουν στὰ χέρια τῶν Τούρκων γι' αὐτὸ ἡ εὐχὴ μεταξύ των ἦταν: «καλὸ βόλι» ἢ «καλὸ μολύβι». Κι' ὅταν τύχαινε νά τούς πιάσουν ζώντανους, ποτέ δέν δείλιαζαν και κρατοῦσαν ψηλά τὸ ἔθνικὸ και θρησκευτικὸ φρόνημα. Τούς σούβλιζαν, τούς ἔγδερναν ζώντανους, τούς ἔσπασαν τὰ κόκκαλα με τὸ σφυρί. Μά οἱ κλέφτες δέν ἔβγαζαν οὔτε ἕνα δάκρυ, οὔτε ἕνα στεναγμό, οὔτε μιὰ λέξι.

Τὰ σώματα τῶν κλεφτῶν εἶχαν καταντήσει ὁ τρόμος και ὁ φόβος τῶν Τούρκων και ἡ παρηγοριά και ἡ προστασία τῶν Ἑλλήνων. Κάθε τόσο ἐξορμοῦσαν από τὰ λημέρια τους κι' ἔκαναν ἐπιδρομές στὰ τουρκικὰ χωριά και τὰ κατάφερναν κι' άρπαζαν τὰ ζῶα των. Πολλές φιρές ἔκαναν «γιουρούσια» ξαφνικά στὰ Τουρκικὰ στρατεύματα και τούς ἔκαναν άληθινὴ θραῦσι.

Οἱ Τούρκοι, ἐπειδὴ δέν μποροῦσαν νά τούς διαλύσουν, αναγκάζονταν πολλές φορές νά συνθηκολογοῦν μαζί των και νά κάνουν άπ' αὐτούς τάγματα, πού τούς άνέθεταν νά

«... Πάλι με χρόνια, με καιρούς, πάλι δικά μας θά 'ναι....»

κρατούν σὲ ὠρισμένες περιφέρειες τὴν τάξι καὶ τὴν ἡσυχία. Ἡ περιφέρεια ἐκείνη λεγόταν ἄρματωλίκι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ τάγμα Ἄρματωλοί. Ἄλλὰ οἱ κλέφτες δὲν ἔμεναν πολὺν καιρὸ στ' ἄρματωλίκι. Τὰ χαλοῦσαν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τραβοῦσαν πάλι γιὰ τὰ βουνά. Γι' αὐτὸ ἡ ὀνομασία ἄρματωλοὶ καὶ κλέφτες κατάντησε νὰ ἔχη τὴν ἴδια σημασία.

*Ἀχ! Τὶ καλὰ τὰν νᾶμουνα ἄρματωλὸς καὶ κλέφτης,
ἀρματωλὸς μὲς' στὰ βουνὰ καὶ κλέφτης μὲς' τοὺς κάμπους,
νᾶχα τὰ βράχια ἀδέρφια μου, τὰ δέντρα συγγενάδια,
νὰ μὲ κοιμᾶν οἱ πέροδιες, νὰ μὲ ξυπνοῦν τ' ἀηδόνια,
νὰ τρώγω τούρτζικα χορμιά, σελᾶβο νὰ μὴ λένε.*

Αὐτοὶ ἦταν οἱ Ἄρματωλοὶ καὶ Κλέφτες, ποὺ ἀποτελοῦσαν τότε τὴν «κατὰ ξηρὰν» πολεμικὴ δύναμι τῶν Ἑλλήνων καὶ ποὺ ἐγκαρδίωναν τοὺς Ἑλλήνες μὲ τὴν ὑποστήριξι καὶ τὰ ἥρωικά κατορθώματά των.

10.—Ἑλληνικὲς δυνάμεις στὴ θάλασσα.

Οἱ Ἑλλήνες, σὰν ναυτικοί, κατῶρθωσαν κι' ἔκαμαν ἐμπορικὰ πλοῖα ποὺ ταξίδευαν στὶς θάλασσες μὲ Ρωσικὴ σημαία. Σιγὰ-σιγὰ τὰ μετέβαλαν σὲ πολεμικὰ κι' ἔκαμαν τὴν «κατὰ θάλασσαν» δύναμι τῆς σκλαβωμένης Ἑλλάδος.

Οἱ Ἑλλήνες δὲν εἶχαν μόνον πολεμικὲς δυνάμεις «κατὰ ξηρὰν», τοὺς περιφημοὺς Ἄρματωλοὺς καὶ Κλέφτες, ἀλλὰ εἶχαν καὶ τὶς πολεμικὲς δυνάμεις τῶν καὶ «κατὰ θάλασσαν». Ναυτικὸς λαὸς ὁ ἑλληνικὸς, δὲν μπορούσε νὰ καθυστερήσῃ στὴν πολεμικὴ ἐνοπλὴ δράσι. Τὰ νησιά καὶ οἱ παράλιες πόλεις σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς σκλαβιάς δὲν ἔπαψαν ἀπὸ τὸ νὰ ἐπιδίδωνται στὴ ναυτιλία καὶ στὸ ἐμπόριο. Ὅταν μάλιστα στὸ 1783 ὑπογράφηκε συνθήκη μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, ποὺ ἐπέτρεπε ἐλευθερίαν στὰ Ρωσικὰ πλοῖα, τότε οἱ Ἑλλήνες ἔκαμαν πολλὰ πλοῖα καὶ μὲ ρωσικὴ σημαία διέσχιζαν ἐμπορευόμενοι τὶς θάλασσες τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ Αἰγαίου ὡς τὸ Γιβραλτάρ. Καὶ ἐπειδὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐκ οὐρσευαν τὶς θάλασσες οἱ φοβεροὶ πειραταὶ τῆς Ἀλγερίας, τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐξωπλίζονταν καὶ μὲ κανόνια κι' ἔτσι καταντοῦσαν πολεμικὰ.

Πολλὰ νησιά τότε ἐφτιασαν πολλὰς δεκάδας πλοῖα κι' ἐπλούτισαν μὲ τὸ ἐμπόριο. Περισσότερο ὅμως ἀπ' ὅλα ἀναδείχθησαν στὸ πλούσιο ἐμπόριο κι' ἔκαμαν ἕνα πραγματικὸ ἑλληνικὸ στόλο τὰ νησιά Ὑδρα, Σπέτσες καὶ Ψαρά.

Ἔτσι, ὅταν ἀρχισε, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, ἡ Ἐπανάστασι, ἡ Ἑλλάδα βρέθηκε νὰ ἔχη πολλὰ καὶ μεγάλα ὀπλισμένα πλοῖα, ποὺ τὰ κυβερνοῦσαν καπεταναῖοι καὶ ναῦτες μὲ πολλὴ πείρα καὶ περισσότερο πατριωτισμό. Κι' αὐτὸ ὠφέλησε πάρα πολὺ στὸν ἀπελευθερωτικὸ μαζ ἀγῶνα.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

11.— Τὸ κίνημα τοῦ 1770.

Στὸ 1770 ἡ Αἰκατερίνη τῆς Ρωσίας ἔστειλε Ρωσικὸ στόλο μετὰ τὸν Ὀρλώφ νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν Πελοπόννησο. Τὸ κίνημα ἀπέτυχε καὶ ἡ Πελοπόννησος ρημάχτηκε ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς, ποὺ μῆταν μέσα.

Ὅταν οἱ Τούρκοι κυρίεψαν τὴν Κωνσταντινούπολι, ἀληθινὸς τρόμος κατέλαβε ὅλη τὴν Εὐρώπη. Ὅλοι πίστευαν ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν θὰ περιορισθοῦν μόνο στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ θὰ θελήσουν νὰ ξαπλωθοῦν καὶ στὴν Εὐρώπη. Γι' αὐτὸ ἀπέφυγαν νὰ δώσουν ἀφορμὴ γιὰ δυσαρέσκεια στὴν Τουρκία. Τὰ τέσσερα μάλιστα τότε μεγαλύτερα Κράτη, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Γερμανία, ἐπειδὴ δὲν γειτόνευαν μετὰ τὴν Τουρκία καὶ δὲν διέτρεχαν ἄμεσο κίνδυνο, δὲν ἔδειχναν κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν κατάστασι ποὺ δημιουργοῦνταν στὴν Ἀνατολή. Ἡ Γαλλία μάλιστα ἦταν σχεδὸν πάντοτε σύμμαχος μετὰ τὴν Τουρκία. Τὸν μεγαλύτερο κίνδυνο διέτρεξαν ἡ Αὐστρία, ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Ἑνετία. Τὴν Οὐγγαρία μάλιστα οἱ Τούρκοι τὴν κυρίεψαν καὶ τὴν κράτησαν ὑπόδουλη 150 χρόνια. Ἡ Αὐστρία ἦρθε πολλές φορές σὲ σύγκρουσι μετὰ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ οἱ Αὐστριακοὶ ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Οὐγγρους καὶ νὰ παραδώσουν τὴν Τρανσυλθανία καὶ μέρος τῆς Βοσνίας στοὺς Αὐστριακοὺς. Ἡ Ἑνετία ἦταν μεγάλη ναυτικὴ δύναμι τότε καὶ κατεῖχε πολλές παράλιες πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Τούρκοι ὅμως κατόρθωσαν νὰ τοὺς διώξουν ἀπ' ὅλες τὶς ἐλληνικὰς χώρες.

Σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς πολέμους, ποὺ βάσταξαν 300 σχεδὸν χρόνια, οἱ Ἕλληνες ἐπαναστατοῦσαν πάντοτε κατὰ τῶν Τούρκων καὶ βοήθοῦσαν τοὺς Φράγκους. Αὐτοὶ ὅμως, μόλις τύχαινε νὰ κάνουν εἰρήνη μετὰ τοὺς Τούρκους, ἄφηναν τοὺς Ἕλληνες στὴν τύχη των, μετὰ ἀποτέλεσμα νὰ παθαίνουν ἔτσι πολλές καταστροφές. Αὐτὸ γινόταν ὡς τὸν 18ο αἰῶνα, ὅταν πιά ἔχασαν οἱ Ἕλληνες τὶς ἐλπίδες των στὴν Εὐρώπη καὶ στράφηκαν πρὸς τὴ Ρωσία, ποὺ ἔδειχνε πῶς ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ τὸ ἔδειξε πῶς φανερά ὁ Αὐτοκράτορας τῆς Ρωσίας Πέτρος ὁ Μέγας. Αὐτὸς ὄχι τόσο γιὰτὶ ἀγαποῦσε τοὺς Ἕλληνες,

ἀλλὰ γιατί συνέλαβε τὸ σχέδιο νὰ διαλύσῃ τὴν Τουρκικὴ Ἀυτοκρατορία, σκέφθηκε ὅτι αὐτὸ θὰ τὸ πετύχαινε ἂν καταφέρῃ τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐπαναστατήσουν. Καλεσε λοιπὸν τοὺς Ἕλληνες νὰ εἶναι ἔτοιμοι γιὰ ἐπανάστασι καὶ κήρυξε τὸν πόλεμο στὴν Τουρκία. Δὲν πρόλαβαν ὅμως οἱ Ἕλληνες νὰ ἐπαναστατήσουν, γιατί νικήθηκε ὁ Μέγας Πέτρος ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὑπόγραψε εἰρήνη.

Ἄλλὰ αὐτὸ πού δὲν πέτυχε ὁ Μέγας Πέτρος, τὸ ἔθεσε σ' ἐνέργεια ἀργότερα ἡ Ἀυτοκράτειρα Αἰκατερίνη. Αὐτὴ τὸ 1766 ἔστειλε στὴν Ἑλλάδα τὸν ῥωσικὸν ἀξιωματικὸν τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ Γεώργιο Παπάζογλου, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ ξεσηκώσῃ τοὺς Ἕλληνες καὶ νὰ τοὺς ἐτοιμάσῃ γιὰ ἐπανάστασι. Ὁ Παπάζογλου ἦρθε σ' ἐπαφὴ μ' ὅλα τὰ ἐξέχοντα πρόσωπα στὴν Ἑλλάδα, προπαγάνδισε μ' ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ἐπανάστασι καὶ ἐπέτυχε νὰ σκορπίσῃ μεγάλες ἐλπίδες καὶ ἐνθουσιασμὸ στοὺς Ἕλληνες, πού περιμεναν τότε πότε νάρθῃ ἡ ὥρα γιὰ νὰ ἐπαναστατήσουν.

Πράγματι τὸ 1768 ἄρχισε ὁ πόλεμος ῤωσίας καὶ Τουρκίας. Τὸ 1770 ῤωσικὸς στόλος ἀπὸ 15 πλοία μὲ ἀρχηγούς τὸν Θεόδωρο καὶ Ἀλέξιο Ὁρλώφ ἦρθε στὴν Πελοπόννησο γιὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφίξι τοῦ ῤωσικοῦ στόλου ἡ Πελοπόννησος ἐπανεστάτησε. Ἄλλὰ καὶ ἡ ῤωσικὴ βοήθεια ἦταν μικρὴ καὶ ἡ ἐπανάστασι ὄχι καλὰ ὀργανωμένη. Ὁ Σουλτάνος, μόλις πληροφορήθηκε τὴν ἐπανάστασι, ἔστειλε στὴν Πελοπόννησο τὸν Χασάν Πασᾶ μὲ 15 χιλ. Ἀλβανούς, πού πολὺ εὐκόλα ἐπνίξαν τὴν ἐπανάστασι στὸ αἶμα. Ὁ ῤωσικὸς στόλος τότε ἄφησε τοὺς Ἕλληνες στὴν τύχη τῶν καὶ ἔφυγε. Τότε οἱ Ἀλβανοὶ ρήμαξαν κυριολεκτικὰ τὴν Πελοπόννησο. Ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἄλλοι σκοτώθηκαν, ἄλλοι αἰχμαλωτίσθηκαν καὶ ἄλλοι, ὅσοι μπόρεσαν, ἔφυγαν στὴν Ἐπτάνησο ἢ ἀνέβηκαν στὰ βουνά.

Στὴν Πελοπόννησο οἱ Ἀλβανοὶ ἔμειναν πολλὰ χρόνια καὶ στὸ τέλος χτύπησαν καὶ αὐτοὶ τοὺς Τούρκους. Τότε ὁ Σουλτάνος τοὺς διέταξε νὰ φύγουν. Ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀρνήθηκαν, ἀναγκάσθηκε νὰ διατάξῃ τὸν ναύαρχο Χασάν νὰ τοὺς διώξῃ. Ὁ Χασάν ζήτησε τὴν βοήθεια τῶν κλεφτῶν καὶ πέτυχε πολλοὺς νὰ σκοτώσῃ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τοὺς διώξῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Ὑστερα ὅμως ὁ Χασάν στράφηκε ἐναντίον τῶν κλεφτῶν καὶ τότε σκοτώθηκαν πολλοὶ καπεταναῖοι, μαζί δὲ μ' αὐτοὺς καὶ ὁ πατέρας τοῦ Κολοκοτρῶνη.

Αὐτὸ τὸ τέλος εἶχε ἡ ἐπανάστασι τοῦ 1770.

12. — Τὸ κίνημα τοῦ 1788 καὶ ὁ Λάμπρος Κατσῶνης.

Στὸ 1788 πάλι ἡ ῤωσία ἐπανεστάτησε τὴν Ἑλλάδα. Σ' αὐτὴ τὴν ἐπανάστασι ἀναδείχθηκε ὁ Λάμπρος Κατσῶνης, πού μὲ λίγα πλοία ἔγινε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων στὸ Αἶγαίο.

Δὲν πέρασαν πολλὰ χρόνια (1788) καὶ οἱ ῤωσσοὶ ἄρχισαν νέο πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες, πού ξέχα-

σαν τὸ πάθημα τοῦ 1770, καὶ πάλι ἐπανεστάτησαν. Στὴ νέα αὐτὴ ἐπανάστασι ἀναδείχθηκε ἕνας νέος ἥρωας, ὁ Λάμπρος Κατσώνης.

Ὁ Λάμπρος Κατσώνης γεννήθηκε στὴ Λεβαθεΐα. Νέος ἀκόμη, ἔλαβε μέρος στὴν ἐπανάστασι τοῦ 1770. Κατόπιν πῆγε στὴ Ρωσία καὶ κατατάχθηκε στὸ Ρωσικὸ στρατὸ κι' ἐκεῖ πῆρε τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ. Ὄταν τὸ 1788 ἄρχισε ὁ νέος Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ Λάμπρος ἦρθε στὴν Τεργέστη. Ἐκεῖ παρακίνησε τοὺς ὁμογενεῖς κι' ἐτοίμασαν τρία πλοῖα, καὶ με' αὐτὰ τράβηξε γιὰ τὸ Αἰγαῖο, ὅπου ἔγινε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων.

Λάμπρος Κατσώνης

Νικώντας συχνὰ τοὺς Τούρκους καὶ κυριεύοντας τὰ καράβια τους, κατώρθωσε νὰ κάνη στόλο ἀπὸ 12 πλοῖα καὶ ἐπὶ δύο χρόνια κυριαρχοῦσε ἐστὶ στὸ Αἰγαῖο. Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησι φοβήθηκε τὴν τόλμη τοῦ Λάμπρου καὶ προσπάθησε με' πολλὰς ὑποσχέσεις νὰ τὸν καταφέρει νὰ παύσῃ τὸν πόλεμο. Ἀλλὰ ὁ Λάμπρος ἀπέρριψε ὅλες τίς προτάσεις τῶν Τούρκων. Τὸ 1790 μάλιστα πῆρε στὰ πλοῖα του καὶ τὸν ἀρματωλὸ Ἄνδρουτσο με' 500 παλληκάρια καὶ τότε πιά ἔγινε ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Τουρκικὸ πλοῖο δὲν τολμοῦσε νὰ ξεμυτίσῃ στὸ Αἰγαῖο Πέλαγος. Ἀλλὰ τότε ἔπαθε μιὰ μεγάλη συμφορὰ. Ἀνάμεσα Ἄνδρου καὶ Εὐβοῖας, συναντήθηκε με' μεγάλο Τουρκικὸ στόλο ἀπὸ 30 πλοῖα, ἐνῶ αὐτὸς δὲν εἶχε μαζί του παρά μόνον ἐπτὰ. Μὰ ὁ Λάμπρος δὲν δίστασε κι' ἐπετέθηκε. Ὁ ἀγὼνας ἦταν ἀνίσος. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἀγωνίσθηκαν γενναῖα κι' ἔκαμαν στὸν ἐχθρὸ μεγάλη καταστροφὴ. Τρεῖς χιλιάδες Τούρκοι σκοτώθηκαν. Ἀλλὰ ὁ Λάμπρος ἔπαθε πανωλεθρία, γιατί ἔχασε 5 πλοῖα καὶ 650 ἄνδρες.

Στὴ ναυμαχία αὐτὴ ἀναφέρεται τὸ δίστιχο:

«Σὰν σ' ἀρέσῃ, μπάρομπα Λάμπρο,
ξαναπέρνα ἀπὸ τὴν Ἄνδρου».

Ἀλλ' ὁ Λάμπρος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του ἀπὸ τὴ συμφορὰ αὐτὴ. Ἄρχισε νὰ ἀναδιοργανώῃ τὸ στόλο του. Ἀλλὰ τότε ἔλαβε διαταγὴ ἀπὸ τὴν Αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη νὰ παύσῃ τὸν πόλεμο, γιατί αὐτὴ ἔκαμε εἰρήνη με' τοὺς Τούρκους. Ὁ Λάμπρος ὅμως ἀδίσταχτα ἀπάντησε: «Ἄν ἡ Αἰκατερίνη συνωμολόγησε τὴν εἰρήνη της, ὁ Λάμπρος δὲν ὑπόγραφε ἀκόμα τὴ δική του». Κι' ἀποφάσισε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγὼνα.

Ἐπιασε με' τὸν Ἄνδρουτσο τὸ Ταΐναρο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔκανε θαλάσσιες ἐπιδρομὲς ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους, βλέποντας πὼς ἡ ἐπανάστασι χωρὶς ξένη βοήθεια

δέν μπορούσε νά διατηρηθῆ, ἔφυγε μὲ πλοῖο στὴν Ἰθάκη καὶ ἀπ' ἐκεῖ πῆγε στὴ Ρωσία, ὅπου καὶ πέθανε ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια.

Ὁ Ἀνδρουτσος μὲ τοὺς κλέφτες τοῦ διέσχισε τὴν Πελοπόννησο πολεμώντας τοὺς Τούρκους καὶ ἔφθασε στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἀπ' ἐκεῖ πέρασε στὴν Ἐπτάνησο. Ἀλλ' οἱ Ἑνετοὶ τὸν παρέδωκαν στοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τὸν ἔρριξαν στὶς φυλακὲς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου πέθανε ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια.

Ἔτσι, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, οἱ Ἕλληνες ἀνετελήφθηκαν ὅτι δέν πρέπει νά περιμένουν τὴν ἐλευθερίαν τους ἀπὸ ξένη βοήθεια, γιὰτὶ οἱ ξένοι, ποὺ ἐνδιαφέρονται καὶ φροντίζουν μόνο γιὰ τὰ δικά των συμφέροντα, τῆ στιγμῆ ποὺ αὐτὰ δέν κινδυνεύουν, λησμονοῦν τὶς ὑποσχέσεις των.

13.— Οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν.

Στὸ ξακουστὸ Σούλι ποτὲ δέν εἶχε πατήσει τουρκικὸ πῶδαρι. Οἱ Σουλιῶτες ζοῦσαν ἐλεύθεροι. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὅμως τῶν Ἰωαννίνων θέλησε νά τὸ κυριέψῃ. Ἔκαμε δυὸ ἐκστρατείας, στὸ 1790 καὶ στὸ 1792, ἀλλὰ καὶ στὶς δύο δέν πέτυχε κι' ἔπαθε μεγάλες καταστροφές. Στὸ 1800 ὅμως ἔκαμε καὶ τρίτη καὶ μὲ τὴ βοήθεια ἐνὸς προδότη, τοῦ Πήλιου Γούση, πήρε τὸ Σούλι, ἀφοῦ ἔφυγαν οἱ Σουλιῶτες μὲ τὰ ὅπλα τους. Τὸ Κούγκι ἀνατινάχθηκε στὸν ἀέρα ἀπὸ τὸν Σαμουὴλ καὶ στὸ Ζάλογγο ἔπεσαν οἱ Σουλιώτισσες, τραγουδώντας στὸ βῆραθρο.

Πρῶτη ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ.— Στὰ νότια τῶν Ἰωαννίνων ἡ χώρα εἶναι ὄρεινῆ, γιὰτὶ ἀπλώνονται τὰ βουνὰ Κασσώπια. Στὰ ὄρεινά αὐτὰ μέρη ἦρθαν καὶ κατοίκησαν πολλοὶ Ἕλληνες, γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴ θηριωδίαν τῶν Τούρκων. Σιγὰ-σιγὰ κτίσθηκαν ἐκεῖ ἔνδεκα χωριά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ σπουδαιότερο εἶναι τὸ Σούλι.

Οἱ Σουλιῶτες ζοῦσαν ἐντελῶς ἐλεύθεροι, γιὰτὶ τὴν ἐλευθερίαν των προσάτευσαν οἱ ἀπρόσιτοι ἐκεῖνοι βράχοι, ἀλλὰ καὶ ὁ ἡρωϊσμός των. Οἱ Σουλιῶτες ἀπὸ μικρῆ ἡλικία γυμνάζονταν στὰ ὅπλα, ποὺ δέν τὰ ἀποχωρίζονταν ποτὲ, οὔτε ἀκόμα καὶ μέσα στὴν ἐκκλησία. Ἦταν δὲ τόσο σκληραγωγημένοι, ὥστε ἔμοιαζαν μὲ τοὺς ἀρχαίους Σπαρτιάτες. Ἔτσι οἱ Σουλιῶτες ζοῦσαν σὰν σταυραετοὶ ἐλεύθεροι πάνω στὰ βουνά, χωρὶς νά προσκυνοῦν κανένα.

Στὸ 1790 ὅμως σκέφθηκε τὴν εὐτυχίαν των αὐτῆ νά τὴν καταστρέφῃ ἕνα ἀληθινὰ ἀνθρωπόμορφο τέρας, ὁ αἰμοδόρος καὶ σκληροτράχηλος Ἀλῆ πασᾶς ὁ Τεπελενλῆς. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὸ Τεπελένι τῆς Ἀλβανίας, ἦταν στὴν ἀρχὴ ἀρχηγὸς ληστῶν καὶ τὰ κατάφερε μὲ διάφορες πανουργίες καὶ δολοπλοκίες νά γίνῃ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων καὶ νά ἔχῃ ἔτσι στὴν ἐξουσίαν του τὴν Ἠπειρο, τὴν Ἀλβανίαν, τὴ Θεσσαλίαν καὶ τὴ μισὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ποὺ κυβερνοῦσε τώρα τόσες χώρες, δέν μπορούσε νά ἀνέχεται τοὺς Σουλιῶτες, μιὰ φούχτα ἀνθρώ-

πους, να ζουν ἐλεύθεροι καὶ νὰ μὴ τὸν προσκυνοῦν. Ἀποφά-
σισε λοιπὸν μὲ κάθε τρόπο νὰ τοὺς ὑποτάξῃ ἢ νὰ τοὺς ἐξο-
λοθρεύσῃ καὶ ζητοῦσε νὰ τοῦ δοθῇ σχετικὴ ἀφορμὴ γιὰ νὰ
πάρῃ τὴν ἀδεια ἀπὸ τὸν Σουλτάνο.

Ἐπειδὴ οἱ Σουλιῶτες ἔλαβαν μέρος στὶς ἐπαναστατικὲς
ἐξεγέρσεις τοῦ 1770 καὶ 1787, ποὺ ἔγιναν μὲ ὑποκίνηση τῆς
Ρωσίας, ὁ Ἀλῆς παρέστησε στὸ Σουλτάνο ὅτι τὸ Σούλι εἶναι
φωλιὰ ἀπὸ ληστὰς καὶ ὄργανα τῶν Ρώσων καὶ ὅτι ἔπρεπε
νὰ ὑποταχθοῦν. Ὁ Σουλτάνος τότε τοῦ ἔδωκε τὴν ἀδεια νὰ
ὑποτάξῃ τὸ Σούλι.

Ὅταν πῆρε τὴν ἀδεια ὁ Ἀλῆς, τὸ 1790, ἐπετέθηκε μὲ
3.000 Ἀλβανούς γιὰ νὰ κυριέψῃ τὸ Σούλι. Ἀλλὰ γρήγορα
ὀποχώρησε, ἀφοῦ ἄφησε ἐκεῖ 2.000 νεκροὺς Ἀλβανούς.

Δεύτερη ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ.— Ὑστερα
ἀπὸ δυὸ χρόνια (στὸ 1792) ὁ Ἀλῆς ἔκαμε νέα προσπάθεια
νὰ κυριέψῃ τὸ Σούλι, ἀλλὰ αὐτὴ τὴ φορὰ μὲ πονηριά. Προσ-
ποιήθηκε ὅτι θέλει νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ πασᾶ τοῦ Ἀρ-
γυροκαστροῦ καὶ ζήτησε τὴ βοήθεια τῶν Σουλιωτῶν. Ὁ ἀρ-
χηγὸς τῶν Σουλιωτῶν Λάμπρος Τζαβέλλας, ποὺ πείσθηκε στὰ
λόγια του, ἦρθε σὲ βοήθειά του μὲ τὸ γιό του Φῶτο καὶ 70
ἄλλους Σουλιῶτες. Ὁ Ἀλῆς τοὺς συνέλαβε δόλια καὶ τοὺς
ἔρριξε στὶς φυλακὲς τῶν Ἰωαννίνων, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα ποὺ κα-
τῶρθωσε νὰ ξεφύγῃ καὶ νὰ φέρῃ τὴ θλιβερὴ εἶδησι στὸ Σούλι.

Ὁ Ἀλῆς, ἐπειδὴ νόμιζε ὅτι εὐκόλα θὰ κυριέψῃ τὸ Σούλι,
ἐξεστράτευσε καὶ πάλι, ἀλλ' ἀπέτυχε, γιὰτι οἱ Σουλιῶτες
πολέμησαν γενναῖα, ἔχοντας βοηθοὺς καὶ τίς γυναῖκες τους.
Τότε ὁ Ἀλῆς διέταξε κ' ἔφεραν μπροστά του τὸν Λάμπρο
Τζαβέλλα καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε πολλὰς ἀμοιβάς, ἂν τὸν παρα-
δώσῃ τὸ Σούλι. Ὁ Λάμπρος θεώρησε καλὸ νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν
Ἀλῆ καὶ προσποιήθηκε ὅτι μπορεῖ νὰ τὸ κατορθώσῃ, ἀλλὰ
πρέπει νὰ πάῃ στὸ Σούλι νὰ πείσῃ τοὺς συμπατριῶτες του.
Ὁ πασᾶς δέχθηκε τὴν πρότασι τοῦ Λάμπρου καὶ τὸν ἄφησε
νὰ πάῃ στὸ Σούλι, κράτησε ὅμως γιὰ ὄμηρο τὸν γιό του
Φῶτο.

Ὁ Λάμπρος, ὅταν ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα του, συμβού-
λεψε τοὺς πατριῶτες τοῦ Σουλιῶτες νὰ ἐτοιμασθοῦν γιὰ νὰ
ἀντισταθοῦν γενναῖα καὶ ἔγραψε στὸν Ἀλῆ τὴν ἐξῆς ἐπι-
στολή:

«Χαίρομαι ὅτι γέλασα ἓνα δόλιο. Εἶμαι ἐδῶ νὰ ὑπερα-
σπίσω τὴν πατρίδα μου. Ὁ γιός μου Φῶτος ξέρω ὅτι θὰ πε-
θάνῃ, ἀλλ' ἐγὼ θὰ ἐκδικηθῶ τὸν θάνατό του. Ἄν δὲν θέλῃ
νὰ πεθάνῃ, δὲν εἶναι ἀξίος νὰ λέγεται γιός μου».

Ὁ Ἀλῆς, ὅταν πῆρε τὴν ἐπιστολή, θύμωσε πάρα πολὺ καὶ
διέταξε νὰ φέρουν τὸν Φῶτο μπροστά του καὶ τὸν φοβέρισε
ὅτι θὰ τὸν ψήσῃ ζωντανό. Ὁ Φῶτος ὅμως ἀφοῦα τοῦ εἶπε:

«Ψῆσε με! Ὁ πατέρας μου θὰ σ' ἐκδικηθῇ γιὰ τὸ θά-
νατό μου».

Ὁ Ἀλῆς θαύμασε τὸν ἡρωϊσμό τοῦ Φῶτου καὶ δὲν τὸν
σκότωσε. Ἐξεστράτευσε ὅμως ὁ ἴδιος κατὰ τοῦ Σουλίου μὲ
8 χιλιάδες Ἀλβανούς, ποὺ τοὺς ὑποσχέθηκε 500 γρόσια στὸν

καθένα, ἂν κυριεύσουν τὸ Σούλι. Οἱ Ἄλβανοὶ ὤρμησαν μὲ λύσσα κί' ἔγινε φοβερὴ μάχη στὸ στενὸ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἀνάμεσα Σουλιῶν καὶ Κιάφας, ὅπου ἔλαβαν μέρος καὶ πολλὲς Σουλιώτισσες μὲ ἀρχηγὸ τὴ Μόσχα Τζαβέλλα. Ἐπὶ τέλους νικήθηκαν οἱ Ἄλβανοὶ κί' ἔφυγαν πανικὸβλητοί. Ὁ δὲ Ἄλῆς φεύγοντας γιὰ τὰ Ἰωάννινα καὶ καταδιωκόμενος ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες ἔσκασε, ὅπως λένε, δύο ἄλογα ὥσπου νὰ φθάσῃ. Κί' ἔμαθε, ὅπως λέει τὸ τραγούδι, πῶς:

*Δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Χόρροβο, δὲν εἶν' ἡ Δαμποβίτσα.
Ἐδῶ εἶν' τὸ Σούλι τὸ κακό, ἐδῶ τὸ Καζοσούλι,
πὸν πολεμοῦν μικρὰ παιδιὰ, γυναιζες σὰν τοὺς ἄντρες,
πὸν πολεμᾷ ἡ Τζαβέλλαίνα σὰν ἄξιο παλληγάρι.*

Ἔτσι ἀναγκάσθηκε νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην καὶ ὑποχρέωθηκε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Φῶτο καὶ τοὺς ἄλλους Σουλιῶτες καὶ νὰ πληρώσῃ 100 χιλιάδες γρόσια γιὰ νὰ ἐξαγοράσῃ τοὺς Ἄλβανούς αἰχμαλώτους.

Καταστροφὴ τοῦ Σουλιου.— Ἡ εἰρήνη μεταξὺ Ἀλῆ Πασσᾶ - Σουλιωτῶν βάσταξε ὀκτῶ χρόνια. Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Φῶτος ἠλικιώθηκε καὶ ἔγινε ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν. Τόσο δὲ πολὺ τὸν τιμοῦσαν καὶ τὸν ἀγαποῦσαν γιὰ τὴν ἀνδρεία του καὶ τὴν εὐγένεια τῆς ψυχῆς του, ὥστε οἱ Σουλιῶτες ὠρκίζονταν στὸ σπαθί του. Ὁ Ἀλῆς ὅμως δὲν ἔμεινε ἥσυχος.

Τὸ 1800 ἐξεστράτευσε πάλι κατὰ τοῦ Σουλιου μὲ 10 χιλιάδες Ἄλβανούς καὶ προσπάθησε νὰ τὸ κυριεύσῃ, ἀλλ' οἱ Σουλιῶτες τὸν ἀπέκρουσαν γενναῖα. Ὁ Ἀλῆς, ἀφοῦ ἀπελπίσθηκε πῶς θὰ κυριεύσῃ μὲ ἔφοδο, τὸ ἀπέκλεισε ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, γιὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Σουλιῶτες νὰ παραδοθοῦν. Ἀλλ' αὐτοί, ἂν καὶ πεινοῦσαν καὶ διψοῦσαν, δὲν δέχονταν καμμιά πρότασι γιὰ παράδοσι.

Ἔτσι ὁ σκληρὸς αὐτὸς ἀγῶνας βάσταξε τρία χρόνια. Ὅ,τι ὅμως δὲν κατῶρθωσαν οἱ στερήσεις καὶ οἱ Ἄλβανοὶ τοῦ Ἀλῆ, τὸ κατῶρθωσε ἡ προδοσία τοῦ Πήλιου Γούση. Ὁ Ἰούδας αὐτός, ἐπειδὴ σὲ μιὰ μάχη δεΐλιασε καὶ ἔφυγε, σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος του περιφρονήθηκε τόσο πολὺ ἀπὸ ὅλους, ὥστε θεωροῦνταν ἀνάξιος καὶ χαιρετισμοῦ ἀκόμα. Θέλοντας λοιπὸν νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς πατριώτες του γιὰ τὴν περιφρόνησι αὐτῆ, ὠδήγησε κρυφὰ ἀπὸ ἓνα μονοπάτι μιὰ νύχτα 250 στρατιῶτες Ἄλβανούς καὶ τοὺς ἔκρυψε στὸ σπíti του. Ὅταν δὲ τὸ πρωτὶ ἄρχισε ἡ ἔφοδος κατὰ τοῦ Σουλιου καὶ ἐνῶ οἱ Σουλιῶτες πολεμοῦσαν ἐκείνους πού εἶχαν μπροστά τους, χτυπήθηκαν ξαφνικὰ ἀπὸ τὰ νῶτα ἀπὸ τοὺς 250 κρυμμένους. Τότε οἱ Σουλιῶτες ἀποσύρθηκαν στὴν Ἀ. Παρασκευή, σ' ἓνα ξεχωριστὸ βράχο πού λεγόταν Κιούγκι, καὶ ἄρχισαν ἀπελπιστικὸ ἀγῶνα. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδαν ὅτι καμμιά ἐλπίδα γιὰ νὰ σώσουν τὴν πατρίδα των δὲν ὑπῆρχε, συνθηκολόγησαν νὰ φύγουν ἐνοπλοὶ καὶ μ' ὅλα τὰ πράγματά των, ὅπου θέλουν, τὸ δὲ Σούλι νὰ τὸ παραλάβῃ ὁ Ἀλῆς ἔρρημο ἀπὸ κατοίκους.

Ὁ ἡρωϊσμός τοῦ Σαμουήλ.—Υστερα ἀπὸ τὴ συμφωνία αὐτῆ, στίς 12 Δεκεμβρίου 1803 οἱ Σουλιῶτες διαίρησαν σὲ τρία σώματα καὶ ἔφυγαν.

Στὴν Ἄγ. Παρασκευὴ ἔμεινε μόνο ὁ καλόγηρος Σαμουήλ, ποῦ τὸν σέβονταν πολὺ οἱ Σουλιῶτες, με 5 παλληκάρια, γιὰ νὰ ὑπογράψουν τὴ συνθήκη. Ἀφοῦ ἡ συνθήκη ὑπογράφηκε, τότε ὁ γραμματέας τοῦ Ἀλῆ εἶπε στὸ Σαμουήλ: «Ποιά τιμωρία νομίζεις, καλόγερε, ὅτι θὰ σοῦ κἀνὴ τώρα ὁ πασσάς, ἀφοῦ παραδόθηκες τόσο ἀνόητα;». Ὁ Σαμουήλ ἀτάραχος ἀπάντησε: «Καμμιά». Κι' ἀμέσως πυροβόλησε στὴν πυριτιδαποθήκη, τινάχθηκαν ὄλα στὸν ἀέρα καὶ ἐτάφησαν ὅλοι κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.

Ἡ πράξι αὐτῆ τοῦ Σαμουήλ ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ δώσῃ ἀφορμὴ στὸν Ἀλῆ νὰ παραβῆ τὴ συνθήκη καὶ ἀμέσως διέταξε τὰ στρατεύματά του νὰ καταδιώξουν τοὺς Σουλιῶτες. Καὶ τὸ μὲν ἓνα σῶμα με ἀρχηγὸ τὸν Φῶτο πρόλαβε καὶ ἔφθασε στὴν Πάργα. Τὸ ἄλλο ὅμως με τὸν Κουτσουνίκα ἀπὸ 800 ἄνδρες περικυκλώθηκε στὸ Ζάλογγο, σ' ἓνα ψηλὸ καὶ ἀπόκρημνο βράχο, ποῦ ἀποκάτω τρέχει ὁ Ἀχέροντας ποταμός. Ἐκεῖ πολέμησε ἐπὶ 2 ἡμέρες γενναῖα. Ἐπειδὴ ὅμως ἐξαντλήθηκαν οἱ τροφές καὶ τὰ πολεμοφόδια, ἔφθασαν σὲ ἀπόγνωσι καὶ πῆραν τὴν ἐξῆς σπαρακτικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡρωικὴ ἀπόφασι. Ἐξῆντα Σουλιώτισσες, ποῦ προτίμησαν τὸν ἐντιμο θάνατο ἀπὸ τὴν ἀτιμὴ ζωὴ, φίλησαν τὰ μικρά των παιδιὰ καὶ τὰ ἔρριξαν κάτω στὴν ἄβυσσο. Ἐπειτα πιάστηκαν ἀπὸ τὰ χέρια καὶ χορεύοντας ἔπεσαν ὄλες στὸ θάραθρο, ἢ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὲ κάθε στροφή τοῦ χοροῦ. Οἱ ἄνδρες ὀρμήσαντες με τὰ ξίφη στὰ χέρια κατὰ τῶν Τούρκων σκοτώθηκαν σχεδὸν ὅλοι, ἀφοῦ σκότωσαν πολλοὺς Τούρκους. Μόνο 150 σώθηκαν στὴν Πάργα. Τὸ δὲ τρίτο σῶμα με τὸν Μπότσαρη, ἀπὸ 1000 ἄνδρες, κατέφυγε στὸ μοναστήρι τοῦ Σέλτσου, ὅπου ὕστερα ἀπὸ τέσσαρες μῆνες ἡρωικὴ ἀντίστασι καταστράφηκε, ἐκτός ἀπὸ 45 ἄνδρες ποῦ διασώθηκαν στὴν Πάργα. Ἔτσι τὸ ἡρωικὸ Σούλι ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ αἰμοβόρου Ἀλῆ πασᾶ. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τὸ τέλος ἦταν πανάθλιο, γιὰ τὸ 1822 συνελήφθηκε ἀπὸ τὸ Χουραϊτ πασᾶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ γίνῃ Σουλτάνος τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας καὶ με διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου ἀποκεφαλίσθηκε.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

14.— Τὸ κήρυγμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

Στὴ Γαλλία ἔγινε ἐπανάστασι τοῦ λαοῦ μὲ συνθήματα «Ἐλευθερία, Ἰσότης, Ἀδελφότης» καὶ ἔδωκε στοῦ λαοῦ κυριαρχικὰ δικαιώματα.

Τὴν ἐποχὴ πού στὴν Ἑλλάδα γίνονταν διάφορα ἐπαναστατικὰ κινήματα, στὴν Εὐρώπῃ οἱ λαοὶ πού ζοῦσαν σὲ ἀπολυταρχισμό ἄρχισαν νὰ ξυπνοῦν καὶ νὰ ζητοῦν τὴν ἀνεξαρτησία των ἀπὸ τοὺς διαφόρους εὐγενεῖς καὶ τὸν κληρο, πού τὰ εἶχαν ὄλα στὰ χέρια των καὶ ἐκμεταλλεῦονταν τοὺς λαοὺς. Πολλὰ κινήματα, στάσεις καὶ ἐπαναστάσεις τῆς ἀστικῆς τάξεως ἔγιναν, ἀλλὰ ἡ σπουδαιότερη ἦταν ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασι. Ἡ φοβερὴ καταπίεσι τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, ἡ τρομερὴ σπατάλη τοῦ δημοσίου πλοῦτου, ἡ ἔκλυτη ζωὴ καὶ τὰ ὄργια τῶν βασιλέων, ἀνάγκασαν τὸν λαὸ νὰ ἐπαναστατήσῃ, νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ ἐκλέξῃ ἀντιπροσώπους, πού ἀποτελοῦσαν τὴν Ἐθνοσυνέλευσι, ἡ ὁποία κυβέρνησε τὴ Γαλλία.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσι αὐτὴ περιώρισε τὰ δικαιώματα τῶν βασιλέων, κατέργησε τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν, ψήφισε τὴν ἰσότητα ὄλων τῶν ἀνθρώπων, μοίρασε τὰ χωράφια στοὺς ἀγρότες καὶ καθιέρωσε ὅτι ὁ λαὸς εἶναι κάθε κυρίαρχος κάθε χώρας.

Τότε οἱ ἄλλοι βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης κήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ στὴν περίστασι αὐτὴ τὴν ἔσωσε ἓνας σπουδαῖος στρατηγός, ὁ Ναπολέων, πού ὕστερα ἀνακηρύχθηκε Αὐτοκράτορας τῆς Γαλλίας. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασι συγκλόνισε καὶ συγκίνησε ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης μὲ τὸ κήρυγμά της πού συνοψιζόταν στὶς τρεῖς λέξεις : «Ἐλευθερία, Ἰσότης, Ἀδελφότης».

15.— Ρήγας Φεραῖος.

Ὁ Ρήγας Φεραῖος ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς προδρόμους τῆς Ἐπανάστασεως. Ἦταν δάσκαλος καὶ ποιητής, πού ἐνθουσίαζε τοὺς Ἕλληνας. Πιάσθηκε ὅμως στὴν Τεργέστη, ὠδηγήθηκε στοῦ Βελιγράδι κι' ἐκεῖ σκοτώθηκε.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασι δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ συγ-

κινήση και νά μὴν ἀναταράξη τις ψυχές τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ἰδέες τῆς περὶ ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος, πού τόσο ποθοῦσαν οἱ Ἕλληνες, τοὺς τόνωσαν τὸ ἐθνικὸ φρόνημα καὶ τοὺς ἔδωκαν ἐλπίδες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των.

Ρήγας Φεραῖος

γράμματα ἔμαθε στὰ σχολεῖα τῆς Ζαγοράς, ὕστερα ἔκαμε τὸ δάσκαλο ἐκεῖ καὶ τὸ 1780 πῆγε στὸ Βουκουρέστι.

Ἐδῶ συμπλήρωσε τὶς σπουδές του καὶ ἔμαθε ξένες γλώσσες. Τὸ 1790 ἔγινε γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Μαυρογένη.

Τότε ἔγινε ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασι. Αὐτὴ φούντωσε τὴν ψυχὴ καὶ τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τοῦ Ρήγα, πού διαρκῶς εἶχε στὸ νοῦ του τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του καὶ ἀποφάσισε νὰ ἐργασθῆ καὶ νὰ κινήση ὅλους τοὺς Ἕλληνες σὲ ἐπανάστασι. Ἄρχισε λοιπὸν ἀδιάκοπη ἀλληλογραφία μὲ πολλοὺς προύχοντας τῆς Ἑλλάδος. Σχεδιαγράφησε χάρτη τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Συνέγραψε διάφορα συγγράμματα γιὰ τὴν Ἐπανάστασι. Καὶ σύνταξε πολλὰ πατριωτικὰ ποιήματα πού τόνωσαν τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ρήγας, γιὰ νὰ τυπώσῃ αὐτὰ καὶ νὰ πλησιάσῃ στὴν ἐπαναστατημένη Γαλλία, πῆγε στὴ Βιέννη.

Ἐκεῖ συνεννοήθηκε μὲ πολλοὺς ἐμπόρους καὶ σπουδαστὰς καὶ ἄρχισε ἀλληλογραφία μὲ τὸν Ναπολέοντα, πού τότε ἦταν στὴν Ἰταλία. Ὁ Ρήγας ἤθελε νὰ παρακινήσῃ τὸν Ναπολέοντα νὰ βοηθήσῃ μὲ τὸ στρατὸ τὴν ἐπανάστασι τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ναπολέων τότε προσκάλεσε τὸ Ρήγα νὰ πάῃ στὴν Ἐντιά, γιὰ νὰ συνεννοηθοῦν προσωπικῶς. Σὰν ἔφθασε στὴν Τεργέστη, οἱ Αὐστριακοὶ βρῆκαν στὶς ἀποσκευές του τὶς ἐπαναστατικὲς προκηρῦξεις του καὶ τὴν ἀλληλογραφία, τὸν συνέλαβαν μὲ 8 ἄλλους συντρόφους του καὶ τὸν ἔφεραν πίσω στὴ Βιέννη. Ἐκεῖ στὴν ἀνάκρισίν του ὁ Ρήγας δὲν ἔκρυψε τοὺς σκοπούς του, ἀλλὰ εἶπε στὸν ἀνακριτὴ : «Ἐπειτα ἀπὸ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς μου, ὁ μόνος μου πόθος εἶναι νὰ ἐλευθερώσω τὴν πατρίδα μου ἀπὸ τοὺς τυράννους».

Ἡ αὐστριακὴ Κυβέρνησι, πού τότε ἦταν σύμμαχος τῆς Τουρκίας, ἔστειλε αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του στὸ Βελιγράδι καὶ τοὺς παρέδωκε στὸν πασά. Αὐτὸς δὲ τοὺς σκότωσε ὅλους στὶς φυλακὲς τοῦ Βελιγραδίου (Μάϊος 1798). Ὁ Ρήγας προτοῦ πεθάνῃ εἶπε : «Ἀρκετὸ σπὸρο ἔσπειρα καὶ ἡ πατρίδα μου θὰ θερίσῃ τοὺς καρπούς του».

16.— Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία.

Οἱ Ν. Σκουφᾶς, Τσακάλωφ καὶ Ξάνθος ἴδρυσαν στὴν Ὀδησσὸ μιά μυστικὴ πατριωτικὴ ἔταιρεία, τὴ «Φιλική», ποὺ ἐργάσθηκε καὶ ἐτοίμασε τὴν Ἐπανάστασι τῶν Ἑλλήνων τοῦ 1821 κί ἔκαμε ἀρχηγὸ τὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη.

Ὁ Ρήγας πεθαίνοντας, ὅπως εἶπαμε, εἶπε : «Ἄρκετό σπόρο ἔσπειρα καὶ ἡ πατρίδα μου θὰ θερίσῃ τοὺς καρπούς του».

Καὶ ἀληθινά : ὁ σπόρος τοῦ Ρήγα δὲν ἄργησε νὰ καρποφορήσῃ. Τὰ ἐνθουσιαστικὰ ποιήματά του ἀπὸ τὸ ἓνα μέ-

ρος καὶ τὸ κήρυγμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως ἀπὸ τὸ ἄλλο θέρμαναν τὶς Ἑλληνικὰς καρδιὰς καὶ ἔκαμαν νὰ ὀρμάσῃ ἡ ἰδέα τῆς Ἐπανάστασεως.

Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες εἶχαν τῶρα πιά διδαχθῆ ὅτι τοπικὰ κινήματα καὶ ἐξεγέρσεις δὲν φέρουν ἀποτέλεσμα, γιατί καταπνίγονται εὐκόλα. Ἐπρεπε ἡ Ἐπανάστασι νὰ εἶναι γενικὴ, ἀπὸ τὴν Μολδοβλαχία ὡς τὸ Ταιναιο, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτό, ἔπρεπε οἱ Ἕλληνες νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ καλλιεργηθῆ ἔτσι κατὰλληλα τὸ ἔδαφος. Τὴ δουλειὰ αὐτὴ ἀνέλαβαν στὴν Ὀδησσὸ τῆς Ρωσσίας τρεῖς φλογεροὶ νέοι πατριώτες, ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ ὁ Ἐμμ. Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτμο. Αὐτοί, σπουδάζοντας στὴ Ρωσσία, σκέφθησαν νὰ ἱδρῦσουν μιά μυστικὴ Ἐνωσι, ποὺ θὰ εἶχε σκοπὸ τὴν ὀργάνωσι καὶ τὴν κήρυξι τῆς ἐπανάστασεως γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι. Καὶ ἴδρυσαν τὸ 1816 τὴ «Φιλικὴ Ἐταιρεία», ὅπως τὴν ὠνόμασαν. Τὰ ὀλίγα, στὴν ἀρχή, μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐργάσθησαν μὲ πολὺ ἐνθουσιασμό, δραστηριότητα καὶ θέλησι, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγάλη μυστικότητα καὶ κατώρθωσαν νὰ μῆσουν πολλοὺς ἐξέχοντες Ἕλληνες, δεσποτάδες, παπάδες, καπεταναίους, πρῶχοντες, δασκάλους, ἐμπόρους κλπ.

Στὴ μῆσι ποὺ ἔκαναν, ἄφηναν νὰ φαίνεται ὅτι πίσω ἀπ' αὐτοὺς κρύβεται μιά μεγάλη Δύναμι καὶ ἐννοοῦσαν τὴ Ρωσσία, ποὺ θὰ βοηθήσῃ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ Ἐπανάστασι. Αὐτὸ

ώφελοῦσε βέβαια ὑπερβολικά στο ἔργο τῆς προπαγάνδας, γιατί σκόρπιζε περισσότερη αἰσιοδοξία καὶ πεποιθήσι γιὰ τὴν ἐπιτυχία.

Οἱ ἑταῖροι τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὅταν γίνονταν μέλη, ὠρκίζονταν στοῦ Εὐαγγέλιο γονατιστοὶ νὰ μείνουν πιστοὶ στὴν Πατρίδα, νὰ ἐργασθοῦν μὲ ὄλες τῶν τῆς δυνάμεις γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς καὶ νὰ μὴ φανερώσουν τὰ μυστικά τῆς Ἑταιρείας. Συνεννοοῦνταν δὲ μεταξὺ τῶν μὲ διάφορα συνθήματα. Ἔτσι σὲ λίγα χρόνια μέσα ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία κατῶρθωσε νὰ ξαπλωθῇ σχεδὸν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ παντοῦ ὅπου ἦταν Ἕλληνες, ὅπως στὴν Αὐστρία καὶ τὴ Ρωσία, καὶ νὰ ἔχη μέλη τῆς τοὺς καλύτερους ἀπὸ ὄλες τῆς τάξεις.

Μὰ ἓνα ἦταν τὸ ἀνησυχητικὸ σημεῖο : Ὅσο αὐξαναν τὰ μέλη τῆς, τόσο ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἀνακαλυφθῇ ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὄχι μόνο νὰ ματαιωθῇ τὸ σχέδιό τῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ σημειωθοῦν πολλὰ θύματα. Γι' αὐτὸ τὸ 1820, ὅταν οἱ ἰδρυταὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας νόμισαν ὅτι ἀρκετὰ ὥριμασε ἡ ἰδέα τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ πείσθηκαν ὅτι ὄλους τοὺς Ἕλληνες τοὺς φλόγιζε ἡ λαχτῆρα τῆς ἀνυπομονησίας καὶ ὁ πόθος τῆς ἀνεξαρτησίας, κινήθηκαν γιὰ νὰ βροῦν τὸ κατάλληλο πρόσωπο, γιὰ νὰ τοῦ ἀναθέσουν τὴν ἀρχηγία τοῦ κινήματος.

Στὴν ἀρχὴ ἀποτάθηκαν στὸν Ἕλληνα ὑπουργὸ τοῦ Τσάρου, τὸν Καποδίστρια, ἐξαιρετικὸ πατριώτη καὶ συνετὸ ἄνδρα. Ἀλλὰ αὐτὸς ἀρνήθηκε, γιατί εἶχε τὴν γνώμη ὅτι δὲν ὥριμασε ἀκόμη ὁ καιρὸς γιὰ ἐπανάστασι καὶ δὲν ἦταν ἡ κατάλληλη περίστασι γιὰ τὴ μεγάλη ἀπόφασι.

Ἀλλὰ οἱ ἑταῖροι, ποὺ ἤξεραν καλύτερα τὰ πράγματα καὶ ἔβλεπαν τὸν κίνδυνο νὰ προδοθῇ καὶ νὰ ματαιωθῇ ἓνα τέτοιο τεράστιο ἔργο, κατέφυγαν σ' ἄλλον ἄνδρα περισσότερο ἐνθουσιώδη, τὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη, ποὺ ἦταν ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ ὑπασιπιστῆς τοῦ Τσάρου, εἶχε μάλιστα χάσει σὲ μιὰ μάχη τῶν Ρώσων κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τὸ δεξί του χέρι, γι' αὐτὸ καὶ τὸν ἀγαποῦσε ἐξαιρετικὰ ὁ Τσάρος. Ὁ Ὑψηλάντης καταγόταν ἀπὸ Φαναριώτικη οἰκογένεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ πατέρας του Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης ἔκαμε ἡγεμόνας τῆς Μολδοβλαχίας. Γι' αὐτὸ οἱ ἑταῖροι ἤξεραν ὅτι τὸ ὄνομά

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

του σὰν ἀρχηγοῦ θὰ ἔδινε μεγάλες ἐλπίδες καὶ θὰ σκόρπιζε τὸν ἐνθουσιασμὸ στοὺς Ἕλληνες.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης δέχθηκε χωρὶς κανένα δισταγμὸ τὴν ἀρχηγία καὶ, ὅταν ὄλα ἐτοιμάσθηκαν, ζήτησε καὶ πῆρε ἄδεια ἀπουσίας ἀπὸ τὸν Τσάρο καὶ τὴν ἀνοιξε

τοῦ 1821 μῆκε με στρατὸ στὴ Μολδοβλαχία (Ρουμανία), γιατί εἶχε τὴ γνώμη ὅτι ἡ Ἐπανάστασι ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ ἀπ' ἐκεῖ, ὅπου ἦταν πολλοὶ Ἕλληνες καὶ ὅπου οἱ Τούρκοι σύμφωνα με τὴν συνθήκη ποῦ εἶχαν με τοὺς Ρώσους δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ στείλουν στρατὸ.

17.— Ἡ Ἐπανάστασι στὶς ἡγεμονίες.

Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1821 ὁ Ὑψηλάντης κήρυξε τὴν Ἐπανάστασι στὴ Μολδοβλαχία, ἀλλὰ δὲν πέτυχε κι' ἀναγκάσθηκε νὰ φύγῃ στὴν Αὐστρία, ὅπου τὸν ἔρριξαν στὴ φυλακὴ. Σ' αὐτὸ τὸ κίνημα ἔπεσαν καὶ 500 σπουδασταί, ποῦ ἀποτελοῦσαν τὸν «Ἱερὸ λόχο», ἔδειξαν δὲ ἡρώισμὸ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Ὀλύμπιος καὶ Φαρμάκης.

Ὁ Ὑψηλάντης στὴ Μολδοβλαχία.— Στὶς 22 Φεβρουαρίου 1821 τὸ βράδυ ὁ Ὑψηλάντης πέρασε τὸν Προῦθο ποταμὸ καὶ μῆκε στὴν πρωτεύουσα τῆς Μολδοβλαχίας, τὸ Ἰάσιο.

Στὶς 24 τοῦ ἴδιου μῆνα ἔβγαλε φλογερὴ προκήρυξι ποῦ προσκαλοῦσε τοὺς Χριστιανοὺς νὰ δράξουν τὰ ὄπλα των καὶ νὰ ἀποτινάξουν τὸν τουρκικὸ ζυγὸ καὶ τοὺς θύμιζε τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν προγόνων των. Ἡ προκήρυξι αὐτὴ ἔφερεν τὶς λέξεις : «Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος» καὶ τελείωνε ἔτσι : «Εἰς τὰ ὄπλα λοιπόν, φίλοι, ἡ πατρίς μᾶς προσκαλεῖ». Με τὰ λόγια αὐτὰ ἠλέκτριζε τὶς καρδιὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀρχισαν νὰ τρέχουν στὸ πεδίο ἐκεῖνο τῆς δόξας καὶ τῆς τιμῆς, ὅπου τοὺς προσκαλοῦσε ὁ Ὑψηλάντης.

Λόγιοι, ἔμποροι, στρατιωτικοί, ναυτικοί καὶ πολιτικοὶ τὸν περιστοιχίσαν, γιὰ νὰ χύσουν τὸ αἷμα των γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς πατρίδος. Ἰδιαίτερα ἡ ἑλληνικὴ νεολαία γεμάτη ἐνθουσιασμὸ τάχθηκε κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τοῦ Ὑψηλάντη καὶ ἀπέτελεσε ἓνα λόχο ἀπὸ 500, ποῦ ὠνομάσθηκε Ἱερὸς Λόχος.

Ἐπίσης πολλοὶ ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες ποῦ ὑπηρετοῦσαν στοὺς Ἕλληνες τῆς Μολδοβλαχίας ἔτρεξαν νὰ πολεμήσουν με ἀρχηγοὺς τὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο, τὸν Φαρμάκη καὶ ἄλλους.

Ὅταν ὁ Σουλτάνος ἔμαθε τὴν ἐπανάστασι στὴ Μολδοβλαχία, ἀνησύχησε φοβερά, γιατί δὲν εἶχε στρατὸ ἐκεῖ καὶ δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ στείλῃ στρατὸ πέρα ἀπὸ τὸν Δούναβι, ἀλλὰ καὶ γιατί φοβήθηκε μήπως ὁ Τσάρος ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπανάστασι.

Δυστυχῶς ὁμως ὁ Τσάρος ὄχι μόνον, ὅταν ἔμαθε τὴν ἐπανάστασι, δὲν τὴν ὑποστήριξε, ἀλλὰ θύμωσε τόσο πολὺ, ποῦ διέγραψε τὸν Ὑψηλάντη ἀπὸ τὸ Ρωσικὸ στρατὸ καὶ εἰδοποίησε τὸ Σουλτάνο, ὅτι δὲν ἔχει καμμιά σχέσι με τὸ κίνημα καὶ ὅτι εἶναι ἐλεύθερος νὰ τὸ καταπνίξῃ ὅπως νομίζει καλύτερα.

Ἡ δὴλωσι αὐτὴ κατατάραιξε τοὺς Ἕλληνες ποῦ στήριζαν τὶς ἐλπίδες των στὴ βοήθεια τῆς Ρωσίας. Ἀλλὰ ὁ Ὑ-

ψηλάντης δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του, οὔτε ἐγκατέλειψε τὸν ἀγῶνα.

Ὁ Σουλτάνος ὕστερα ἀπ' τὴ δήλωσι τοῦ Τσάρου ἔστειλε Τουρκικὸ στρατὸ, ποῦ μῆπκε ἀπὸ τρία σημεία στὴ Μολδοβλαχία. Ὅταν οἱ ντόπιοι κάτοικοι ποῦ εἶχαν καταταχθῆ στὸν στρατὸ τοῦ Ὑψηλάντη ἔμαθαν ὅτι ἔρχεται Τουρκικὸς στρατός, φοβήθηκαν καὶ διαλύθηκαν καὶ ἔμεινε ὁ Ὑψηλάντης μὲ τὸν «Ἱερὸ Λόχο» καὶ μὲ τὸν στρατὸ τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου καὶ τοῦ Φαρμάκη. Ἀναγκάσθηκε τότε νὰ τραβηχθῆ πρὸς τὰ Αὐστριακὰ σύνορα, γιὰ νὰ μπορῆ στὴν ἀνάγκη νὰ μῆ μέσα στὴν Αὐστρία. Οἱ Τοῦρκοι ὁμως προχωρώντας τὸν πρόφθασαν στὸ Δραγατσάνι, ὅπου ἔγινε μεγάλη μάχη. Οἱ Ἕλληνες πολέμησαν μὲ ἀνδρεία καὶ ἀποφασιστικότητα.

Οἱ Ἱερολοχίτες, ἂν καὶ ἦταν πολὺ νέοι καὶ εἶχαν ἀπέναντί των ὀκταπλασίους ἐχθρούς, πολέμησαν μὲ μεγάλη αὐτοθυσία καὶ ὅλοι ἔπεσαν στὶς θέσεις των. Ὁ Ὑψηλάντης τότε ἀπελιπίσθη καὶ κατέφυγε στὴν Αὐστρία. Ἐκεῖ τὸν συνέλαβαν οἱ Αὐστριακοὶ καὶ τὸν ἔρριξαν στὴ φυλακὴ, ὅπου ἔμεινε πολλὰ χρόνια. Πέθανε τὴ στιγμὴ ποῦ ἡ Ἑλλάδα ἔγινε ἐλεύθερη (1828).

Ἡρωῖσμοι Ὀλύμπιου καὶ Φαρμάκη.— Ἀλλὰ ἂν καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἔφυγε στὴν Αὐστρία, οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ Φαρμάκης δὲν ἐγκατέλειψαν τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ ἐξακολούθησαν νὰ πολεμοῦν ἡρωϊκᾶ. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης κλεισθήκαν στὸ Μοναστήρι, ὅπου πολιορκήθηκαν ἀπὸ πολλοὺς Τούρκους. Ὁ Γεωργάκης, γιὰ νὰ μὴ πέσῃ ζωντανὸς στὰ γέρια τῶν Τούρκων, τὴ στιγμὴ ποῦ πλησίαζαν οἱ ἐχθροὶ, ἔβαλε φωτιά σὲ ἓνα βαρέλι μπαροῦτι καὶ ἀνατινάχθηκε στὸν ἀέρα μαζί μὲ τοὺς ἐχθρούς. Ὁ Φαρμάκης, ἀφοῦ ἀντιστάθηκε γιὰ πολλὰς μέρες, τέλος συνελήφθηκε καὶ στάλθηκε στὴν Κωνσταντινούπολι. Ὅπου τὸν ἔγδαραν ζωντανόν. Αὐτὰ ἦταν τὰ πρῶτα ἡρωϊκὰ θύματα τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνα. Ἔτσι ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ὑψηλάντη στὶς Ἡγεμονίες ἔσβυσε χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σκοπὸ της, ἀλλὰ αὐτὴ ἦταν τὸ φυτῆλι ποῦ ἀναψῆ τὴν πυρκαϊὰ σ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα μὲ γρηγοράδα. ποῦ τόσο ἐκφραστικὰ παρέσθησε ὁ ἔθνικός μας ποιητὴς Σολωμός.

*Ἦοθε ἡ μέρα! φωνάζουν τὰ χεῖλη
πὸν κλεισμένα τὰ εἶχ' ἡ σκλαβιά
καὶ μὲ μιᾶς ἐπετάχθηκαν χίλιοι
κι' ἄλλοι χίλιοι πετιῶνται μὲ μιὰ.*

*Τρέχουν, ἄρματ' ἀοπάζουν μὲ βία,
τὸν στανοῦ γιὰ σημαία ἓνας βασιτᾶ
καὶ γυναῖκες, παιδιὰ τοὺς φωνάζουν:
Ὅρσισθῆτε γιὰ τὴ λευθεριά!*

18.— Οἱ σφαγὲς τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Σουλτάνος, σὰν ἔμαθε τὴν Ἐπανάστασι, διέταξε γενικὴ σφαγή. Σὲ μιὰ μέρα σκοτώθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολι 30.000.

Ἐπίσης ἔπιασε καὶ κρέμασε τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο Ε΄ γιὰ νὰ τρομοκρατήσῃ τοὺς Ἕλληνας.

Σφαγές στὴν Κωνσταντινούπλι.— Ἐνῶ ἔτσι τραγικὰ τελείωσε ἡ ἐξέγερσις στὶς Ἡγεμονίες, στὴν ἄλλη Ἑλλάδα ἡ Ἐπανάστασις ξεσποῦσε πρὸ ὀρμητικῆς. Στὴν Πελοπόννησο, στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, στὴ Θεσσαλία, στὴ Μακεδονία καὶ στὰ νησιά ἡ Ἐπανάστασις ξεπλώνονταν ἀσυγκράτητη. Σ' αὐτὸ συνετέλεσαν καὶ τὰ σκληρὰ μέτρα ποὺ μεταχειρίσθηκε ὁ Σουλτάνος ὕστερα ἀπὸ τὸ κίνημα τῆς Μολδοβλαχίας. Οἱ καταδιώξεις, οἱ φυλακίσεις καὶ οἱ σφαγές ἔγιναν ἔωρα περισσότερες καὶ ξεπλώθηκαν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ὅχλος ἀπὸ θάρβαρους Τούρκους καὶ Ἀστίγγανους ποὺ μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴν Ἀσία ξεπολύθηκαν στοὺς δρόμους τῆς Κων)πόλεως, ἔμπαιναν στὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ σπίτια τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀδιάκριτα ἔσφαζαν καὶ λεηλατοῦσαν.

Ὁ Πατριάρχης ἀναγκάσθηκε ἀπὸ τὸ Σουλτάνο νὰ ἀφορίσῃ τὸν Ὑψηλάντη καὶ νὰ ἐκδώσῃ ἐγκύκλιο, ποὺ συνιστοῦσε στοὺς Ἕλληνας νὰ ἀφήσουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ μείνουν πιστοὶ στὸ Σουλτάνο.

Ὅλες ὁμῶς αὐτὲς οἱ πιέσεις ἔφεραν ἀντίθετο ἀποτέλεσμα. Ἡ Ἐπανάστασις δὲν ἄργησε νὰ φουντώσῃ πρῶτα στὴν Πελοπόννησο καὶ ὕστερα στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ στὰ νησιά. Ὅταν ἔμαθε αὐτὸ ὁ Σουλτάνος, ἔγινε πρὸς θηρίο καὶ διέταξε τὴ συστηματικὴ καταδίωξις καὶ σφαγὴ τῶν χριστιανῶν. Σὲ μιὰ ἡμέρα μόνο στὴν Κων)πολι σφάγηκαν ἀπᾶνω ἀπὸ 30.000 Ἕλληνας, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά.

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄.—Θέλοντας ὁ Σουλτάνος νὰ σκορπίσῃ μεγαλύτερο τρόμο στοὺς Ἕλληνας, διέταξε νὰ χτυπήσουν αὐτὸ τὸ κεφάλι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Γένους, τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη. Πατριάρχης τότε ἦταν ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄, ποὺ γεννήθηκε στὴ Δημητσάνα τῆς Πελοποννήσου τὸ 1745. Στὸ 1797 ἔγινε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, καθαιρέθηκε δυὸ φορές ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐξωρίσθηκε στὸ Ἅγιο Ὄρος, γιὰ νὰ γυρίσῃ γιὰ τρίτην φορὰ στὸν Πατριαρχικὸ θρόνο στὰ 1819. Πολλοί, ὅταν ἄρχισαν οἱ σφαγές, συμβούλευαν τὸν Πατριάρχη νὰ σώσῃ τὴ ζωὴ του φεύγοντας. Ἀλλὰ ὁ μεγάλος Ποιμενάρχης καὶ Ἐθνάρχης ἀπάντησε: «Μὴ μὲ παρακινεῖτε νὰ φύγω, γιὰτι ἂν φύγω, οἱ Τούρκοι θὰ ἐξαγριωθοῦν περισσότερο καὶ θὰ χυθῆ περισσότερο αἷμα. Εἶμαι Πατριάρχης καὶ ποιμὴν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλείψω τὸ ἔθνος καὶ τὸ ποιμνίό μου. Πρέπει νὰ μείνω, καὶ ἂν οἱ Τούρκοι μὲ φονεύσουν, ὁ θάνατός μου θὰ ἐμπνεύσῃ τὸν ἐνθουσιασμό καὶ θὰ δώσῃ νέα ζωὴ στὸν ἱερό μας ἀγῶνα». Τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, 10 Ἀπριλίου, ἐνῶ λειτουργοῦσε στὴν πρώτη Ἀνάστασις στὸν Πατριαρχικὸ ναό, ἄγρια στίφη Τούρκων περικύκλωσαν τὸν Πατριάρχη. Ἀλλ' ὁ αὐόδιμος ἐξακολούθησε ἀτάραχος τὴ θεία μυσταγωγία καὶ ὅταν τελείωσε τὸν ἄρπαξαν ἀπὸ τὸ ἱερὸ θυσιαστήριον καὶ τὸν ἔφεραν στὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου, ὅπου χιλιάδες ἀπὸ αἰμοδιψεῖς Τούρκους τὸν περιέμεναν καὶ τὸν

περιστοίχισαν. Ὁ δῆμιος πέρασε τὸ ἄροτρο (θηλιά) γύρω ἀπὸ τὸν ἱερό του τράχηλο καὶ τὸν κρέμασε στὴ μεσαία πύλη τῶν Πατριαρχείων. Ἐκεῖ ἔμεινε τρεῖς μέρες τὸ ἱερό λείψανο τοῦ ἐθνάρχου, ποῦ οἱ ὄχλοι τὸ ἔφτυναν καὶ τὸ ὑβρίζαν. Ὑστερα παραδόθηκε στοὺς Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι τὸ ἔσυραν στοὺς δρόμους καὶ κατόπιν τὸ ἔριξαν στὴ θάλασσα, ἀφοῦ ἔδεσαν στὸ λαιμὸ του μιὰ χοντρή πέτρα.

Ἀλλὰ τὸ ἱερό λείψανο δὲν ἔμεινε στὸ θυθὸ τῆς θάλασσας. Ἐπλεε στὴν ἐπιφάνεια καὶ τὰ νερά τὸ ἔφεραν στὸ Βόσπορο. Ἀπ' ἐκεῖ περνοῦσε ἓνα καράβι μὲ καπετάνιο τὸν Κεφαλλονίτη Σκλάβο. Τὸ λείψανο ποῦ χτύπησε στὰ πλευρά τοῦ πλοίου, τὸ εἶδε ὁ Σκλάβος, τὸ ἔσυρε στὸ πλοῖο καὶ τὸ μετέφερε στὴν Ὀδησσό, ὅπου μὲ διαταγὴ τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' θάφτηκε μὲ μεγάλες τιμές.

Ὑστερα ἀπὸ 50 χρόνια τὰ κόκκαλά του μεταφέρθηκαν στὴν Ἀθήνα καὶ θάφτηκαν στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Μητροπόλεως.

Μὲ τέτοιους σκληροὺς θανάτους μαρτύρησαν καὶ ἄλλοι 7 συνοδικοὶ δεσποτάδες. Ὅμοιες φοβερὲς σφαγὲς ἔγιναν τότε καὶ στὴ Θεσσαλονίκη, τὴν Ἀδριανούπολι, τὴν Ἐφεσο, τὴν Κύπρο καὶ σ' ἄλλα μέρη.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

19.—"Αλωσι τῶν Καλαμῶν.

Στὴν Ἑλλάδα πρωτοκρήρυχθηκε ἡ Ἐπανάστασι στὴν Πελοπόννησο. Ἀπὸ τὶς 21 ὡς τὶς 25 Μαρτίου κυριεύθηκαν τὰ Καλάμυρα καὶ ἡ Καλαμάτα καὶ πολιορκήθηκαν ἡ Κόρινθος, τὸ Ἄργος, τὸ Ναύπλιο καὶ ὕστερα ἡ Τρίπολι. Στὴν Πάτρα ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε τὴ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως.

Τὴν ἑναρξί τῆς Ἐπαναστάσεως στὴ μεσημέρινῃ Ἑλλάδα τὴν ἔκαμε ἡ Πελοπόννησος, γιατί ἐδῶ ἦσαν κατάλληλα γιὰ τὴν Ἐπανάστασι καὶ βοηθοῦσε πολὺ καὶ ἡ γεωγραφικὴ τῆς θέσι, γιατί εὐκολα μπορούσαν νὰ ἐμποδισθοῦν τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα νὰ μποῦν μέσα σ' αὐτὴ. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς στὴν Πελοπόννησο ἦταν πολὺς, ἐνῶ ὁ Τουρκικὸς πολὺ ὀλίγος, καὶ οἱ πρόκριτοι καὶ ὁ λαὸς ἦταν παρασκευασμένοι ἀπὸ τὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ ἀνυπομονοῦσαν πότε θὰ δοθῆ τὸ σύνθημα νὰ πάρουν τὰ ὅπλα στὰ χέρια. Σ' αὐτὸ συνετέλεσε πολὺ καὶ ἕνας ἀπ' τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὁ Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας. Αὐτὸς γύριζε ὅλη τὴν Πελοπόννησο κ' ἐξήγειρε τὴ φαντασία τῶν χωρικῶν. Στὸν ἐνθουσιασμὸ αὐτὸν συνετέλεσε πολὺ καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης, ποὺ σὰν ἔμαθε τὴν Ἐπανάστασι ἦρθε ἀπὸ τὶς Ἰονίους Νήσους.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης καταγόταν ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια Κλεφτῶν, τῶν Κολοκοτρωναίων, ποὺ εἶχαν ἐξολοθρευτῆ στὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1770. Ὄταν ὁ Κολοκοτρῶνης ἔγινε μεγάλος, μιὰ σκέψι εἶχε : Πῶς νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς Τούρκους γιὰ τὸ θάνατο τῶν συγγενῶν του καὶ τὰ μαρτύρια τῶν ὁμοφύλων του.

Ὁ Κολοκοτρῶνης ἦταν δυνατὸς, μὲ βλέμμα ἐπιβλητικὸ καὶ φωνὴ ἄροντῶδη. Εἶχε εὐγλωττία μεγάλη, ἰκανότητα στρατηγικὴ καὶ ἐπιμονὴ ἀδιάσειστη. Γι' αὐτὸ εἶχε προσελκύσει τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν Κλεφτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ μῖσος τῶν Τούρκων. ποὺ τὸ 1818 τὸν ἐδίωξαν ἀπὸ τὴν Πελοπόν-

νησο καὶ κατέφυγε στὶς Ἰονίους Νήσους. Ἐκεῖ κατατάχθηκε στὸν Ἀγγλικὸ στρατὸ καὶ εἶχε φθάσει μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου. Σὰν μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἔμαθε ὅτι πλησιάζει ἡ ἔναρξι τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἦρθε πάλι στὴν Πελοπόννησο. Αὐτὸ κατατρόμαξε τοὺς Τούρκους κι' ἔδωκε πολὺ θάρρος στοὺς Ἕλληνες. Ἀλλὰ καὶ μιὰ ἄλλη σύμπτωσι ἔκανε τοὺς Πελοποννησίους νὰ θιασθοῦν. Ὁ πασᾶς τῆς Πελοποννήσου ἔλειπε μετ' τὸν περισσότερο στρατὸ του, γιὰτι πολιορκοῦσε τὸν Ἀλῆ στὰ Γιάννενα.

Θεόδ. Κολοκοτρώνης

Σὲ λίγες μέρες ὅλη ἡ Πελοπόννησος, ἐκτὸς ἀπὸ τῆς ὀχυρῆς θέσεως, ἀδείασε ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Αὐτὸ μεγάλωσε τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων. Ὅλοι βρέθηκαν στὰ ὄπλα καὶ ἄρχισαν νὰ ρίχνωνται παντοῦ ὅπου εὗρισκαν ἀπροφύλακτους Τούρκους.

Ἔτσι στὶς 21 Μαρτίου οἱ Ἕλληνες πολιορκήσαν τοὺς Τούρκους στὰ Καλάβρυτα καὶ ὕστερα ἀπὸ 5 ἡμέρες τοὺς ἀνάγκασαν νὰ παραδοθοῦν. Στις 22 Μαρτίου ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης μετ' τοὺς Μανιάτες του, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς μετ' τὰ σώματά των πολιορκήσαν τὴν Καλαμάτα καὶ στὶς 25 τὴν κυρίευσαν.

Μαζὺ μετ' τὴν ἄλωσι τῶν Καλαμῶν ἐπαναστάτησε καὶ ἡ Πάτρα. Ὁ ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μετ' τὸν Ἀνδρέα Ζαΐμη, τὸ λόντο καὶ ἄλλους προκρίτους ὕψωσαν τὴ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως στὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας.

Ἐπειτα διευθύνθηκαν στὴν Πάτρα. Ἐκεῖ οἱ Τούρκοι εἶχαν ἀφήσει τὴν πόλι καὶ εἶχαν κλεισθῆ στὸ φρούριο. Οἱ Ἕλληνες τοὺς πολιορκοῦν ἐκεῖ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο οἱ Τούρκοι πολιορκήθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες στὸ χωριὸ Λάλα, στὴν Κόρινθο, στὴ Μονεμβασία, στὸ Ναυαρίνο, στὸ Ἄργος καὶ στὸ Ναύπλιο.

Τότε δειχθῆκε ἡ στρατηγικὴ εὐφυΐα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τὸ ἐξαιρετικὸ θάρρος του. Συνέλαβε τὸ σχέδιο νὰ πολιορκήσῃ τὴν Τρίπολι.

Ὁ Πετρόμπεης

Κατάλαβε ότι, αν δέν την κυριεύσουν, δέν θά στερεωθῆ ἡ Ἐπανάστασι. Ἀλλά οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ δέν ἦταν σύμφωνοι. Σ' ἓνα συνέδριό μάλιστα τὸν ἄφησαν κι' ἔφυγαν.

— Φύγετε, τοὺς εἶπε ὁ Κολοκοτρώνης, ἐγὼ θά μείνω. Κάλιο τῶχω νὰ μὲ φᾶνε τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου.

Κ' ἐπέμενε, ἔφτιαχνε στρατὸ ἀπὸ χωρικοὺς καὶ προσπαθοῦσε νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ θάρρος. Ἄλλ' αὐτοὶ μόλις ἔβλεπαν Τούρκους διαλύονταν. Αὐτὸς δέν ἔχανε τὸ θάρρος του. Ἐμάζεψε ἄλλους καὶ ἐπὶ τέλους μὲ τὴν ἐπιμονή του κατώρθωσε καὶ στρατὸ νὰ φτιάξῃ καὶ νὰ πείσῃ τὸν Πετρόμπεη καὶ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς νὰ συμφωνήσουν μὲ τὸ σχέδιό του. Ὅλοι λοιπὸν μαζί ἔπιασαν τίς γύρω ὄχυρες θέσεις καὶ ἀπέκλεισαν τὴν Τρίπολι. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔπιασε τὸ Χρυσοβίτσι, ὁ Ἥλιος καὶ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης τὸ Βαλτέτσι, ὁ Πλαπούτας τὴν Πιάνα.

20.— Ἡ νίκη τοῦ Βαλτετσίου.

Ὁ Κολοκοτρώνης κατέστρεψε στὸ Βαλτέτσι τὸ στρατὸ τοῦ Μουσταφάμπεη ἀπὸ 3.500 ἄνδρες, ποὺ ἤρθε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία τῆς Τριπόλεως.

Ὁ Τούρκος διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου Χουρσίτ πασᾶς, ποὺ πολιορκοῦσε μὲ τὸν στρατὸ του τὸν Ἄλῃ πασᾶ στὰ Γιάννενα, ὅταν ἔμαθε τὴν Ἐπανάστασι τῶν Ἑλλήνων στὴν Πελοπόννησο, φοβήθηκε γιὰ τὴν τύχη τῆς οἰκογενείας του ποὺ τὴν εἶχε στὴν Τρίπολι καὶ γιὰ τοὺς θησαυροὺς του. Ἔστειλε λοιπὸν ἀμέσως τὸν ὑπαρχηγό του Μουσταφάμπεη μὲ 3.500 Ἀλβανούς νὰ διαλύσῃ ὅπως μπορέσῃ τὴν πολιορκία τῆς Τριπόλεως καὶ νὰ σβύσῃ τὴν Ἐπανάστασι.

Ὁ Μουσταφάμπεης πέρασε ἀνενόχλητος τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους, ἔφθασε στὸ Μεσολόγγι κι' ἀπ' ἐκεῖ διαπεραιώθηκε μὲ πλοία στὴν Πάτρα. Ἐκεῖ, ἀφοῦ διασκόρπισε τοὺς Ἑλλήνες ποὺ πολιορκοῦσαν τὸ φρούριο τῆς Πάτρας καὶ παρέδωκε τὴν πόλι στὴ διαρπαγὴ καὶ στὶς φλόγες, προχώρησε κι' ἔκαψε τὸ Αἴγιο, διέλυσε τὴν πολιορκία τοῦ Παλαμηδίου καὶ στὶς 6 Μαΐου ἔφθασε στὴν Τρίπολι.

Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἀναπαύθηκε ἕξ ἡμέρες κι' ἔμαθε ὅτι στὸ Βαλτέτσι εἶναι ὁ Κυρ. καὶ Ἥλ. Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Ἥλ. Φλέσσας μὲ χίλιους περίπου ἄνδρες, ὤρμησε μὲ 12.000 πεζοὺς, 1.500 ἵππεις καὶ 2 πυροβόλα γιὰ νὰ τοὺς χτυπήσῃ καὶ τοὺς διαλύσῃ. Οἱ Τούρκοι περικύκλωσαν τοὺς βράχους τοῦ Βαλτετσίου καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς κυριεύσουν. Οἱ χίλιοι Ἑλλήνες πολέμησαν ἐπὶ 3 ὀλόκληρες ὥρες μὲ μεγάλη ἀνδρεία καὶ ματαίωσαν ὅλες τίς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Τὴν ὥρα αὐτὴ φαίνεται στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ ὁ Κολοκοτρώνης νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι μὲ 700 ἄνδρες καὶ φωνάζει μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του : «Τούρκοι, ζωντανοὺς θά σᾶς πιάσω. Εἶμαι ἐγὼ ὁ Κολοκοτρώνης κι' ἔρχομαι μὲ δέκα χιλιάδες ἄνδρες καὶ πίσω μου ὁ Πετρόμπεης μὲ τοὺς

Μανιάτες του». Οί Τούρκοι, όταν άκουσαν τή φωνή του Κολοκοτρώνη, τὰ έχασαν. Σε λίγο έφθασε και ο Πλαπούτας με 800 άνδρες και άρχισαν να χτυπάν τους Τούρκους από τὰ πλάγια. Η μάχη βάσταξε ως τὸ βράδυ. Τη νύχτα μπήκε στο Βαλτέτσι και ο Κολοκοτρώνης και φιλώντας τους σκοτωμένους έλεγε : «Τούτοι είναι άγιοι και θα πάνε στον Παράδεισο σαν μάρτυρες τής πίστεως».

Την άλλη μέρα ξανάρχισε η μάχη. Στο κρισιμώτερό της σημείο ο Κολοκοτρώνης βάζει μιὰ φωνή : «Απάνω τους, Έλληνες! Τί τους φυλάτε;» και όρμάει με τὸ σπαθί στο χέρι τὸν ακολουθοῦν και οί άλλοι και έξορμοῦν με τὰ σπαθιά στα χέρια. Χτυποῦν τους Άλβανούς και τους τρέπουν σε φυγή. Αὐτοὶ παρασύρουν και τους άλλους Τούρκους και σε λίγο η φυγή μετατράπηκε σε πανικό. Οί Έλληνες σφάζουν αλύπητα. Οί Τούρκοι πετοῦσαν τὰ χρυσά και άσημενια όπλα των για να σωθοῦν και πολλοὶ ρίχθηκαν μέσα σ' ένα ρέμμα κ' εκεί πιά έγινε σωστή θραῦσι. Πολλά λάφυρα έπεσαν στα χέρια τῶν Έλλήνων. Η μάχη του Βαλτεσίου πρέπει να θεωρηθῆ ως τὸ θεμέλιο του άπελευθερωτικού άγώνα. Γιατί οί Έλληνες πήραν τέτοιο θάρρος, ώστε ενώ άλλοτε στο άκουσμα τῶν Τούρκων έτρεχαν να κρυφθοῦν, τώρα ρωτοῦσαν : «Ποῦ είναι οί Τούρκοι;» για να τους πολεμήσουν.

21.—Η μάχη τῶν Δολιανῶν.

Ο Νικηταρᾶς, συναντήσας στα Δολιανά έξ χιλιάδες άνδρες του Μουσταφάμπεη που πήγαιναν στο Μυστρά, τους έξολόθρεψε και γι' αυτό ώνομάσθηκε Τουρκοφάγος.

Ο Μουσταφάμπεης, θέλοντας να εξαλείψη τήν ντροπή του Βαλτεσίου, διέταξε έξ χιλ. άνδρες με δύο πυροβόλα να έπιτεθοῦν στους Έλληνες που ήταν στα Βέρβαινα και να καταλάβουν τὸ Μυστρά. Κοντὰ στα Δολιανά όμως συνάντησαν τὸν Νικήτα Σταματελόπουλο, που λεγόταν Νικηταρᾶς και που πήγαινε στο Ναύπλιο με 200 περίπου άνδρες. Τὸ νεαρό αὐτὸ παλληκάρι, άνεψιός και δεξι χέρι του Κολοκοτρώνη, στη δύσκολη εκείνη θέσι ταμπουρώθηκε με γρηγοράδα στα σπίτια του χωριοῦ και 11 άκέρειες ώρες βάσταξε στίς μανιώδεις έπιθέσεις τῶν Τούρκων. Όταν έφθασαν στα Δολιανά από τὰ Βέρβαινα οί Έλληνες, τότε ο Νικήτας με τὰ παλληκάρια του βγήκε από τὰ σπίτια και έτρεψε τους Τούρκους σε άισογρή φυγή. Σκότωσε δε τόσο πολλοὺς Τούρκους, ώστε ώνομάσθηκε Τουρκοφάγος.

22.—Αλωσι τής Τριπόλεως.

Οί Έλληνες, ύστερα από τέσσερες μήνες πολιορκία, κατάρθωσαν να κυριεύσουν τήν Τρίπολι, όπου έκαμαν φοβερές σφαγές. Δώδεκα χιλιάδες Τούρκοι σκοτώθηκαν.

Οί Έλληνες τώρα όλο και περισφίγγουν στενώτερα τήν

Τρίπολι. Τέσσερες μήνες έξακολουθοῦσε ἡ πολιορκία ἀπὸ 12 χιλιάδες Ἑλληνας. Μέσα στὴν πόλι ἀρχισαν νὰ λείπουν τὰ τρόφιμα καὶ τὸ νερό, πολλές δὲ ἀρρώστειες ποῦ παρουσιάσθηκαν ἀπὸ τὸ συνωστισμό, θέριζαν κυριολεκτικὰ τοὺς Τούρκους, ποῦ ἀναγκάσθηκαν στὸ τέλος νὰ ἀποφασίσουν νὰ συνθηκολογήσουν. Ἀλλὰ εἶχαν διαιρεθῆ σὲ τρεῖς ὁμάδες. Ὁ Κιαμὴλ μπέης, πρῶν διοικητῆς τῆς Κορίνθου, ἤθελε νὰ κάνουν γενικὴ συνθηκολόγησι χωρὶς ὄρους, ὅσοι ἦταν μὲ τὸν Κεχαγιάμπεη ξένοι Τούρκοι ἤθελαν νὰ φύγουν ἐνοπιοι, καὶ οἱ Ἀλβανοὶ κοίταζαν νὰ συνθηκολογήσουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους μόνον καὶ εἶχαν ἔρθει σὲ συνεννόησι μὲ τὸν Κολοκοτρώνη.

Ἀλλὰ ἐνῶ οἱ Τούρκοι εἶχαν μαζευθῆ στὸ «σεράγι» τοῦ Κεχαγιάμπεη καὶ συζητοῦσαν, 50 Ἑλληνας ἀνεβαίνοντας ὁ ἓνας στὸν ὤμο τοῦ ἄλλου πήδηξαν τὸ τεῖχος καὶ ἀνοίξαν μιὰ πόρτα. Τότε οἱ Ἑλληνας ὤρμησαν μέσα στὴν πόλι καὶ ρίχθηκαν σὲ φοβερὲς σφαγές. Τρεῖς ὀλόκληρες ἡμέρες ἔσφαζαν καὶ ἔκαιαν. Ὁ Κολοκοτρώνης, ποῦ δὲν ἤθελε τίς σφαγές, ἄδικα προσπαθοῦσε νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Ἑλληνας. Μὲ κίνδυνο τῆς ἴδιας του ζωῆς κατῶρθωσε νὰ σώσῃ μόνον τοὺς Ἀλβανούς, μὲ τοὺς ὁποίους εἶχε συνάψει προηγουμένως συμφωνία. Δώδεκα χιλιάδες Τούρκοι σκοτώθηκαν μέσα στὴν Τρίπολι καὶ θησαυροὶ μεγάλης ἀξίας ἀρπάχθηκαν χωρὶς νὰ χρησιμεύσουν γιὰ τίς ἀνάγκες τῆς πατρίδος. Τὰ ἐγκλήματα αὐτὰ εἶναι ἀλήθεια πῶς ἀμαύρωσαν καὶ ἐκηλίδωσαν τὸ μεγάλο κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων, δηλ. τὴν ἄλωσι τῆς Τριπόλεως.

Ἔτσι τῶρα ὅλη ἡ Πελοπόννησος εἶναι ἐλεύθερη.

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ ΣΤΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

23.—'Η μάχη τῆς 'Αλαμάνας.

Στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἐπανάστασε πρῶτα ἡ Ἄμφισσα καὶ ὕστερα τὸ Λιδωρικὶ καὶ ἡ Λεβαθειά. Στρατὸς Τουρκικὸς, ποὺ ἦρθε νὰ πνίξη τὴν Ἐπανάστασι, συναντήθηκε μὲ τὸν ὀπλαρχηγὸ τῆς Λεβαθείας Ἄθανάσιον Διάκον τὴν Ἄλαμάναν, ὅπου ὕστερα ἀπὸ μεγάλη καταστροφὴ τῶν Τούρκων ὁ Διάκος πιάσθηκε ζωντανὸς καὶ σουβλίσθηκε στὴ Λαμία.

Ἐπανάστασι στὴν Ἄμφισσα καὶ στὸ Λιδωρικὶ. — Τὸ κίνημα τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου διαδόθηκε μὲ ἀστραπιαία ταχύτητα καὶ στὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰ Ἑλλάδα. Ὁ ἀρματωλὸς τῆς Ἀμφίσης Πανουριάς, ὕστερα ἀπὸ συνεννόησι μὲ τοὺς προεστούς, πολιορκῆσε στὶς 26 Μαρτίου τὴν Ἄμφισσα. Οἱ Τούρκοι πρόλαβαν καὶ κλείσθηκαν στὸ φρούριον. Ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ στενὴ πολιορκία ἀναγκάσθηκαν νὰ παραδοθοῦν στὸν Πανουριά στίς 10 Ἀπριλίου 1821. Τὸ φρούριον αὐτὸ ἦταν τὸ πρῶτον ποὺ κυρίευσαν οἱ Ἕλληνες. Στίς 28 Μαρτίου καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς τοῦ Λιδωρικοῦ Δῆμος Σκαλτσᾶς ὕψωσε ἐκεῖ τὴ σημαίαν τῆς Ἐπανάστασεως καὶ ἀνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ κλεισθοῦν στὰ σπίτια τῶν. Καὶ αὐτοί, ὕστερα ἀπὸ 2 ἡμέρας ἀντίστασι, παραδόθηκαν.

Τὸ παράδειγμα τῆς Ἀμφίσης καὶ τοῦ Λιδωρικοῦ δὲν ἄργησε νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Λεβαθείας ποὺ ἦταν στὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀρματωλοῦ Ἀθ. Διακοῦ.

Ὁ Διάκος ὕψωσε τὴ σημαίαν τῆς Ἐπανάστασεως στὶς 30 Μαρτίου. Οἱ Τούρκοι κλείσθηκαν στὸ φρούριον καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς στὰ πῦρ καλοχτισμένα σπίτια, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ πέντε ἡμέρας παραδόθηκαν στὸ Διάκον.

Ὁ Ἄθανάσιος Διάκος, ποὺ τὸ ἐπώνυμό του ἦταν Γραμματικὸς, γεννήθηκε στὴ Μουσουνίτσα τῆς Παρνασσίδος τὸ 1786.

Μόλις μεγάλωσε, ὁ πατέρας του τὸν ἔβαλε στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου στὴν Ἀρτοσίνα, ὅπου χειροτονήθηκε διάκος.

Ἄλλὰ ὁ Διάκος δὲν ἄργησε ν' ἀλλάξῃ τὸ ράσο μὲ τὴ φουστανέλλα καὶ ν' ἀνεβῆ στὸ βουνὸ γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πατρίδα του.

Ἄθανάσιος Διάκος

Ἐφ' ὧν πέρασαν τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Φθιώτιδα, προχωροῦσαν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Στρατεύοντες ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα μὲ σκοπὸν νὰ πάνε εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Οἱ ἀρματωλοὶ Πανουριᾶς, Δουβουνιώτης καὶ Διάκος ἀποφάσισαν νὰ μποῦν ἐμπόδια καὶ ἔπιασαν ὁ Δουβουνιώτης μὲ τετρακόσια παλληκάρια τὴ γέφυρα τοῦ Γοργοποτάμου, ὁ Πανουριᾶς μὲ ἑξακόσια τὰ χωριά Χαλκομάτα καὶ Μουσταφάμπεη καὶ ὁ Διάκος μὲ πεντακόσια τὴ γέφυρα τῆς Ἀλαμάνας, εἰς τὰς Θερμοπύλους. Μὲ τὸν Πανουριᾶ ἦταν καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἀμφίσσης Ἡσαΐας καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Παπαγιάννης.

Ὁ ἡρωϊσμὸς τοῦ Ἀθ. Διακοῦ. — Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ μοίρασαν τὸ στρατὸν τοὺς σὲ δύο σώματα, ἐπέτεθον οἱ μισοὶ μὲ τὸν Βρυώνη εἰς τὸν Δουβουνιώτην καὶ εἰς τὸν Πανουριᾶ, ποὺ ἀναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν, οἱ δὲ ἄλλοι μισοὶ μὲ τὸν Μεχμέτ Κιοσέ εἰς τὸν Διάκον, ποὺ δέχθηκε μὲ θάρρος τὴν ἐπίθεσιν καὶ πολέμησε ἀπόητα. Δυστυχῶς ὁμοίως, ὅταν ὁ Πανουριᾶς ὑποχώρησε, τὰ παλληκάρια τοῦ Διακοῦ ἄρχισαν νὰ δειλιάζουσαν καὶ νὰ φεύγουσαν. Ἐφεραν μάλιστα καὶ ἓνα ἄλογο εἰς τὸν Διάκον γιὰ νὰ φύγῃ καὶ αὐτός. Ἄλλὰ ὁ Διάκος ἀπάντησε :

— Ὅχι! Ὁ Διάκος δὲν φεύγει!

Τὸ παράδειγμα τοῦ Διακοῦ ἀκολούθησαν καὶ λίγοὶ ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς του, ποὺ ἔμειναν καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα των γιὰ τὴν πατρίδα των. Δέκα μόλις στρατιῶτες ἔμειναν. Καὶ μὲ τοὺς δέκα αὐτοὺς ὁ Διάκος πολεμᾷ μιά ὥρα. Ὅλοι σκοτώνονται, αὐτὸς τραυματίζεται εἰς τὸ δεξιὸ χέρι. Πέφτε τότε τὸ τουφέκι του καὶ συλλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τριακόσιοι ἦσαν οἱ Ἕλληνες ποὺ ἔπεσαν κείνη τὴν μέραν εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ποὺ ἔπεσαν ἄλλοτε οἱ 300 μὲ τὸν Λεωνίδα.

Οἱ Τούρκοι φέραν τὸν Διάκον εἰς τὴν Λαμία καὶ ἔκει ὁ Ὁμηρ Βρυώνης τὸν φοβέρισε ὅτι θὰ τὸν σκοτώσῃ, ἂν δὲν τοῦ πῇ τί ξέρει γιὰ τὴν Ἐπανάστασιν. — « Ἐνα ξέρω, εἶπε ὁ Διάκος, ὅτι ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ξεσηκώθηκαν γιὰ νὰ ξεσκλαβωθοῦν. Ἐπειὰ ὁ πασάς τοῦ ζήτησε καὶ νὰ γίνῃ φίλος καὶ νὰ πάῃ μὲ τὸ μέρος του. Ὁ Διάκος τοῦ εἶπε : « Ὅτε σὲ ὑπηρετῶ, πασά,

ποτέ ούτε θά σέ ὠφελήσω κι' ἂν σέ ὑπηρετήσω». — «Θά σέ σκοτώσω, τοῦ εἶπε ὁ πασᾶς, ἂν δὲν μὲ ὑπηρετήσης». — «Δὲν σὲ φοβάμαι, ἀπάντησε ὁ Διάκος. Ἡ Ἑλλάδα ἔχει πολλοὺς Διάκους». — «Ἄν ἀρνηθῆς τὴν πίστι σου καὶ γίνῃς Τούρκος, τοῦ λέει τότε ὁ πασᾶς, θά σοῦ χαρίσω τὴ ζωὴ καὶ θά σέ κάνω πλούσιο». Θυμωμένος τότε ὁ Διάκος τοῦ λέει μὲ πείσμα: — «Ἄ! Νά χαθῆτε κι' ἐσεῖς καὶ ἡ πίστι σας! Ἐγὼ "Ἑλληνας γεννήθηκα κι' Ἑλληνας θά πεθάνω!». Τότε ὁ Βρυῶνης διέταξε νὰ τὸν ψήσουν ζωντανό.

Στις 24 Ἀπριλίου πῆραν ἀπὸ τὴ φυλακὴ τὸ Διάκο γιὰ νὰ τὸν πᾶνε στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου του καὶ τοῦ ἔδωκαν νὰ σηκῶνῃ τὸ σουβλί, ὅπως ἄλλοτε οἱ Ἑβραῖοι στὸ Χριστὸ νὰ σηκῶνῃ τὸ σταυρό. Ἀλλὰ ὁ Διάκος τὸ πέταξε κάτω μὲ θυμὸ κι' εἶπε: — «Δὲν βρίσκεται ἀπὸ σᾶς κανένα παλληκάρι νὰ μὲ σκοτώσῃ μὲ πιστόλα καὶ νὰ μὲ γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς χαλδούπηδες;» (δηλ. ἀπὸ τοὺς Τούρκους).

Ὅταν δὲ ἔφθασε στὸ μέρος ποῦ θά ψηνόταν, εἶπε μὲ παράπονο:

*«Γιὰ δὲς καιρὸ ποὺ διάλεξε ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
τώρα π' ἀνθίζουσιν τὰ κλαδιὰ καὶ βράζ' ἡ γῆ χοστάρι!»*

Δὲν ἔβγαλε δὲ οὔτε ἓνα βογγητό, οὔτε μιὰ φωνή, ὅταν σουβλιζόταν στὴ φωτιά, ὁ μάρτυρας καὶ μέγας αὐτὸς ἥρωας τῆς πατρίδος.

24.—Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς.

Στὸ Χάνι τῆς Γραβιάς κλεισμένοι ὁ ὄπλαρχηγὸς Ὀδυσ. Ἀνδρούτσος μὲ 120 παλληκάρια, σκότωσε πάνω ἀπὸ 400 Τούρκους καὶ τὸ βράδυ βγήκε ἀπὸ τὸ χάνι κι' ἔφυγε, ἀφοῦ ἔχασε μόνο 4 ἄνδρες.

Ὁδυσσεὺς Ἀνδρούτσος. — Ὑστερα ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Ἀλαμάνας ὁ Ὁμῆρ Βρυῶνης ἔγραψε στὸν ὄπλαρχηγὸ Ὀδυσσεᾶ Ἀνδρούτσο νὰ

Ὁδυσσεὺς Ἀνδρούτσος

έρθῃ στὴ Γραβιά νὰ προσκυνήσῃ καὶ νὰ τὸν διορίσῃ ἀρματωλὸ σ' ὅλη τὴν Ἀνατολ. Στερ. Ἑλλάδα, γιὰ τὴν οἱ Τούρκοι σέβονταν καὶ φοβόνταν πολὺ τὸν Ὀδυσσεᾶ. Ἀλλὰ ὁ Ὀδυσσεὺς ἀρνήθηκε.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦταν γιὸς τοῦ περιώνυμου ἀρματωλοῦ Ἀνδρούτσου καὶ γεννήθηκε στὴν Ἰθάκη στὸ 1788. Ἀνάδοχός του στὴ κολυμβήθρα ἦταν ὁ Λάμπρος Κατσώνης.

Ὅταν ἦταν δέκα χρονῶν, ἔχασε τὸν πατέρα του καὶ ὁ ἄλλῃ πασᾶς τὸν πῆρε στὸ σερᾶγι του, καὶ ἀργότερα ὅταν

μεγάλωσε έγινε σωματοφύλακός του και κατόπιν όπλαρχηγός τής Λεβαδείας.

Ο Όδυσσεύς ήταν ώραιός άνδρας. Μέτριος στο ανάστημα, χεροδύναμος, με πλατύ μέτωπο, παχύ μουστάκι, δασιά και μεγάλα φρύδια, τριχωτό στήθος και διαπεραστικό βλέμμα και θαυμασίως δρομέας. Έπειδή δε είχε πολλούς περιπέτειες στη ζωή του, έγινε πολύ έπιθιδειος και πονηρός. Συνεδύαζε δηλ. ο Άνδρούτσος την ταχύτητα του αρχαίου Άχιλλέα, την δύναμη του Αϊάντα και την πανουργία του όμωνόμου του Όδυσσέα.

Όταν ο Όδυσσεύς έμαθε τó σχέδιο του Διάκου, κατέβηκε στη Γραβιά με 150 παλληκάρια.

Ο στρατός του Όμερ Βρυώνη, αφού αναπαύθηκε λίγο καιρό στην Άλαμνα, έξακολούθησε την πορεία του, βαδίζοντας για τήν Άμφισσα. Οι όπλαρχηγοί τής Στερεάς Έλλάδος έκαμαν τότε συμβούλιο και αποφάσισαν οι μόν όπλαρχηγοί Δουβουινώτης, Πανουριάς, Σουλιώτης και Κατσικογιάννης νά πιάσουν τά μονοπάτια γύρω από τή Γραβιά, ό δε Όδυσσέας ένα χάνι πού ήταν στο δρόμο και πού έγινε από τότε όνομαστό, τó «Χάνι τής Γραβιάς».

Όταν στις 8 Μαΐου φάνηκε νά προχωρή ή πολυάριθμη στρατιά του Όμερ Βρυώνη, ο Όδυσσέας στράφηκε στά παλληκάρια του και είπε: «Έ, παιδιά, όποιος θέλει νά μ' άκολουθήσει άς πιαστή στο χορό». Έκατόν είκοσι γενναίοι άνδρες χορεύοντας τó χορό τής ζωής ή τού θανάτου μπήκαν στο χάνι, τού έχτισαν τή θύρα και με τά γιαταγάνια τους άνοιξαν τουφεκήθρες (μετερίζια). Οι άλλοι Έλληνες τάχθηκαν, ό μόν Πανουριάς και Δουβουινώτης πρós τά άριστερά τού δρόμου, ό δε Κοσμάς Σουλιώτης πρós τά δεξιά. Όλη δε ή δύναμή των ήταν χίλιοι διακόσιοι.

Η μάχη η.— Στις 7 Μαΐου έφθασε ο Τουρκικός στρατός στις Θερμοπύλες και στις 8 φάνηκε μπροστά στη στενή κοιλάδα τής Γραβιάς, λίγη ώρα άφ' ότου κλείσθηκε στο χάνι ο Όδυσσέας με τά παλληκάρια του.

Οι Τούρκοι, σάν είδαν πιασμένα τά στενά, έπετέθηκαν πρῶτα σ' εκείνους πού είχαν πιασμένα τά στενά και τούς σκόρπισαν. Υστερα έστρεψαν όλη τή δύναμη στο χάνι. Μπρός από τόν Τουρκικό στρατό προχωρούσε ένας γέρος δερόβισης. Ο Όδυσσεύς τού φώναξε: «Πού πάς, δερόβιση;»—«Νά ύποτάξω και νά σφάζω τούς άπίστους», άπάντησε εκείνος. Άλλά μόλις τελείωσε τή φράση, έπεσε νεκρός από τή σφαίρα τού Όδυσσέα. Ο πυροβολισμός αυτός ήταν τó σύνθημα τού γενικού πυροβολισμού. Σάν μαινόμενοι ώρμησαν οι Τούρκοι στο χάνι προσπαθώντας, αν ήταν δυνατόν, νά τó σ η κ ώ σ ο υ ν σ τ ά χ έ ρ ι α». Άλλά ο άδιάκοπος και φονικός πυροβολισμός των παλληκαριών τού Όδυσσέα τούς άρραίωνε τις φάλαγγες. Οι έπιθέσεις επανελήφθησαν πολλές φορές, αλλά πάντοτε άποκρούσθηκαν, έως ότου ήρθε ή νύχτα και έπαυσε ή μάχη. Οι Τούρκοι, πού έμειναν και κρατούσαν τήν πολιορκία, έστειλαν νά φέρουν από τή Λαμία κανόνια για νά τó ριζέουν. Ο Όδυσσεύς διέταξε νά δειπνήσουν καλά και νά κοι-

μηθούν. Καί τὰ ξημερώματα βγήκαν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ θύρα τοῦ χανιοῦ καὶ πατώντας πάνω στοὺς κοιμισμένους Τούρκους ἔφυγαν γιὰ τὰ βουνά. Ἐκεῖ μετρήθηκαν καὶ εἶδαν ὅτι ἔλειπαν μόνον ἕξ, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους σκοτώθηκαν πάνω ἀπὸ 400.

Ἡ ἥρωϊκὴ αὐτὴ μάχη, ὅπου 120 Ἕλληνες ἀπέκρουσαν 8.000 Τούρκους, φανέρωσε τὴν ἐξαιρετικὴ στρατηγικὴ ἱκανότητα τοῦ Ὀδυσσεύ, ποῦ τὸ ὄνομά του ἔγινε τὸ φόβητρο τῶν Τούρκων. Ὁ Ὁμέρ Βρυῶνης, ποῦ ἤθελε νὰ περάσῃ στὴν Πελοπόννησο, φοβήθηκε τῶρα κί' ἄλλαξε σχέδιο. Τράβηξε πρὸς τὴ Λεσβαδειά, ποῦ ὕστερα ἀπὸ πολλὰς μέρας τὴν πῆρε καὶ τὴν ἔκαψε.

25.—Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν.

Στὰ Βασιλικά ὁ ὀπλαρχηγὸς Ἰ. Δουβουνιώτης μὲ 1.200 ἄνδρες κατέστρεψε τὸ στρατὸ τοῦ Βεϋράν πασά, ποῦ πῆγαινε γιὰ τὴν Πελοπόννησο, καὶ σκότωσε πάνω ἀπὸ 1.200 Τούρκους.

Τὸν Αὐγουστο ἔφθασαν στὴ Λαμία δυὸ νέες Τουρκικὲς στρατιές. Ἡ μία μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ντεμίρ πασά ἀπὸ 2.500 ἄνδρες καὶ ἡ ἄλλη μὲ τὸν Βεϋράν πασά ἀπὸ 8.000 ἄνδρες μὲ τὸ σκοπὸ, ἀφοῦ ἐνώθηον μὲ τοὺς Ὁμέρ Βρυῶν καὶ Μεχμέτ Κιοσέ, νὰ μποῦν στὴν Πελοπόννησο καὶ νὰ σθύσουν τὴν Ἐπανάστασι. Τότε οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἀποφάσισαν, ὕστερα ἀπὸ πρότασι τοῦ Δουβουνιώτη νὰ πιάσουν τὸ δρόμο τῶν Βασιλικῶν.

Ὅλη ἡ δύναμι τῶν Ἑλλήνων ποῦ ἔπιασε τὰ Βασιλικά ἦταν 1600 ἄνδρες. Στὶς 26 Αὐγούστου ὁ Βεϋράν πασάς ἐπροχώρησε πρὸς τὰ Βασιλικά κί' ὤρμησε κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ποῦ τὸν δέχθηκαν μὲ δυνατὸ τουφεκίδι.

Οἱ Τούρκοι χτύπησαν πρῶτα τὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ ποῦ ἦταν στὴν εἴσοδο τῆς κοιλάδας. Σὲ βοήθεια ἔτρεξαν ὁ Γκούρας καὶ ὁ Πανουριάς. Εἶχαν δὲ συμφωνήσει οἱ Ἕλληνες νὰ ὑποχωροῦν τουφεκώντας, γιὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνουν καὶ τοὺς προσελκύσουν μέσα στὸ στενὸ τῆς κοιλάδας, ὅπου ἦταν καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ κρυμμένοι. Ἐπέτυχε δὲ ἀπόλυτα τὸ στρατηγικὸν τῶν Ἑλλήνων, γιὰ τὴν ὁ Βεϋράν μὲ 8.000 ἄνδρες, ἀπὸ τὸν ὅποιον 6.000 ἦταν ἰππεῖς, μῆλκε στὸ στενὸ κί' ἐπροχώρησε μέσα στὴ δασώδη καὶ ἀπόκρημνη κοιλάδα.

Τότε ὤρμησαν μὲ τὰ ξίφη στὰ χέρια οἱ Ἕλληνες καὶ ἔτρεψαν σὲ φυγὴ τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ οἱ ἄλλοι κρυμμένοι Ἕλληνες ἔπιασαν τὴν εἴσοδο, ὥστε ὁ ἐχθρὸς χτυπιόταν ἀπ' ὅλες τὶς μεριὰς κί' ἔτσι δημιουργήθηκε φοβερὴ ἀταξία καὶ ἀποσύνθεσι στοὺς Τούρκους. Ἐτρεχε ὁ καθένας νὰ σωθῇ χωρὶς νὰ ξερῇ ποῦ πηγαίνει. Ἐως τὴ δύσι τοῦ ἡλίου ἐξακολουθοῦσε ἡ καταδίωξι καὶ ἡ σφαγὴ. Μόλις τὸ βράδυ γύρισε ὁ ἀρχιστράτηγος Βεϋράν πασάς στὴν Πλατανιά, ὅπου εἶχε τὶς ἀποσκευές του.

Στὴ μάχη αὐτὴ σκοτώθηκαν 1200 Τούρκοι, μαζί δὲ μ' αὐτοὺς καὶ ὁ γιὸς τοῦ Βεϋράν πασά καὶ πολλοὶ ἀνώτεροι

άξιωματικοί. Κυρίευσαν οι Έλληνες 18 σημαίες, οκτακόσια
άλογα, δύο κανόνια και πλουσιώτατα λάφυρα.

Επί μέρες ύστερα ξεφύτρωναν οι Τούρκοι, που ήταν
κρυμμένοι στο δάσος και τους έπιαναν οι Έλληνες.

Από τους Έλληνες σκοτώθηκαν και πληγώθηκαν στην
ένδοξη αυτή μάχη μόνο 50. Η μεγάλη αυτή νίκη των Βασι-
λικών ματαίωσε την έκστρατεία των Τούρκων στην Πελο-
πόννησο.

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ

26.—'Ο 'Ελληνικός στόλος.

Τὰ νησιά Ὑδρα, Σπέτσες καὶ Ψαρά ἔκαμαν στόλο ἀπὸ 176 πλοία. Σ' αὐτὸ συνετέλεσε πολὺ ὁ Ὑδραίος Λάζαρος Κουντουριώτης, πού βρῆκε καὶ τὸν Μισαούλη καὶ τὸν ἔπεισε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου.

Ὅπως στὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Ξέρξη τὰ «ξυλίνα τείχη» ἔσωσαν τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ἔτσι αὐτὰ τὰ ἴδια ἐπρόκειτο νὰ σώσουν καὶ πάλι τὴν νέα Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς μεγάλους στόλους τῆς Τουρκίας.

Ὅλη ἡ τιμὴ τοῦ κατὰ θάλασσαν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν ἀγῶνα ἀνήκει στὶς τρεῖς νήσους Σπέτσες, Ψαρά καὶ Ὑδρα. Τὰ τρία αὐτὰ νησιά ἔδωκαν ἀπάνω ἀπὸ 10.000 ναῦτες καὶ 300 ἐμπορικὰ πλοία, πού τὰ μετέβαλαν σὲ πολεμικά. Ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνα ἐξώπλισαν ἀμέσως 176 πλοία (92 ἢ Ὑδρα, 44 αἱ Σπέτσες καὶ 40 τὰ Ψαρά) καὶ προσέφεραν καὶ οἱ τρεῖς νήσοι περὶ τὰ εἴκοσι ἑκατομμύρια δραχμὲς (10 ἢ Ὑδρα, 5½ οἱ Σπέτσες καὶ 4½ τὰ Ψαρά). Τὰ περισσότερα ἔδωκαν οἱ Κουντουριώτηδες, Τομπάζηδες, Βουδούρηδες, Μιποτασαῖοι, Μέξηδες, Ἀνάργυροι, Κοτζιάδες, Ἀποστόληδες κλπ. Ἀλλὰ ἀνώτερη ἀπὸ ὅλες τὶς θυσίας ἦταν ἡ σύμπνοια καὶ ἡ ὁμόνοια τῶν τριῶν νήσων σ' ὅλη τὴ διεξαγωγὴ τοῦ ἀγῶνα. Ὅλες οἱ ἐπιχειρήσεις γίνονταν πάντοτε μὲ κοινὴ συνεννόησι. Κοινὲς ἦταν μεταξὺ τῶν ὅλες οἱ θυσίες, ἡ δόξα, τὰ παθήματα. Τὸ πρῶτο ἀξίωμα μεταξὺ τῶν τριῶν νήσων τὸ εἶχε ἡ Ὑδρα, ὡς ἡγεμόνας δὲ σ' αὐτὴν ἀναγνωρίζονταν ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ἄνδρας μεγάλος στὸν πατριωτισμὸ, καρτερόψυχος στοὺς κινδύνους, συνετὸς στὶς σκέψεις καὶ μετριοφρονέστατος σὰν ἄρχοντας.

Οὔτε ἀξίωμα οὔτε τιμὲς ἤθελε νὰ πάρῃ ποτέ, οὔτ' ἔφευγε ποτέ ἀπὸ τὴν Ὑδρα. Στὴν Ὑδρα γεννήθηκε καὶ στὴν Ὑδρα πέθανε στὶς 6 Ἰουνίου 1852, σὲ ἡλικία 84 ἐτῶν. Ἐνόμιζες πῶς ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς Ὑδρας.

Στὴν ἐξυπνάδα του μάλιστα ὀφείλεται ἡ ἐκλογὴ σὲ ναύαρχο τοῦ Ἀνδρέα Μισαούλη, πού ἔξ χρόνια περιέφερε

στις Ἑλληνικές θάλασσες ἀνίκητη τὴ σημαία τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας.

“Ὅταν ἔγινε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι, ὁ Ἄνδρέας Μιαοῦλης δειχθῆκε ἀδιάφορος καὶ ψυχρὸς, ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ πιστέψῃ ὅτι μικρὰ ἔμπορικὰ πλοῖα τῆς σκλαθωμένης Ἑλλάδος, οἱ ἀγύμναστοι ναῦτες καὶ οἱ ἐλάχιστοι χρηματικοὶ πόροι ποὺ εἶχαν θὰ μπορούσαν νὰ νικήσουν τὰ πελώρια δίκροτα καὶ τρίκροτα τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἀνεξάντλητους χρηματικούς πόρους τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας.

Ἄνδρέας Μιαοῦλης

γία τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἀλλὰ ὁ Μιαοῦλης ἔμεινε ἀμετάπειστος, ἀρκούμενος μόνο στὸ τσιμποῦκι καὶ στὸ κρασί, ποῦ ἦταν ἡ ἀδυναμία του καὶ τὸ μεγάλο ἐλάττωμά του.

Ὁ Κουντουριώτης ὅμως δὲν ἀπελπίσθηκε καὶ στὸ τέλος τοῦ πρώτου χρόνου τὸν κατάφερε νὰ ἀναλάβῃ τὸ μέγα καὶ βαρὺ καθῆκον τῆς ἀρχηγίας τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Ὁ Μιαοῦλης, μόλις ἔγινε ἀρχηγός, πῆγε στὸ σπίτι του, ἔχυσε ὅλο τὸ κρασί του, ἔσπασε τὰ βαρέλια καὶ τὰ τσιμπούκια του καὶ ἀπὸ τότε δὲν ἄγγιξε στὰ χεῖλη του οὔτε κρασί οὔτε καπνό. Ἐπεβλήθηκε καθ' ὄλοκληρίαν στὸν ἑαυτό του καὶ ἔγινε ἄλλος ἄνθρωπος καὶ ἀφιερώθηκε στὴν ἐξυπηρέτησι τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα, ὅπου ἀναδείχθηκε μία θαυμασία στρατιωτικὴ μεγαλοφυΐα.

Πρῶτοι οἱ Σπετσιῶτες ὕψωσαν τὴ σημαία τῆς ἐλευθερίας, ἐξοπλίζοντας 16 πλοῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ περισσότερα ἦταν τῆς μεγάλης Ἑλληνίδος ἠρωίδος Μπουμπουλίνας, ἔπειτα ἀπ' αὐτοὺς οἱ Ψαριανοὶ καὶ κατόπιν οἱ Ὑδραῖοι.

Ἡ Μπουμπουλίνα

27.—Ὁ ἠρωϊσμὸς τοῦ Παπανικολῆ.

Ὁ Παπανικολῆς στὴν Ἐρεσό κατάρθρωσε μὲ τὸ πυρπολικὸ του ν' ἀνατινάξῃ στὸν ἀέρα μίαν Τουρκικὴν φρεγάδα. Χίλιοι ἑκατὸ Τούρκοι πνίγηκαν.

Τὰ τρία νησιά συνέπραξαν συστηματικώτερα καὶ διώρισαν ναύαρχο ὅλου τοῦ στόλου τὸν Ἰάκωβο Τομπάζη. Ὁ

ένωμένους αὐτὸς στόλος, ὅταν ἔμαθε ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος ξεκίνησε ἀπὸ τὸν Ἑλλησποντο, τράβηξε ἀμέσως γιὰ συνάντησί του. Σὲ λίγο οἱ Ἕλληνες, μόλις διέκριναν ἀπὸ μακριὰ στὴν Ἐρεσὸ ἕνα δίκροτο μὲ 84 κανόνια ποῦ ἔπλεε πρῶτο, κινούμενο σὰν πλωτὸ ἠφαίστειο, τὸ περικύκλωσαν μὲ τὰ Ἑλληνικὰ πλοιάρια, ποῦ φαίνονταν σὰν δελφίνια ποῦ κυνηγοῦν μιὰ φάλαινα. Τὸ δίκροτο κατέφυγε στὸν λιμένα τῆς Ἐρεσοῦ, στὴ Λέσβο. Οἱ Ἕλληνες ἀποφάσισαν νὰ τὸ κάψουν κι' ἔστειλαν ἐναντίον αὐτοῦ δυὸ πυρπολικά. Τὸ ἕνα κάπκε, πρὶν μεταδώσῃ τίς φλόγες. Τὸ ἄλλο ὅμως, ποῦ κυβερνοῦσε ὁ Ψαριανὸς πλοίαρχος Παπανικολῆς, πέτυχε νὰ προσκολληθῇ. Σὲ λίγο παίρνει φωτιά ἢ πυριτιδαποθήκη καὶ ὁ κολοσσὸς ἐκεῖνος ἀνατινάχθηκε στὸν ἀέρα σὰν φλογερὸ μετέωρο. Τὸ πλήρωμα ἀπὸ 1200 ἄνδρες πνίγηκε ὁλόκληρο. Ὁ

Μαντῶ Μαυρογένους

Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ τὸ φόβο του ξαναγύρισε στὸν Ἑλλησποντο, ἀλλὰ ὁ Τουρκικὸς ὄχλος ἐκδικούμενος τὴν καταστροφὴ ἐκείνη ἔκαμε σφαγὲς τρομερῆς στὴ Σμύρνη καὶ στὶς Κυθωνίες.

Ἀπάνω σ' αὐτὸν τὸν πολεμικὸ συναγεμὸ μιὰ ἀρχόντισσα Ἑλληνίδα, ἡ Μαντῶ Μαυρογένους, ξεσηκώνει τὴ Μύκονο καὶ γίνεται ἀρχηγός. Ἄφησε τὴν ἡσυχία τῆς καὶ τίς διασκεδάσεις καὶ ρίχτηκε στὶς περιπέτειες τοῦ πολέμου. Παντοῦ σκορπίζει τὸ φόβο καὶ τὴν καταστροφὴ στοὺς Τούρκους. Μιὰ εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς ἡ μεγάλη: νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Πατρίδα. Ἔτσι, χωρὶς νὰ λογαριάσῃ τὸν ἑαυτὸ τῆς, ἀγωνίζεται σὰν μυθικὴ ἥρωίδα καὶ φθάνει στὸ βαθμὸ τοῦ ἀντιστρατήγου.

28.—Καταστροφὴ τῆς Χίου.

Ὁ Τουρκικὸς στόλος μὲ ναύαρχο τὸν Καρᾶ - Ἀλῆ στὶς 6 Ἰουνίου κατέπλευσε στὴ Χίο καὶ κατέσφαξε ὅλους τοὺς κατοίκους. Τὴν καταστροφὴ αὐτὴ ἐκδικήθηκε ὁ Κων. Κανάρης, ποῦ ἀνατίναξε μὲ τὸ πυρπολικὸ του τὴν Τουρκικὴ ναυαχίδα. Σκοτώθηκαν 3.000 Τούρκοι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Καρᾶ - Ἀλῆς.

Οἱ κάτοικοι τῆς Χίου, φιλήσυχοι καὶ ἐμπορευόμενοι ἄνθρωποι, δὲν ὕψωσαν τὴ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως τὸν πρῶτο χρόνο. Τὸ δεύτερο ὅμως χρόνο ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης μὲ δυὸ χιλιάδες ἄνδρες ἀποβιβάσθηκε στὴ Χίο, ὕψωσε τὴ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ πολιορκῆσε τοὺς Τούρκους μέσα στὸ φρούριο.

Ὅταν ἔμαθε ὁ Σουλτάνος τὴν Ἐπανάστασι τῆς Χίου, ἐξεμάνη κι' ἔστειλε τὸ ναύαρχο Καρᾶ - Ἀλῆ μὲ στόλο καὶ

στρατό και τὸν διέταξε νὰ κατασφάξῃ τοὺς κατοίκους καὶ νὰ ἐρημώσῃ τὴ νῆσο. Τοῦτο εὐκόλα τὸ κατόρθωσε ὁ Καρᾶ - Ἀλῆς, γιατί ὁ Ἑλληνικός στόλος ἔνεκα τῶν κακοκαιριῶν δὲν μπόρεσε νὰ δώσῃ βοήθεια στοὺς Χίους. Τέτοια δὲ καταστροφή καὶ σφαγὴ ἐγένε, ὥστε τίποτα ἄλλο δὲν ἐβλεπε κανεὶς στὴ νῆσο παρὰ ἐρείπια νὰ καπνίζουν. Ἀπὸ τοὺς 100 χιλιάδες κατοίκους μόνον δυὸ χιλιάδες σώθηκαν, 30 χιλιάδες ἐσφάγησαν καὶ οἱ ἄλλοι πουλήθηκαν σὰν κτήνη στὶς ἀγορᾶς τῆς Σμύρνης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Ἀλεξάνδρειας.

Πυρπόλησι τῆς ναυαρχίδος.— Μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Χίου ὁ Καρᾶ - Ἀλῆς ἔμεινε ἐκεῖ γιορτάζοντας τὴν τελευταία νύχτα τοῦ Ραμαζανιοῦ στὴ ναυαρχίδα του. Τρεῖς χιλιάδες Τούρκοι ἀπάνω στὴ ναυαρχίδα, μέσα σὲ φωταφίες, τύμπανα καὶ μουσικὴ ὠργιάζαν καὶ δημιουργοῦσαν ἀληθινὸ πανδαϊμόνιο.

Οἱ Ἕλληνες, ποῦ ἦταν στὰ ἀπέναντι τῆς Χίου Ψαρὰ, ἀποφάσισαν νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Τούρκους γιὰ τὴ σφαγὴ τῆς Χίου. Ὁ Ψαριανὸς Κανάρης καὶ ὁ Ὑδραῖος Πιπίνος μὲ λίγα παλληκάρια, ἀφοῦ ἐκοινώνησαν, μῆταν στὰ πυρπολικά των καὶ ξεκίνησαν νύχτα (6-7 Ἰουνίου 1822) γιὰ τὴ Χίο μὲ ἀπόφασιν νὰ μὴ γυρίσουν πιά, ἀλλὰ νὰ θυσιασθοῦν γιὰ τὴν πατρίδα.

Ὁ Κ. Κανάρης γεννήθηκε στὰ Ψαρὰ τὸ 1793. Ἦταν ἀτρόμητος θαλασσινὸς καὶ φοβερὸς πυρπολητῆς.

Οἱ γενναῖοι καὶ τολμηροὶ ἄνδρες κατόρθωσαν μὲ πολλὴ δυσκολία νὰ πλησιάσουν ἀπαρατήρητοι στὸν Τουρκικὸ στόλο. Τότε ὁ μὲν Πιπίνος προσκόλλησε τὸ πυρπολικὸ του στὴν ὑποναυαρχίδα, ὁ δὲ Κανάρης στὴ ναυαρχίδα καὶ ἀμέσως ἀφοῦ ἔβαλαν φωτιά, πήδησαν στὶς μικρὲς τοὺς βάρκες καὶ ἀπομακρύνθηκαν. Ἀλλὰ τὸ πυρπολικὸ τοῦ Πιπίνου δὲν πέτυχε τὸ σκοπὸ του. Τοῦ Κανάρη ὅμως πέτυχε καὶ ἀμέσως μετέδωκε τὴ φωτιά στὴ ναυαρχίδα, ποῦ ἄρχισε νὰ καίεται. Ὁ Κανάρης ἔξαλλος ἀπὸ χαρὰ φώναξε: «Νὰ φωτοχυσία, παλιότουρκοι, γιὰ τὸ Ραμαζάνι σας!». Σὲ μιὰ στιγμή ὁ κολλοσσὸς ἐκεῖνος μεταβλήθηκε σὲ ἡφαίστειο καὶ οἱ Τούρκοι ἔντρομοι καὶ φωνάζοντας ρίχτηκαν στὶς βάρκες νὰ σωθοῦν, ἀλλ' αὐτὲς ἀπὸ τὸ βάρος βυθίζονταν καὶ οἱ σφαγεῖς τῆς Χίου πνίγονταν.

Ὁ Καρᾶ - Ἀλῆς, μόλις μῆκε σὲ μιὰ βάρκα, χτυπήθηκε στὸ κεφάλι ἀπὸ μιὰ κεραία τοῦ πλοίου ποῦ ἔπεσε, καὶ ὅταν τὸν ἔβγαλαν στὴν παραλία, πέθανε. Σὲ λίγο ἡ φωτιά μεταδόθηκε στὴν πυριτιδαποθήκη καὶ ἡ ναυαρχίδα ἀνατινάχθηκε στὸν ἀέρα. Οἱ τρεῖς χιλιάδες Τούρκοι βρῆκαν οἰκτρὸ θάνατο. Ὁ Κανάρης μὲ τοὺς ἀνδρείους συντρόφους του ἐπέστρεψαν ζωντανοὶ καὶ ἀβλαβεῖς στὰ Ψαρὰ, ὅπου τοὺς ὑποδέχθηκε ὁ λαὸς μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ πυροβολισμούς. Ἐυπλότος καὶ ξεσκούφωτος διευθύνθηκε ἀμέσως μὲ τοὺς συντρόφους του στὴν ἐκκλησία καὶ εὐχαρίστησε τὸ Θεό, ποῦ τὸν βοήθησε καὶ τιμώρησε τοὺς σφαγεῖς τῶν ἀθῶν Χίων. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ξαναγύρισε στὸν Ἑλλήσποντο.

29.—'Ο Μιαούλης άρχηγός του στόλου.

'Ο 'Αθαν. Μιαούλης, όταν διορίσθηκε ναύαρχος, έδιωξε τόν Τουρκικό στόλο από τὸ Ναύπλιο, βύθισε τὸν Τουρκικὸν στόλον στὰ Ψαρά, έκαψε στὸν λιμένα τῆς Μεθώνης 27 Τουρκικὰ πλοία καὶ κατέστρεψε τὸν Τουρκο-Αἰγυπτιακὸν στόλον στὸν Γέροντα.

Ἀργότερα ὁ Μιαούλης διορίσθηκε άρχηγός του στόλου. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μετὰ τὸ διορισμὸν του Μιαούλη βρῆκε τὸν άνθρωπό του. Μετὰ τὴν διακυβέρνησιν του μεγάλου αὐτοῦ ναυτικοῦ έκαμε κατορθώματα ὅμοια μ' έκεῖνα τῶν άρχαίων προγόνων μας. Ὑστερα ἀπὸ λίγους μῆνες ἀπὸ τὴν καταστροφή τῆς ναυαρχίδος, τὸ Σεπτέμβριον, ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 84 πλοία βγῆκε ἀπὸ τὰ στενά καὶ τράβηξε γιὰ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον γιὰ νὰ τροφοδοτήσῃ τοὺς Τούρκους στὸ Παλαμῆδι. Ὁ Μιαούλης μετὰ 60 πλοία έτρεξε στὸν Ἀργολικόν, έπιασε τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου καὶ έτσι ἀνάγκασε τὸν Τουρκικὸν στόλον ν' ἀφήσῃ τὸ Ναύπλιο, ὥστε σὲ λίγο ἡ Τουρκικὴ φρουρὰ παραδόθηκε στοὺς Ἑλληνας. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1823 έκαψε στὸ λιμάνι τῆς Μεθώνης 28 Τουρκικὰ πλοία, τρεῖς φορές δὲ τροφοδότησε τὸ Μεσολόγγι.

Τὸν Ἰούνιον πάλι τοῦ 1824 ὁ Μιαούλης στὰ Ψαρά κατέσφαξε τὴν Τουρκικὴ φρουρὰ ἀπὸ 600 Τούρκους καὶ βύθισε τὸν στόλον. Ἀλλὰ ἡ σπουδαιότερη ναυμαχία τοῦ Μιαούλη έγινε στὸ τέλος Αὐγούστου 1824 στὴ Σάμο καὶ στὸν κόλπον τοῦ Γέροντα, ὅπως θὰ ἰδοῦμε.

30.—Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις.

Στὴν Ἐπίδαυρον συνήλθαν πληρεξούσιοι τῆς Πελοποννήσου, τῆς Δυτ. Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολικῆς σὲ Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ὅπου ἐξέλεξαν τρία σώματα: τὸ Ἐθνικόν, τὸ Βουλευτικόν καὶ τὴν Κυβέρνησιν, γιὰ νὰ διευθύνουν τὸν ἀπελευθερωτικὸν άγώνα.

Τὴν ἐπανάστασιν, ὅπως εἶδαμε, τὴ διοργάνωσε ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ἡ ὅποια βέβαια δὲν μπορούσε νὰ προβλέψῃ ὅλες τὰς λεπτομέρειας, τὴν τύχην καὶ τὰ ἐπακόλουθα. Γι' αὐτὸ δὲν εἶχε ἡ Ἐπανάστασις καθωρισμένη διεύθυνσις καὶ διοίκησις, ἀλλὰ ὅλα ἦταν στὰ χέρια τῶν διαφόρων ὄπλαρχηγῶν, ποὺ διοικοῦσαν σύμφωνα μετὰ τὰς δικὰς τῶν προβλέψεις καὶ γνώμες.

Ὅταν ὁμως ἀπελευθερώθηκε ἡ Πελοπόννησος καὶ φούντωσε ἡ Ἐπανάστασις στὴ Στερεά Ἑλλάδα, ὅλοι ἀντελήφθηκαν ὅτι ἦταν ἀνάγκη γιὰ μιὰ ἐνιαίαν κατεύθυνσιν τοῦ άγῶνα ἀπὸ μιὰ μόνιμην διοίκησιν. Μὰ μὴ δηλαδὴ ἕνα κεφάλιν, ποὺ νὰ κατευθύνῃ τὸν άγώνα. Γι' αὐτὸ ἐγινε στὴν ἀρχὴν μιὰ τοπικὴ Πελοποννησιακὴ Γερουσία στὴν Καλαμάτα. Μὰ δὲν άρκοῦσε αὐτό.

Σέ λίγο, τὸν Ἰούλιο, ἦρθε στὴν Πελοπόννησο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη, ὁ Δημήτριος, καὶ ἀργότερα,

Ἄλέξ. Μαυροκορδάτος

καταρτίσθηκαν τρία σώματα: τὸ Βουλευτικὸ, ποῦ ἔπαιρνε ἀποφάσεις γιὰ τὸν ἀγῶνα, τὸ Ἐκτελεστικὸ, ποῦ διοικοῦσε καὶ διηύθυνε τὸ κράτος, καὶ τὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιο.

Στὴ Συνέλευσι αὐτὴ καθωρίσθηκε τὸ γαλάζιο καὶ ἄσπρο χρῶμα στὴ σημαία καὶ ὠρίσθηκε ὡς ἔδρα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἡ Κόρινθος.

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ ΣΤΗ ΔΡΑΣΙ ΤΗΣ

31.— Ἡ καταστροφή τοῦ Πέτα.

Στὸ Πέτα οἱ Ἕλληνες, ποὺ πῆγαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Σουλιώτες μὲ ἀρχηγὸ τὸν Μαυροκορδάτο, ἔπαθαν φοβερὴ καταστροφή. Ὅλοι οἱ φιλέλληνες σκοτώθηκαν, καθὼς καὶ πολλοὶ Ἕλληνες.

Ἐνῶ ὁ Χουρσίτ πασᾶς πολεμοῦσε τὸν Ἀλῆ στὰ Ἰωάννινα, οἱ ἥρωϊκοὶ Σουλιώτες βρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ ξαναγυρίσουν στὸ Σούλι. Ὁ Χουρσίτ, ὅταν νίκησε τὸν Ἀλῆ, ἔστειλε τὸν Ὁμέρ Βρυώνη νὰ διώξη τοὺς Σουλιώτες καὶ νὰ πάρη τὸ Σούλι κι' αὐτὸς τράβηξε γιὰ τὴ Θεσσαλία.

Οἱ Σουλιώτες τότε ζήτησαν τὴ βοήθεια τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Μαυροκορδάτος στὶς ἀρχές Μαΐου μὲ στρατὸ ἀπὸ 4.000 ἄνδρες, μέσα στοὺς ὁποίους ἦταν καὶ πολλοὶ φιλέλληνες, ξεκίνησε γιὰ τὸ Σούλι. Ἐκαμε ὅμως τὸ λάθος καὶ μοίρασε τὸ στρατὸ του σὲ τρία κομμάτια. Ἐνα ἀπὸ 500 Μανιάτες μὲ τὸν Μαυρομιχάλη ἔστειλε στὸ Φανάρι, ἄλλο μὲ τὸν Μάρκο Μπότσαρη στὴν Κιάφα κι' αὐτὸς τράβηξε γιὰ τὸ Σούλι. Ἀλλὰ ἔκαμε καὶ τὸ ἄλλο σφάλμα νὰ ἀργήσῃ πολὺ στὸ δρόμο. Μόλις τὴν 1η Ἰουλίου ἔφθασε στὸ Κομπότι καὶ στρατοπέδευσε σ' ἓνα λόφο. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ νικηφόρο σύγκρουσι ἐκεῖ, διατάχθηκε τὸ κύριο σῶμα νὰ βαδίσῃ γιὰ τὸ χωριὸ Πέτα, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἄρτα. Οἱ Τούρκοι τότε ἐπετέθηκαν ἀπὸ τὴν Ἄρτα ξαφνικὰ καὶ χτύπησαν τὸν Μαυροκορδάτο. Ἡ καταστροφή ἦταν φοβερή. Ὅλοι οἱ φιλέλληνες σκοτώθηκαν ἔκτος ἀπὸ τὸν ἀρχηγό τους, τὸν Νόρμαν. Ἐπίσης μεγάλη καταστροφή ἔπαθαν καὶ οἱ Ἕλληνες. Σκοτώθηκε ὁ Κυρ. Μαυρομιχάλης καὶ μὲ δυσκολία σώθηκε ὁ Μαυροκορδάτος. Οἱ Σουλιώτες τότε ἀναγκάσθηκαν ν' ἀφήσουν τὸ Σούλι καὶ νὰ φύγουν.

32.— Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Τουρκικὸ στρατὸς ἀπὸ 12.000 ἄνδρες μὲ τὸν Ὁμέρ Βρυώνη καὶ τὸν Κιουταχὴ πολιορκήσε τὸ Μεσολόγγι στὶς 25 Ὀκτωβρίου. Ἀλλὰ στὶς 25 Δεκεμβρίου σὲ μιὰ ἐπίθεσί τους οἱ Τούρκοι ἔπαθαν μεγάλη καταστροφή καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκία.

Τὸ Μεσολόγγι εἶχε μεγάλη στρατηγικὴ σημασία γιὰ τὴν Ἐπανάστασι, γιατί ἀποτελοῦσε τὸ κλειδί ἀνάμεσα στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα, τὴν Πελοπόννησο καὶ τὶς Ἰονίους νήσους. Γι' αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ τὴν πανωλεθρία στὸ Πέτα καὶ τὴν πτώσι

του Σουλίου οι Έλληνες θεώρησαν αυτό για τὸ καταλληλότερο ἀμυντικὸ σημεῖο καὶ συγκεντρώθηκαν ἐκεῖ πάνω ἀπὸ 600 ἄνδρες.

Τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ 12.000 ἄνδρες μὲ τοὺς Ὁμέρ Βρυώνη καὶ Κιουταχὴ ἀπέκλεισε ἀπὸ τὴν ξηρὰ στενὰ τὸ Μεσολόγγι, ὃ δὲ Ἰουσούφ πασᾶς ἀπὸ τὴ θάλασσα (25 Ὀκτωβρίου). Αὐτοὶ περιωρίσθηκαν στὴν ἀρχὴ σὲ μικρὰ ἀψιμαχίες, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὸ πάρουν μὲ συνθήκη, ἀλλὰ καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἐπίτηδες παρέτειναν τὶς διαπραγματεύσεις ὡς τὸ τέλος Νοεμβρίου, ὅποτε ἔφθασε ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, διέλυσε τὴν ἀπὸ θαλάσσης πολιορκία καὶ ἔφερε τροφές καὶ πολεμοφόδια καὶ βοήθεια ἀπὸ χίλιους ἄνδρες. Τότε οἱ Ἕλληνες μῆνυσαν ἀπροκάλυπτα στὸν Ὁμέρ Βρυώνη: « Ἄν θέλης τὸ Μεσολόγγι, ἔλα νὰ τὸ πάρης! ». Οἱ Τούρκοι τότε ἀποφάσισαν νὰ κυριεύσουν τὸ Μεσολόγγι μὲ αἰφνίδια νυκτερινὴ ἔφοδο καὶ γὰρ κατάλληλη ἐθεώρησαν τὴ νύχτα τῆς 25 Δεκεμβρίου, ἐπειδὴ νόμιζαν ὅτι οἱ Ἕλληνες, γιορτάζοντας τὰ Χριστούγεννα, θὰ ἄφιναν ἀφύλακτες τὶς θέσεις των. Ἀλλὰ ἀπατήθηκαν. Οἱ Ἕλληνες πὺ ἀγρυπνοῦσαν, ἀπέκρουσαν τὴν ἐπίθεσι καὶ οἱ Τούρκοι τράπηκαν σὲ φυγῇ, ἀφήνοντας 500 σκοτωμένους καὶ 12 σημαίες.

Τότε ὁ Μαυρομιχάλης μὲ τὸν ὄπλαρχηγὸ Τσόγκα ὤρμησαν στὸν Τούρκικο στρατὸ πὺ ἦταν στὴν Κατοχὴ καὶ τὸν κατέκοψαν.

Τὰ παθήματα αὐτὰ, ὃ δυνατὸς χεμιῶνας, οἱ στερήσεις καὶ οἱ κακουχίες καὶ ἡ ἀγγελία ὅτι φθάνει ὁ Ὀδυσσεύς, ἐξανάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ φύγουν.

33.— Καταστροφή τοῦ Δράμαλης.

Στὰ Δερβενάκια ὃ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς κατῴρθησε νὰ διαλύσῃ καὶ κυριολεκτικὰ νὰ ἐξοντώσῃ τὸν τεραστίο Τουρκικὸ στρατὸ τοῦ Δράμαλη ἀπὸ 30.000 ἄνδρες.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη.— Οἱ Τούρκοι τῶρα εἶχαν καταπνίξει τὴν Ἐπανάστασι στὴν Ἠπειρο, στὰ Ἄγραφα καὶ στὴ Θεσσαλία. Ἀλλὰ ἡ Πελοπόννησος ἦταν ὅλη ἐλεύθερη. Ὁ Σουλτάνος διώρισε σερασκέρη (ἀρχιστράτηγο) τὸν Μαχμούτ πασᾶ, πὺ λεγόταν καὶ Δράμαλης, καὶ τὸν ἔστειλε νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐπανάστασι στὴν Πελοπόννησο.

Μὲ τεραστία δύναμη ἀπὸ 24.000 πεζούς, 6.000 ἵππεις, πολλὰ κανόνια καὶ ἄφθονο πολεμικὸ ὕλικὸ ὃ Δράμαλης ἐκίνησε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1822 ἀπὸ τὴ Λάρισα καὶ χωρὶς νὰ βρῇ καμμιά ἀντίστασι πέρασε τὶς Θερμοπύλες, μπῆκε στὴ Βοιωτία, πὺ τὴ λεηλάτησε, ἔφθασε στὴν Ἀττικὴ καὶ ἀπὸ τὸν Ἴσθμὸ διαπεραιώθηκε στὴν Κορινθία καὶ ὕστερα καταπλημμύρισε τὶς Ἀργολικὲς πεδιάδες. Ἐκεῖ βρῆκε τὴν πρώτη ἀντίστασι. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἶχε καταλάβει καὶ κρατοῦσε τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, πὺ ἔπρεπε ὃ Δράμαλης νὰ κυριεύσῃ. Ἀλλὰ ἐδῶ ἄρχισαν οἱ πρώτες στενοχωρίες τοῦ

Δράμαλη. Σώθηκαν οι τροφές του και δεν μπορούσε να βρῆ στην Ἀργολίδα, γιατί οι Ἕλληνες τὰ εἶχαν κάψει ὅλα. Σκεφτόταν λοιπὸν νὰ γυρίσῃ στὴν Κόρινθο. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ οἱ Ἕλληνες βρισκόνταν σὲ πολλὴ μεγαλύτερη στενοχώρια. Σὰν εἶδαν τὸν πολυάριθμο στρατὸ τοῦ Δράμαλη, τὰ ἔχασαν. Καμμίαν δύναμι δὲν ἦταν ικανὴ νὰ ἀντιπαραταχθῆ. Τὸ Ἐκτελεστικὸ, τὸ Βουλευτικὸ Σῶμα καὶ ἡ Κυβέρνησι δειλίασαν καὶ μῆκαν σὲ δυὸ πλοῖα, ποῦ ἦταν στὸν Ἀργολικὸ. Ἡ Ἀκρόπολι τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ Ἀκροκόρινθος εἶχαν πέσει. Κανένα Ἑλληνικὸ τουφέκι δὲν βροντοῦσε. Ἡ Ἐπανάστασι τίς στιγμὲς ἐκεῖνες φαινόταν πῶς ἔσθυνε.

Ἡ μάχη τῶν Δερβενακίων.—Ἀλλὰ μέσα στὸ κυβερνητικὸ ἐκεῖνο χάος ἔσωσε τὴν κατάστασι ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία καὶ ἡ προσωπικὴ δραστηριότης. Καὶ ὅλη ἡ τιμὴ τῆς σωτηρίας αὐτῆς ἀνήκει στὸν Θεόδ. Κολοκοτρῶνη, τὸν ἀτρόμητο αὐτὸν Ἕλληνα καὶ εὐφυέστατο στρατηγὸ. Βρόντησε καὶ πάλι ἡ φωνὴ τοῦ γερο-πολεμάρχου, ποῦ καλοῦσε τοὺς Ἕλληνες στὸν ὑπέρτατο ἀγῶνα. Στῆ φωνὴ του ἔτρεξαν 700 γενναῖοι ἄνδρες καὶ μ' αὐτοὺς ἔπιασε καὶ ταμπούρωθηκε στοὺς Μύλους, ἐμποδίζοντας τὸν Δράμαλη νὰ προχωρήσῃ. Ἡ θέσι τῶν Τούρκου στρατηγοῦ ἦταν σοβαρῆ. Τροφές δὲν εἶχε κι' ἄρρώστειες ἔπεσαν στὸ στρατὸ του.

Ἡ ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ γιὰ τὴν Τρίπολι, πρᾶγμα δύσκολο, γιατί τώρα στοὺς Μύλους οἱ Ἕλληνες μαχητὰ εἶχαν φθάσει τοὺς 2.000, ἢ νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Κόρινθο. Προτίμησε τὸ δεύτερο. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ξεγελάσῃ τοὺς Ἕλληνες, ἔστειλε τὸν γραμματεῖα του, ἕνα διπλωμάτη Ἕλληνα, νὰ τοὺς πῆ δῆθεν ἐμπιστευτικῶς, σὰν χριστιανὸς ποῦ ἦταν, ὅτι ὁ Δράμαλης σκέπτεται νὰ τραβήξῃ γιὰ τὴν Τρίπολι. Ἀλλὰ ὁ Κολοκοτρῶνης δὲν ἐξασπατήθη. Πῆρε τὸν Ὑψηλάντη, τὸν Πλαπούτα, τὸν Παπαφλέσσα καὶ τὸν Νικηταρᾶ καὶ ἔπιασαν τὰ στενά τῶν Δερβενακίων καὶ τὰ γύρω ὑψώματα Ἀη Σώστη, Αἰνόρος, Σχοινοχώρι καὶ Στημάγκα, ἀπ' ὅπου θὰ περνοῦσε ὁ Δράμαλης. Πράγματι στὶς 25 Ἰουλίου τὸ πρωῖ, ξεκίνησε ἡ στρατιά τοῦ Δράμαλη γιὰ τὴν Κόρινθο. Μὰ σὰν ἔφθασε ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ στὰ στενά τῶν Δερβενακίων, ἔπεσε στὴν ἐνέδρα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ καταστροφὴ ποῦ ἔγινε ἦταν πρωτοφανής. Οἱ Τούρκοι χτυπιόνταν ἀπὸ ὅλες τίς μεριές καὶ κατὰ ἑκατοντάδες γέμιζαν τὰ φαράγγια. Τέσσερες χιλιάδες εἶχαν σκοτωθῆ ὡς τὸ βράδυ. Ὁ Δράμαλης, ποῦ ἦταν στὸ Ἄργος, κάθισε ἐκεῖ δυὸ ἡμέρες καὶ ὕστερα μὲ τὸν ὑπόλοιπο στρατὸ ἔφυγε γιὰ τὴν Κόρινθο, ἀφοῦ ἔχασε στὸ δρόμο ἄλλους 1000 στρατιῶτες. Τὸν Ὀκτώβριον πέθανε ἀπὸ τὴ στενοχώρια του.

34.— Μάρκος Μπότσαρης.

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης, θέλοντας νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Ὁμὲρ Βρυῶνη ποῦ στρατοπέδευε στὸ Κεφαλόβρυσο τοῦ Καρπενησιοῦ, ἐπετέθηκε τῆ νύχτα στὶς 9 Αὐγούστου μὲ 350 Σουλιῶτες κι' ἔσφαξε πάνω ἀπὸ 1.000 Τούρκους. Πληγώθηκε ὁμως καὶ πέθανε.

Ἀργότερα, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1823, στρατὸς ἀπὸ 16 χι-

λιάδες Τούρκους, και Άλβανούς με τους πασάδες Μουσταφά και Όμπερ Βρυώνη έξεστράτευσε κατά της Αιτωλίας και Άκαρνανίας. Η έμπροσθοφυλακή από 5 χιλιάδες Άλβανούς έφθασε στο Καρπενήσι και στρατοπέδευσε στο κατάφυτο Κεφαλόβρυσο με άρχηγό τον Τζελαλεδίν. Κανένας Έλληνας της Στερεάς Ελλάδος δέν είχε τό θάρρος νά τον αντίκρουση, οι δέ όπλαρχηγοί είχαν έρθει σέ φιλονεικίες μεταξύ των. Στην κρίσιμη όμως αυτή ώρα φάνηκε ένα νέο παλληκάρι, ό γενναίος Σουλιώτης Μάρκος Μπότσαρης.

Μάρκος Μπότσαρης

Ο Μάρκος Μπότσαρης ήταν γιός του περίφημου Σουλιώτη Κίτσου Μπότσαρη και γεννήθηκε στο ήρωικό Σούλι τό 1790. Υπηρέτησε στην αΐλη του Άλη πασά, πού τον έκτιμούσε πολύ γιά την ανδρεία και τη μετριοφροσύνη του και έλεγε πολλές φορές «αυτός ό Μάρκος θά φάη πολλή Τουρκιά». Ο Μάρκος πολέμησε γενναία κατά των Τούρκων στο Σούλι και πιο πολύ στην πολιορκία του Μεσολογίου, όπου έδειξε άπαραμίλλο ήρωισμό και στρατηγική εύφυΐα. Η Έλληνική Κυβέρνηση άναγνωρίζοντας τις όπηρεσίες του Μάρκου Μπότσαρη και τά προτερήματά του τον διώρισε στρατηγό της Δυτικής Ελλάδος και του έστειλε τό δίπλωμά του. Ο Μάρκος Μπότσαρης όμως, έπειδή έφοβόνταν μήπως ό διορισμός αυτός γεννήση αντίζηλίες μεταξύ των συντρόφων του όπλαρχηγών, πήρε τό δίπλωμα, τό φίλησε γιά ένδειξι ότι σέβεται τις διαταγές της Κυβερνήσεως και ύστερα τό ξέσχισε λέγοντας: «Όποιος είναι άξιος, παίρνει τό δίπλωμα με τό σπαθί του».

Τέτοιος ήταν ό Μάρκος Μπότσαρης πού άποφάσισε νά αντίταχθί στον Τζελαλεδίν.

Ο Μάρκος Μπότσαρης, θέλοντας νά καταστρέψη την πρωτοπορεία του Τζελαλεδίν, άποφάσισε νά έπιτεθί στις 9 Αυγούστου τη νύχτα. Γιά τό σκοπό αυτό πήρε 350 Σουλιώτες και πολλούς Αιτωλούς, έκαμε μιá δύναμι από 1.200 άνδρες, τους χώρισε σέ 3 σώματα, τους τοποθέτησε κατάλληλα και ώρισε την ώρα πού ξαφνικά θά ώρμούσαν στους Τούρκους.

Η προσδιορισμένη ώρα ήρθε και ό Μάρκος άδिका περίμενε την έπίθεση. Τά δυο σώματα των Αιτωλών και των Άκαρνανών δέν έπετέθηκαν. Τότε ό Μάρκος ώρμησε με τους 350 Σουλιώτες κατά των Τουρκαλβανών πού κοιμόνταν και κατέσφαξε άπάνω από χίλιους. Θέλοντας δέ νά συλλάβη ζωντανό και τόν πασά, πού είχε στήσει τη σκηνή του μέσα σέ μιá μάνδρα, και προσπαθώντας νά μπη σ' αυτή, δέχθηκε στο κεφάλι μιá έχθρική σφαίρα και έπεσε νεκρός.

Τό σώμα του ήρωα μετακομίσθηκε στο Μεσολόγγι και θάφτηκε με μεγάλες τιμές. Ο θάνατος του Μάρκου Μπό-

τσαρη λύπησε όλους τους "Ελληνες και θεωρήθηκε εθνική συμφορά, γιατί η πατρίδα έχασε έναν τέτοιο στρατηγό.

35.— Οί φιλέλληνες.

Πολλοί Ευρωπαίοι από αγάπη στην Ελλάδα την υπεστήριξαν και αγωνίσθηκαν γι' αυτήν. Αυτοί ονομάσθηκαν φιλέλληνες. Ο σπουδαιότερος ήταν ο "Αγγλος λόρδος Βύρων, που ήρθε στην Ελλάδα και αγωνίσθηκε. Άρρώστησε όμως και πέθανε στο Μεσολόγγι στις 7 'Απριλίου 1824.

Η 'Επανάστασι των 'Ελλήνων απέδειξε για μιὰ ακόμη φορά ότι τὰ συμφέροντα των κρατών διοικούν και κανονίζουν την τακτική και τις αποφάσεις της διπλωματίας και όχι τὸ δίκαιο, τὰ αἰσθήματα και ὁ ἀνθρωπισμός.

Τὴν ἐξέγερσι των 'Ελλήνων ὄχι μόνο δὲν τὴ συμπάθησε ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία και δὲν τὴν ὑποστήριξε, ἀλλὰ και τὴν καταπολέμησε για νὰ μὴ δυσαρραστήσῃ τὴν Τουρκία. Εἶναι δὲ γνωστὴ ἡ «'Ιερὰ Συμμαχία», ποὺ εἶχε γίνει ἀπὸ τὸν Πρωθυπουργὸ τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ και ποὺ καταπολεμοῦσε τὴν ἀπελευθέρωσι των σκλαβωμένων λαῶν.

Ἀλλὰ ἂν ἡ διπλωματία ἔπαιξε αὐτὸν τὸν ἀξιοκατάκριτο ρόλο, οἱ λαοὶ των Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν δὲν ἔμειναν ἀπαθείς. Τὰ ἡρωικὰ κατορθώματα των 'Ελλήνων, οἱ σφαγές και οἱ ἀπανθρωπίες των Τούρκων, ἡ ἐρήμωσι τῆς χώρας και οἱ ἐπικλήσεις τῆς γωνιάς ἐκείνης, ποὺ ὑπῆρξε ἡ κοιτίδα τοῦ πολιτισμοῦ, συγκίνησαν τοὺς λαοὺς και τοὺς ξεσῆκωσαν σὲ μιὰ ἀληθινὴ σταυροφορία για τὸ δίκαιο ἀγῶνα τῆς 'Ελλάδος. Φιλελληνικὲς ἐταιρεῖες συστήθηκαν παντοῦ και πολλοὶ φιλέλληνες ἤρθαν στὴν 'Ελλάδα και πολέμησαν ἡρωικὰ δίπλα στοὺς "Ελληνες. Μέσα σ' αὐτοὺς ἐξέχουσα θέσι ἔχουν ὁ Κάνιγκ, ὁ

Λόρδος Βύρων

Σανταρόζα, ὁ Φαβιέρος, ὁ Μαιζών, ὁ Νόρμαν και ὁ σπουδαιότερος ὅλων, ὁ Λόρδος Βύρων, ὁ πλουσιώτατος μέγας "Αγγλος ποιητὴς μὲ τὴ λεπτὴ κ' εὐγενικὴ ψυχὴ.

Ὁ Βύρων τόσο συγκινήθηκε ἀπὸ τὸ δρᾶμα τῆς 'Ελλάδος, ὥστε ἄφησε τὰ πάντα στὴν Ἄγγλια και ἤρθε στὴν 'Ελλάδα, ἀποβίβασθεις στις 24 Δεκεμβρίου τοῦ 1823 στο Μεσολόγγι. Ἐργάστηκε μὲ πολλὴ θέρμη και φανατισμὸ για τὴν ἐπιτυχία τῆς Ἐπανάστασεως και ἔκαμε και συντηροῦσε δικὸ του σῶμα ἀπὸ 500 Σουλιῶτες.

Ἀλλὰ τὸ κλίμα τοῦ Μεσολογγιοῦ τοῦ κλόνησε τὴν υγεία και τὸν ἔστειλε πρόωρα στὸν τάφο. Πέθανε στις 7 'Απριλίου τοῦ 1824 σὲ ἡλικία 37 ἐτῶν. Οἱ "Ελληνες ἔκλαψαν πολὺ τὸν μεγάλο αὐτὸν φιλέλληνα, ἡ δὲ Πατρίδα εὐγνωμονοῦσα τοῦ ἴδρυσε ἀνδριάντα στὸ Ζάππειο.

ΜΕΡΟΣ ΟΓΔΩΔΕΚΑ

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

36.— Καταστροφή τῶν Ψαρῶν.

Ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου μὲ τὸν Χοσρέφ πασᾶ ἔφθασε στὰ Ψαρὰ στὶς 20 Ἰουνίου 1824, ἔκανε ἀπόβασοι καὶ ἔσφαξε ὅλο τὸν πληθυσμό. Ἀπὸ 15.000 γλύτωσαν μόνο 3.000.

Ὁ Σουλτάνος, βλέποντας ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ καταπνίξη μόνος τοῦ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάστασι, ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆ, ποῦ δέχτηκε τὴν πρότασι καὶ ἔστειλε στόλο καὶ στρατὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸν γιό τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ καὶ μὲ σχέδιο νὰ καταλάβῃ τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κάσο, ἐνῶ ὁ Τουρκικὸς θὰ καταλάμβανε τὸν ἴδιο καιρὸ τὰ Ψαρὰ.

Ἔτσι καὶ ἔγινε. Ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος πῆρε τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κάσο, ὁ δὲ στόλος τοῦ Σουλτάνου μὲ ναύαρχο τὸν Χοσρέφ πασᾶ κίνησε ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο καὶ ἔφθασε στὰ Ψαρὰ στὶς 20 Ἰουνίου. Οἱ Ψαριανοὶ πολέμησαν μὲ πολλὴ γενναϊότητα, ἀλλὰ οἱ Τοῦρκοι κατῶρθωσαν νὰ ἀποβιβάσθουν στὸ νησί, ὅπου λυσσασμένοι ἀρχισαν φοβερὴ σφαγὴ χωρὶς καμμιά διακρίσι. Μέσα στὰ Ψαρὰ τότε ἦταν 25 χιλιάδες πληθυσμός, οἱ περισσότεροι πρόσφυγες ἀπὸ ἄλλα νησιά. Ἀπ' αὐτοὺς μόνο 3.000 σώθηκαν, ποῦ πρόφθασαν καὶ μῆκαν στὰ καράβια.

Ὁ ἔθνικὸς μας ποιητὴς Σολωμὸς ἔτσι τραγοῦδησε τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν :

*Στῶν Ψαρῶν τὴν δλόμανοι ράχη
περπατώντας ἢ Δόξα μονάχη
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινομέν' ἀπὸ λίγα χοριάρια
ποῦχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.*

37.— Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα.

Στὸν Γέροντα συνάντησε ὁ Μιαούλης στὶς 29 Αὐγούστου 1824 ὁλόκληρο τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸ στόλο καὶ τοῦ ἔκαμε τέτοια καταστροφὴ μὲ τὰ λίγα πλοία του, ποῦ τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Κρήτη.

Ὁ Τουρκικὸς στόλος ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν γύρισε στὴν Κῶ, ὅπου ἐνώθηκε μὲ τὸν Αἰγυπτιακὸ

κι' ἔτσι ἔγινε ἓνας στόλος ἀπὸ 400 καράβια τοῦ τράβηξε γιὰ τὴ Σάμο.

Ἡ συμφορὰ ὅμως τῆς ἡρωϊκῆς νήσου τῶν Ψαρῶν εἶχε πληγώσει φοβερὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ γέννησε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐκδικήσεως

Ἐλληνικὸς στολίσκος ἀπὸ 70 πλοῖα καὶ μὲ 300 μόνο κανόνια ξεκίνησε γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸ στόλὸν νερὰ τῆς Σάμου. Οἱ δυὸ στόλοι συναντήθηκαν στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα, στίς 29 Αὐγούστου. Ἐκεῖ στὰ δοξασμένα αὐτὰ νερὰ ἔλαβαν χώραν τέτοια ἀπίστευτα κατορθώματα, ποὺ συγκλόνισαν ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα καὶ διεπίστωσαν τὸν ἀφάνταστο ἡρωϊσμὸ τῶν Ἑλλήνων. Μπρὸς στὸν ἀτέλειωτο Τουρκικὸ στόλο ποὺ εἶχε γεμίσει τὴ θάλασσα παρατάχθηκαν τὰ λίγα πλοιάριά τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄρχισε ἡ ναυμαχία. Ἀλλὰ ἂν εἶχαν οἱ Ἕλληνες λίγα πλοῖα, εἶχαν ὅμως ψυχὲς ἡρωϊκῆς καὶ ναύαρχο τὸ Μισαούλη. Μὲ τὸ θάρρος των, μὲ τὴν ἀποφασιστικότητά καὶ μὲ τὴν ἐμπειρὴν τέχνην τοῦ Μισαούλη καὶ μὲ τὴν εὐστροφία τῶν πλοίων καὶ τὴ δράσιν τοῦ πυροβολικοῦ των ἔκαμαν κυριολεκτικὰ θραῦσι στὸν Τουρκοαιγυπτιακὸ στόλο. Ἡμέρες ἐξακολούθησε ἡ ναυμαχία καὶ στὸ τέλος ἀναγκάστηκε ὁ ἔχθρὸς νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Κρήτη. Τὸ θαῦμα εἶχε γίνοι. Τρύπια ἦταν ὅλα τὰ πανιά τῶν Ἑλληνικῶν καραβιῶν, μὰ κανένα δὲν χάθηκε. Μαῦροι σὰν πῖσσα τώρα ἀπὸ τὸ μπαρούτι οἱ ναῦτες μας, τὸ βράδυ κάθισαν καὶ ἔφαγαν χαρούμενοι τὸ λίγο ψωμί μὲ τίς ἐλλείψες δοξάζοντας τὸ Θεὸ γιὰ τὴ δύναμιν ποὺ τοὺς ἔδωκε νὰ νικήσουν ἓναν τέτοιο πολυάριθμο στόλο καὶ νὰ ἀποδείξουν στὸν κόσμον ὅτι τὴ νίκη δὲν τὴν φέρνουν τὰ ἄψυχα ὄπλα, ἀλλὰ οἱ ἡρωϊκῆς καρδιές.

38.—Ἡ μάχη στὸ Μανιάκι.

Στὸ Μανιάκι ὁ Παπαφλέσσας μὲ 300 ἄνδρες πολέμησε ἡρωϊκὰ μὲ τὸν πολυάριθμο στρατὸ τοῦ Ἰμπραήμ καὶ ἔπεσε μαζί μὲ τοὺς 300 συντρόφους του.

Ἀπὸ τὴν Κρήτη ὁ Ἰμπραήμ, ἀφοῦ ἀνασυγκρότησε τὸν στόλο του, ἄραξε στίς 12 Φεβρουαρίου τοῦ 1825 στὴ Μεθώνη. Οἱ Ἕλληνες θορυβήθηκαν, γιατί δὲν ἦταν σὲ θέσιν νὰ πολεμήσουν μαζί του. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἡ ψυχὴ τὸ ἀγῶνα, ὕστερα ἀπὸ ἐσωτερικὲς φιλονεικίαις Κυβερνήσεως καὶ ὀπλαρχηγῶν, ποὺ ἀμαύρωσαν τὴ δόξα καὶ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων, εἶχε φυλακισθῆ στὴν Ὑδρα καὶ ἡ Πελοπόννησος ἦταν κυριολεκτικὰ ἐρημωμένη. Μ' ὅλα ταῦτα ὁ τότε Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Κουντουριώτης ἔστειλε στρατὸ ἀπὸ 2.000 ἄνδρες γιὰ νὰ πολεμήσουν τὸν Ἰμπραήμ. Ὁ Ἰμπραήμ εὐκολὰ νίκησε τὸν λίγο αὐτὸ στρατὸ στὸ Κρεμμύδι, βομβάρδισε καὶ κατέστρεψε τὸ ὀχυρωμένο νησι Σφακτηρία, ὅπου σκοτώθηκαν 350 Ἕλληνες, καὶ πανίσχυρος πιά ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Πύλο γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Πελοποννήσου. Ἀπ' ὅπου περνοῦσε, ἐρήμωνε κυριολεκτικὰ τὴ χώρα «μὲ τὴ φωτιά καὶ

τό τσεκούρι», όπως έλεγαν. Κανείς δεν είχε τό θάρρος ν' άντιταχθῆ. Τότε βρέθηκε ένας άνδρειός και άτρόμητος πολεμιστής, ό Γρηγόριος Δικαίος, πού λεγόταν και Παπαφλέσσας και ήταν ύπουργός τών Έσωτερικών.

Ό Παπαφλέσσας γεννήθηκε τό 1786 στήν Πολιανή. Από μικρός μπήκε σέ μοναστήρι, έπειτα έγινε διάκος κι' έφυγε γιά τήν Κων)πολι, όπου χειροτονήθηκε άρχιμανδρίτης. Ήταν ένας από τούς άρχηγούς τής Φιλικής Έταιρείας και έργάσθηκε πολύ γιά τόν άπελευθερωτικό άγώνα.

Ό Παπαφλέσσας λοιπόν πρότεινε στήν άρχή νά βγάλουν τόν Κολοκοτρώνη από τή φυλακή και νά τού άναθέσουν τήν άρχηγία. Άλλά ή πρότασί του άπορρίφθηκε. Τότε πήρε 1.000 Μανιάτες κ' έτρεξε στό Ναύπλιο στή Μεσσηνία γιά νά σταματήση τόν Ίμπραήμ και έπιασε τή θέσι Μανιάκι, βορειοδυτικά τής Πύλου. Άλλά σάν σκεπάστηκαν όλα τά γύρω μέρη από τό στρατό του Ίμπραήμ, οι περισσότεροι άνδρες του έφυγαν και έμειναν μόνο 300. Τότε έγινε στό Μανιάκι μιá από τις ήρωϊκότερες θυσίες. Οι 300 Έλληνες πολέμησαν άπεγνωσμένα με τά ξίφη στά χέρια και έπεσαν όλοι, μαζί των και ό Παπαφλέσσας. Ό Ίμπραήμ, σάν πέρασαν μπροστά του τόν νεκρό του Παπαφλέσσα, τόν έσπασε όρθιο, τόν θαύμασε και έιπε : «Άλήθεια, ήταν παλληκάρι!».

Δυό χρόνια μένει στήν Πελοπόννησο ό Ίμπραήμ, σφάζει, αίχμαλωτίζει, έρημώνει, καιει τά σπαρτά, δέν αφήνει τίποτε όρθιο. Μά οι Πελοποννήσιοι δέν λυγίζουν. Οι πολεμιστάι πολεμοϋν και σκοτώνονται και τά γυναικόπαιδα κρϋβονται στις σπηλιές κρυωμένα και πεινσαμένα, μά δέν παραδίδονται.

39.— Πολιορκία και πτώσι του Μεσολογγίου.

Ό Κιουταχῆς πολιορκησε τόν Άπρίλιο του 1825 τό Μεσολόγγι, αλλά δέν κατώρθωσε νά τό κυριεύση. Τότε ζήτησε τή βοήθεια του Ίμπραήμ, αλλά και πάλι οι δυό πασάδες δέν έπέτυχαν τίποτε και τό απέκλεισαν στενά. Ή πείνα τότε ανάγκασε τούς Μεσολογγίτες στις 10 Άπριλίου του 1826 νά κάμουν έξοδο και νά φύγουν. Άλλά από σύγχυσι ή έξοδος δέν πέτυχε και φοβερή σφαγή ακολούθησε.

Ό «φράχτης» δέν παραδίνεταιαι.—Κι' ένω αυτά γινόταν στήν Πελοπόννησο, ό Σουλτάνος διατάζει τόν Κιουταχῆ νά κυριεύση τό Μεσολόγγι παραγγέλλοντας του «ή τό Μεσολόγγι ή τό κεφάλι σου!».

Τόν Άπρίλιο του 1825 ξεκινάει ό Κιουταχῆς από τήν Ήπειρο, έρχεται στό Μεσολόγγι και τό πολιορκεί. Μέσα στό Μεσολόγγι είναι 4 χιλ. πολεμιστές και 12.000 γυναικόπαιδα. Έπιχειρεί συχνές και άποφασιστικές επίθεσεις, αλλά τίποτε δέν κατορθώνει. Άπελπίζεται. Παραγγέλλει στόν Χορσέφ νάρθη με τό στόλο του και νά πολιορκήση τό Μεσολόγγι κι' από τή θάλασσα. Ό Χορσέφ έρχεται. Τώρα οι Μεσολογγίτες βρίσκονται κλεισμένοι από παντού, αλλά δέν απελπίζονται. Έν τῷ μεταξύ ό Μιαούλης κατορθώνει και σπάει

τήν πολιορκία τῆς θάλασσας καὶ φέρνει στὴν πόλι τροφῆς καὶ πολεμοφόδια. Τώρα τὰ πράγματα γίνονται δυσκολώτερα γιὰ τὸν Κιουταχῆ, γιατί ἔρχεται καὶ χειμῶνας. Ἔτσι ἀναγκάζεται ν' ἀποσυρθῆ στὸν Ζυγὸ γιὰ νὰ ξεχειμωνιάσῃ.

Ὁ Σουλτάνος, σὰν εἶδε ὅτι ὁ Κιουταχῆς δὲν κατῴρθωσε τίποτε, παρακάλεσε τὸν Ἰμπραήμ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ὁ Ἰμπραήμ παίρνοντας μαζί του 10.000 στρατὸ ἐφθασε στὸ Μεσολόγγι τὸν Δεκέμβριο. Σὰν εἶδε τὸ Μεσολόγγι, εἶπε στὸν Κιουταχῆ: «Αὐτὸν τὸν φράχτη δὲν μπόρεσες νὰ κυριέψῃς; Ἐγὼ θὰ τὸν πάρω μόνος μου σὲ 15 ἡμέρες!». Καὶ ἀπόκλεισε τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ ξηρὰ καὶ θάλασσα. Ἄλλὰ ὁ Μιαούλης κατῴρθωσε ἄλλες δυὸ φορές νὰ σκορπίσῃ τὸν ἐχθρικό στόλο καὶ νὰ φέρῃ τροφῆς καὶ πολεμοφόδια, ἀπ' αὐτὰ πού εἶχαν μονάχα ἀνάγκη οἱ πολιορκημένοι. Περνῶν οἱ 15 ἡμέρες, περνᾶει ἓνας μῆνας, δυὸ μῆνες, ἀλλὰ ὁ Ἰμπραήμ δὲν μπορεῖ νὰ κυριεύσῃ τὸ «φράχτη» ἐκεῖνον. Διατάσσει γενικὲς ἐφόδους, ἀλλὰ οἱ πολιορκημένοι τίς δέχονται ἀτάραχα καὶ τίς ἀποκρούουν. Λυσσάει ὁ Ἰμπραήμ, μαινεται. Ἄλλὰ τί νὰ κάμῃ. Ἀναγκάζεται νὰ ταπεινωθῆ καὶ νὰ ζητήσῃ τώρα καὶ τὴ συνεργασία τοῦ Κιουταχῆ. Ἄλλὰ καὶ οἱ δυὸ πασάδες μαζί δὲν κατορθώνουν μὲ ἐφόδους νὰ κυριεύσουν τὸ Μεσολόγγι, πού ἀνθίσταται καρτερικὰ καὶ τοὺς παραγγέλλει: «Δὲν παραδίνομε τὰ ματωμένα ἄρματα μας!».

Ἡ ἔξοδος.—Ἄλλὰ ὅ,τι δὲν πέτυχαν οἱ χιλιάδες στρατὸς τοῦ Ἰμπραήμ καὶ τοῦ Κιουταχῆ, τὸ πέτυχε ἡ πείνα.

Οἱ Τούρκοι σκέφτηκαν ὅτι ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ πῆσῃ τὸ Μεσολόγγι ἦταν ὁ στενὸς ἀποκλεισμός. Ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπέκλεισε ἀπὸ παντοῦ τὸ Μεσολόγγι. Κυριεύσαν ὅλες τίς γύρω νησίδες καὶ τίς φύλαγαν ἀγρυπνα. Στὴν Κλείσοθα μάλιστα, πού τὴν φύλαγε ὁ Κίτσορ Τζαβέλας, γιὰ νὰ τὴν κυριεύσουν, ἔχασαν 1.500 ἄνδρες.

Τώρα ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν μπορούσε νὰ βοηθήσῃ τοὺς πολιορκημένους καὶ ἡ κατάστασι στὸ Μεσολόγγι ἔγινε τραγικὴ. Ἡ πείνα θέριζε πολεμιστὰς καὶ γυναικόπαιδα. Ὅλοι εἶχαν μεταβληθῆ σὲ σκελετοὺς. Ἐτρωγαν γάτους καὶ ποντίκια καὶ εἶχαν τὴν ὄψι φαντασμάτων. Μὲ τὴν πείνα ἦρθαν καὶ ἀρρώστειες καὶ οἱ θάνατοι ἦταν καθημερινοί. Τὰ πτώματα ἔμεναν ἀταφα. Καὶ ὅμως δὲν ἀποφασίζουν νὰ παραδοθοῦν. Ἄλλὰ κάνουν κάτι ἄλλο: Ἀποφασίζουν νὰ φύγουν μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια. Εἰδοποιοῦν γι' αὐτὸ τοὺς ἔξω ὀπλαρχηγούς, πού τοὺς ὑπόσχονται νὰ τοὺς βοηθήσουν.

Ἔτσι τὴ νύχτα τῆς 10 Ἀπριλίου τοῦ 1826, ὅσοι πολεμιστὰι εἶχαν μείνει — 3.000 περίπου — ἔβγαλαν στὴ μέση τὰ γυναικόπαιδα καὶ ἐξώρμησαν μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια. Στὴν ἀρχὴ ἐπέτυχαν νὰ παρασύρουν τοὺς ἐχθρούς, πού τὰ ἔχασαν. Ἄλλὰ σὲ λίγο ἐπεκράτησε σύγχυσι. Μιὰ φωνὴ ἀκούσθηκε: «Πίσω στὸ Μεσολόγγι!». Τότε τὰ γυναικόπαιδα στράφηκαν πρὸς τὰ πίσω. Τί ἀκολούθησε δὲν περιγράφεται. Οἱ Τούρκοι βρῆκαν τὴν εὐκαιρία κι' ἐπετέθησαν. Γυναίκες καὶ παιδιὰ καταπατοῦνται καὶ σφάζονται. Φωνές καὶ κλά-

ματα γεμίζουν τή σιγαλιά τής νύχτας και οι πολεμισται δέν ξέρουν τί νά κάμου. Ἡ καταστροφή ἦταν τρομερή.

Βοήθεια ἀπ' ἔξω δέν ἦρθε, γιατί ὁ σπουδαιότερος ὄπλαρχηγός, ὁ Καραϊσκάκης, ἦταν ἀρρωστος.

Τά γυναικόπαιδα σκοτώθηκαν ὅλα, ἀπό δέ τούς πολεμιστάς μόνον 1.300 σώθηκαν, πού ἐφθασαν στήν Ἀμφισσα.

Τραγικώτερη ἦταν ἡ κατάστασι μέσα στήν πόλι. Ὅσα γυναικόπαιδα γύρισαν πίσω, στήν ἀπελπισία τους ἐβαζαν φωτιά στίς πυριτιδαποθήκες και ἀνατινάζονταν στο ἀέρα. Οἱ γυναίκες ἐρριχναν τά παιδιά τους στίς φλόγες ἢ ὠμοῦσαν μέ τά δόντια στούς ἐχθρούς κι' εὔρισκαν ἡρωϊκό θάνατο. Ὁ γέρο Κασάλης, ἕνας πρόκριτος τοῦ Μεσολογγίου, μάζεψε σέ μιὰ πυριτιδαποθήκη 2.000 γυναικόπαιδα, ἐβάλε φωτιά και τήν ἀνατίναξε στόν ἀέρα.

Ἡ ιστορία δέν ἀναφέρει καμμιά ἄλλη καταστροφή τόσο τραγική, μά και τόσο ἐνδοξη!

Τὸ Μεσολόγγι ἐπεσε, ἀλλά ἀνέστησε τήν Ἑλλάδα!

40.— Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Τήν Ἀκρόπολι, πού μέσα ἦταν ὁ ὄπλαρχηγός Γκούρας μέ 400 παλληκάρια, τήν εἶχε πολιορκήσει ὁ Κιουταχῆς. Για νά ἀναγκασθῆ νά λύση τήν πολιορκία, ὁ Ἄγγλος ἀρχιστράτηγος Κόχραν ἀπεφάσισε νά ἐπιτεθοῦν κατά τοῦ Κιουταχῆ παρὰ τήν ἀντίθετη γνώμη τοῦ Καραϊσκάκη, πού ἀπό τή στενοχώρια του ἀρρώστησε. Τήν παραμονή τῆς ἐπιθέσεως ἀπό παρεξήγησι ἀνοίξε τουφεκίδι Ἑλλήνων και Τούρκων. Ὁ Καραϊσκάκης βγήκε νά ἰδῆ τί συμβαίνει, ἐδίωξε τούς Τούρκους, ἀλλά πληγώθηκε και πέθανε.

Ἦστερα ἀπό τήν πτώσι τοῦ Μεσολογγίου ὁ Κιουταχῆς μέ 10.000 ἄνδρες ἐξεστράτευσε στήν Ἀνατολική Ἑλλάδα. Ἐφθασε στήν Ἀττική, πήρε τήν Ἀθήνα και πολιορκήσε στήν Ἀκρόπολι τόν Γκούρα μέ 400 παλληκάρια.

Τώρα ὅλη ἡ προσοχή τῶν Ἑλλήνων εἶχε στραφῆ ἐκεῖ.

Γεώργ. Καραϊσκάκης

τικός και ριφοκίνδυνος.

Ἦταν ἡ μόνη ἐλπίδα. Ἀλλά τὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἱμπραῆμ και τοῦ Κιουταχῆ εἶχε φοβίσει και ἀποθαρρύνει τούς Ἑλλήνας. Στή δύσκολη αὐτή και ἀπελπιστική κατάστασι ἡ Κυβέρνησι διώρισε ἀρχιστράτηγο τόν Γεώργιο Καραϊσκάκη.

Ὁ Καραϊσκάκης γεννήθηκε στή Σκουληκαριά τῆς Ἄρτας. Ἀπό μικρὸς μπῆκε στήν ὑπηρεσία τοῦ Ἀλή πασά και ὕστερα μέ τήν κήρυξι τῆς Ἐπαναστάσεως, ἦταν ἀπό τούς πῶ ἀνδρείους πολεμιστάς. Ἦταν μικρόσωμος και ἀδύνατος, ἀλλά εἶχε ἐξοχη στρατηγική εὐφυΐα. Ἦταν εὐφυέστατος, δραστήριος, ἐνεργη-

Ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, τότε Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ποῦ ἦταν ἐχθρὸς του, ἀναγγέλλοντάς του τὸν διορισμὸ ὡς ἀρχιστράτηγου τοῦ εἶπε : « Ἄς λησμονήσωμε, ἀδελφέ, τὶς ἔχθρες μας καὶ ἄς σώσωμε τὴν Πατρίδα μας! ». Τὴν ὥρα ἐκείνη ἦταν παρὼν καὶ ὁ Ὑδραῖος Βασίλης Μπουντούρης, ποῦ τοῦ εἶπε : « Καραϊσκάκη, ὡς τώρα δὲν ἔκανες τὸ καθήκον σου, ὅπως ἔπρεπε. Κάνε το τώρα! ». Συγκινημένος ὁ Καραϊσκάκης ἀποκρίθηκε :

— Ἐχεις δίκιο. Ἐγὼ ὅταν θέλω, γίνομαι ἄγγελος, καὶ ὅταν θέλω, διάβολος. Τώρα θὰ γίνω ἄγγελος!

Καὶ ἔγινε.

Ὅταν ἔγινε ἀρχιστράτηγος, ἔφυγε ἀπὸ τὸ Ναύπλιο μὲ 600 παλληκάρια καὶ ἦρθε στὴν Ἐλευσίνα, ὅπου ἐνώθηκε μὲ τὸν Κριεζῶτη, Πανουριά καὶ Φαβιέρο κ' ἔκανε στρατὸ ἀπὸ 4 χιλιάδες ἄνδρες. Βλέποντας ὅτι ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως δὲν μποροῦσε νὰ λυθῇ μὲ ἐπιθέσεις, ἀπεφάσισε νὰ ἀποκόψῃ κάθε συγκοινωνία τοῦ Κιουταχῆ. Ἀφοῦ ἔστειλε τὸν Κριεζῶτη μὲ 300 ἄνδρες καὶ ἐνίσχυσε στὴν Ἀκρόπολι τὸν Γκούρα, αὐτὸς μὲ 8.000 ἄνδρες ἔπιασε ὅλες τὶς στρατηγικὰς θέσεις στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

Ὁ Κιουταχῆς ἔστειλε τὸν Μουσταφάμπεη νὰ διαλύσῃ τὸν στρατὸ τοῦ Καραϊσκάκη. Σὲ συνάντησι ὅμως στὴν Ἀράχωβα στὶς 24 Νοεμβρίου, τὴν νύχτα, ὁ Μουσταφάμπεης ἔπαθε πανωλεθρία. Ἀπὸ τὶς 2.000 στρατὸ σώθηκαν μόνο 300. Ἡ νίκη αὐτὴ καὶ μιὰ ἄλλη στὸ Δίστομο σκόρπισαν καὶ πάλι θάρρος στοὺς Ἕλληνες.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως ἐξακολούθουσε, ὁ Καραϊσκάκης διατάχθηκε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἀθήνα γιὰ βοήθεια.

Ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξύ ἡ Κυβέρνησι εἶχε διορίσει ἀρχιστράτηγο τὸν Ἄγγλο Κόχραν. Αὐτὸς, μὴ γνωρίζοντας τὴν πολεμικὴ τέχνη τῶν Ἑλλήνων, ἐπέμενε νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ. Ὁ Καραϊσκάκης, ἂν καὶ ἔφερε πολλές ἀντιρρήσεις, ἀναγκάστηκε νὰ ὑποκόψῃ καὶ ἀποφασίστηκε ἡ ἐφοδος γιὰ τὶς 23 Ἀπριλίου. Τὸν Καραϊσκάκη ἀπὸ τὴν στενοχώρια του τὸν ἔπιασε πυρετὸς καὶ ἔμεινε στὸ κρεβάτι.

Τὴν παραμονὴ τῆς ἐπιθέσεως, ἂν καὶ εἶχε δοθῇ διαταγὴ νὰ μὴ πέσῃ οὔτε μιὰ τουφεκιά, μερικοὶ Κρήτες μεθυσμένοι ἀναψαν τουφεκίδι μὲ τοὺς Τούρκους, ποῦ γενικεύθηκε. Ὁ Καραϊσκάκης, ὅταν ἄκουσε τοὺς πυροβολισμοὺς, πετάχθηκε ἄρρωστος ἀπὸ τὸ κρεβάτι του, ἄρπαξε τὸ γιαταγάνι, βγήκε ἔξω, καθάλικεψε τὸ ἄλογό του κ' ἔτρεφε σὲ φυγὴ τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ ἐνῶ γύριζε πίσω, πληγώθηκε θανάσιμα καὶ μεταφέρθηκε σ' ἓνα πλοῖο. Ἐκεὶ ζήτησε νὰ μεταλάβῃ, συμβούλεψε ὅλους νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν ἀγῶνα καὶ στὶς 23 Ἀπριλίου, τὰ ξημερώματα ξεψύχησε καὶ θάφτηκε στὴ Σαλαμίνα.

Στὶς 24 Ἀπριλίου, τὰ ξημερώματα, διατάχθηκε ἀπὸ τὸν Κόχραν ἐπίθεσι ἀπὸ τὸ Φάληρο. Ἀλλὰ ἦταν τόσο ἀνοργάνωτη καὶ χωρὶς καμμιά τάξι. γιὰτὶ ἔλειπε ὁ κατάλληλος

στρατηγός, ώστε οι Έλληνες νικήθηκαν και σκοτώθηκαν 1.500. Έτσι και ο Γκούρας αναγκάστηκε να αφήσει την Ακρόπολι και να φύγει.

41.— Η ναυμαχία του Ναυαρίνου.

Επειδή οι τρεις Μ. Δυνάμεις Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία αποφάσισαν την κατάπαυσι των έχθροπραξιών και η Τουρκία δεν υπάκουσε, έγινε ναυμαχία στο Ναυαρίνο (Πύλο) του στόλου των Δυνάμεων με τον Τουρκοαιγυπτιακό, όπου καταστράφηκε ο Τουρκοαιγυπτιακός και ο Ίμπραήμ αναγκάστηκε να φύγει από την Πελοπόννησο.

Ύστερα απ' το θάνατο του Καραϊσκάκη και την πτώσι της Ακροπόλεως, η Έλληνική Έπανάστασι κινδύνευε να καταπινηθί. Εύτυχως οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία αποφάσισαν πια να θέσουν τέλος στον καταστρεπτικό αυτό πόλεμο. Γι' αυτό υπέγραψαν στις 24 Ιουνίου 1827 πρωτόκολλο κοινής ένεργειας και διέταξαν τὰ διαμαχόμενα μέρη να καταπαύσουν κάθε έχθροπραξία. Και οι μὲν Έλληνες πρόθυμα δέχθηκαν και υπάκουσαν στις διαταγές των τριών Δυνάμεων, η Τουρκία όμως άρνήθηκε. Τότε στόλος και τών τριών Δυνάμεων από 27 μεγάλα πλοία με 1.270 τηλεβόλα κατέπλευσε στις Έλληνικές θάλασσες, και οι ναύαρχοι διέταξαν τόν Ίμπραήμ να καταπαύση κάθε έχθροπραξία, γιατί θα αναγκάζονταν να τόν έμποδίσουν. Ο Ίμπραήμ στις άρχές υποσχέθηκε να υπακούση, ύστερα όμως έκτελώντας διαταγές της Τουρκικής Κυβερνήσεως άρχισε φοβερή καταστροφή στη χώρα.

Όταν έμαθαν αυτό οι ναύαρχοι, που έμεναν στη Ζάκυνθο, κατέπλευσαν στον λιμένα της Πύλου για να ζητήσουν εύκολότερα την κατάπαυσι κάθε καταστροφής της χώρας. Έδω όμως βρέθηκαν μπρός στον Τουρκοαιγυπτιακό στόλο παραταγμένο κι' έτοιμο για ναυμαχία. Οι ναύαρχοι έστειλαν με βάρκα ένα αξιωματικό να ανακοινώση τις διαταγές τους. Οι Τούρκοι όμως πυροβόλησαν και σκότωσαν αυτόν με άλλους ναύτες. Τότε άμέσως άρχισε φοβερή ναυμαχία, που με διάστημα τεσσάρων ώρων καταστράφηκε όλόκληρος ο Τουρκοαιγυπτιακός στόλος και σκοτώθηκαν έξ χιλιάδες Τουρκοαιγύπτιοι. Ύστερα από αυτά η Γαλλία έστειλε στρατό με το στρατηγό Μαιζώνα και ανάγκασε τόν Ίμπραήμ να φύγει από την Πελοπόννησο. Έτσι οι τρεις Προστάτιδες Δυνάμεις έθεσαν τέλος στον καταστρεπτικό αυτόν πόλεμο και στα δεινά των σκλάβων.

ΜΕΡΟΣ ΕΝΑΤΟΝ

Η ΕΛΛΑΣ ΩΣ ΚΡΑΤΟΣ

42.—'Ιωάννης Καποδίστριας.

Ἑπτὰ ὀλόκληρα χρόνια εἶχαν περάσει ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού ἡ σκλαβωμένη Ἑλλάδα ἀρχισε τὸν ἀποφασιστικὸ τῆς ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσί της. Στὸ διάστημα αὐτὸ πόσα αἵματα δὲν χύθηκαν, πόσα δάκρυα δὲν ἔτρεξαν, πόσες καταστροφές δὲν ἐγίναν, πόσα ἐρείπια δὲν συσσωρεύθηκαν! Μέσα σ' ἐλπίδες καὶ ἀπογοητεύσεις, σὲ προσδοκίες καὶ ἀγωνίες, σὲ ἐνθουσιασμοὺς καὶ φόβους, συναισθημάτων πού ἀλλάζουν ἀπὸ τὴ μιά ὥρα ὡς τὴν ἄλλη, πολεμοῦσαν ἀτρόμητα καὶ καρτερικὰ οἱ Ἕλληνες, χωρὶς οὔτε μιά στιγμή νὰ χάνουν ἀπὸ τὰ μάτια των τὸ μεγάλο ὄνειρο τῆς ἀπελευθερώσεως.

Ἰωάν. Καποδίστριας

Καὶ νά! Ἡ ὥρα γιὰ ν' ἀνταμειφθοῦν ἦρθε! Ἐλευθέρη τώρα ἡ Ἑλλάδα. Ἐλεύθερο τὸ ἁγιασμένο χῶμα τῆς μαρτυρικῆς αὐτῆς χώρας. Πραγματικότητὰ τὸ ὄνειρο. Δὲν εἶναι πιά προσωρινές ἐλπίδες ἀνεκπλήρωτες, πού μπορούσαν, ὅπως ἄλλοτε, νὰ ἔχουν τραγικὲς συνέπειες. Οἱ τρεῖς Μεγάλες Δυνάμεις ὑπέγραψαν τώρα τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν μαρουτοκαπνισμένων

καὶ σκελετωμένων Ἑλλήνων δὲν περιγράφεται.

Ἀλλὰ τὸ νέο ἐλευθερὸ Κράτος, πού βγήκε μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια καὶ τοὺς καπνοὺς, φτωχὸ καὶ ἀδύνατο, εἶχε ἀνάγκη νὰ κυβερνηθῆ τώρα, νὰ ἀποκτήσῃ δική του διοίκησι. Καὶ αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη ἐνέργεια.

Ἡ τετάρτη Ἐθνικὴ Συνέλευσι εἶχε ἐκλέξει, πρὶν ἀκόμα γίνῃ ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, γιὰ Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος, τὸν Κερκυραῖο Ἰωάννη Καποδίστρια, πού ἦταν στὴ Ρωσία. Ὁ Καποδίστριας ἦταν ἐκεῖνος πού δὲν δέχθηκε τὴν ἀρχηγία τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅταν τοῦ τὴν προσέφερε ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ἀλλ' ἀγωνίσθηκε πολὺ γιὰ τὴν ἐπιτυχία της. Πολὺ μορφωμένος, ἐξαιρετικὰ σπουδασμένος στὴν Εὐ-

ρώπη, εϋστροφος διπλωμάτης (άλλοτε ύπουργός τών έξωτερικών τής Ρωσίας), μεγάλος πατριώτης και ισχυρός στον χαρακτήρα, ήταν ο πιό κατάλληλος για τή θέση του Κυβερνήτη του νέου Έλληνικού Κράτους. Ήταν στην Έλβετία, όταν του άνήγγειλαν τήν έκλογή του. Δέν δίστασε καθόλου να προσφέρη τις ύπηρεσίες του στην άναγεννωμένη Πατρίδα του. Πριν κατεβή στην Ελλάδα πέρασε από όλες τις πρωτεύουσες τών μεγάλων ευρωπαϊκών χωρών, έσφυγομέτρησε τις γνώμες τών διπλωματών, συνηγόρησε για τή βοήθεια τής Ελλάδος και στις 6 Ίανουαρίου 1828 έφθασε με πολλές τιμές και με Άγγλικό πολεμικό στο Ναύπλιο.

Με έξαλλο ένθουσιασμό και με δάκρυα χαράς ύποδέχθηκαν οι Έλληνες τόν Κυβερνήτη τους. Οι ζητωκραυγές δέν ήταν γιατί έφθανε ένας έκλεκτός άρχοντας του λαού σε μιá επαναστατημένη χώρα, αλλά ένας Κυβερνήτης επίσημα τώρα άναγνώρισμένος, ένας ένσαρκωτής τής πολιτικής άποκαταστάσεως του Έθνους. Και έφθασε συνοδευόμενος από στόλο τών Δυνάμεων και άποβιβαζόταν στην Ξηρά με κανονιοβολισμούς τών ξένων πολεμικών πλοίων, που για πρώτη φορά χαιρέτιζαν τή σημαία τής έλευθέρως Ελλάδος και τήν άνούψωσαν και στά δικά τους πλοία. Τή σημαία εκείνη, που ως τώρα άνέμιζε, σαν επαναστατική, σε έρειπώμένα φρούρια και σε μικρά πλοιάρια που χαρακτηρίζονταν πειρατικά!

Τόν ύποδέχθηκαν στην άποβάθρα όλοι οι κληρικοί με τά άμφιά των, οι άρχές και ο λαός με ψαλμωδίες, τόν συνώδεσαν ως τó δαφνοστρωμένο προάυλιο τής Μητροπόλεως, όπου τόν περιέμεναν ή Βουλή και οι λοιποί άξιωματούχοι, και άπ' εκεί μπήκαν στην έκκλησιά, όπου μέσα σε λυγμούς και δάκρυα χαράς ψάλλθηκε δοξολογία.

Αύτē τή χαρά, που ήταν ή τελευταία του, αισθάνθηκε και ο πρωταγωνιστής τής Έλληνικής Έπανάστασεως, ο Άλέξανδρος Ύψηλάντης, που ήταν στην Αυστρία. Ένώ ψυχορραγούσε, είδε τόν γραμματέα του Λασσάνη να κρατάη μιάν έφημερίδα και του λέει:

— Τί νέα έχει;

— Ο Καποδίστριας έφθασε στο Ναύπλιο, είπε ο Λασσάνης.

Στου Ύψηλάντη τó πρόσωπο σκορπίσθηκε μιá έκδηλη χαρά.

— Δόξα σοι ο Θεός! είπε. Δόξα σοι ο Θεός!

Και ύστερα κοιτώντας ψηλά άρχισε να άπαγγέλλη τó «Πάτερ ήμών» ως τή λέξι τόν «άρτον...» τόν όποιο τραυλίζοντας ξεψύχησε.

Τό έργο του Καποδίστρια.— Ο Καποδίστριας βρήκε τήν Ελλάδα σε άθλία κατάστασι και σε έσωτερική άναρχία. Οι όπλαρχηγοί μάλλωναν μεταξύ των, οικονομικοί πόροι δέν υπήρχαν, στρατός τακτικός και πειθαρχικός δέν είχε συνταχθῆ, τó ναυτικό δέν είχε διοίκησι και γενικά επικρατούσε ένα πραγματικό χάος. Άλλά ο Καποδίστριας δέν έχασε τó θάρρος του. Μέσα σε έλάχιστες ήμέρες ώργάνωσε τó ναυτικό, ίδρυσε Έθνική Τράπεζα με πρώτο κε-

φάλαιο 50 χιλ. δραχμές δικές του, διωργάνωσε μικρό στρατό, διώρισε άρχηρεις για να ρυθμίζουν τη διοίκησι της Έκκλησίας, κανόνισε τὸ νομισματικὸ σύστημα κι' ἐφρόντισε για τὴ συστηματικώτερη καλλιέργεια τῆς γῆς. "Ίδρυσε διδασκαλεῖο, άνοιξε σχολεῖα καὶ ἔκαμε ὄρφανοτροφεῖο. Ἀλλά για να ἐπιβάλῃ τὴν τάξι καὶ τὴν πειθαρχία, ὁ Καποδίστριας μεταχειρίσθηκε πολιτικὴ περιοριστικὴ τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ λαοῦ καὶ συγκέντρωσε σχεδὸν ὅλη τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του. Ἀυτό δυσαρέστηκε πρὸ πάντων τοὺς καπεταναίους, ποὺ ἦταν συνειθισμένοι στὴν ἀνυπακοή. Κι' ἐπειδὴ ἐφυλάκισε τὸν Πετρόμπετη Μαυρομιχάλη, ὁ γιὸς του Γεωργάκης κι' ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος παραφύλαξαν κι' ἐσκότωσαν τὸν Καποδίστρια ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1828. Ὁ θάνατος τοῦ Καποδίστρια ἦταν μεγάλη ἀπώλεια για τὴν Ἑλλάδα.

43.—"Οθων Α' Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων.

Ἦταν ἐπόμενο τί θὰ μπορούσε να γίνῃ ὕστερα ἀπὸ τὸν βίαιο θάνατο τοῦ Καποδίστρια. Οἱ φιλοδοξίες καὶ τὸ ἀπειθαρχητο τῶν καπεταναίων εὗρισκαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκδηλωθοῦν καὶ νὰ φέρουν νέα ἀναστάτῳσι στὸ Κράτος, ποὺ μόλις ἔμπαινε στὸ δρόμο τῆς ἀναδημιουργίας του. Καὶ πράγματι. Τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ σκοτώθηκε ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ἡ Γερουσία διώρισε τριμελῆ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Καποδίστρια Αὐγουστῖνο Καποδίστρια, τὸν Θ. Κολοκοτρώνη καὶ τὸν Ἀθ. Κωλέτη για να κυβερνοῦν τὴ χώρα. Ἡ ἀντιπολίτευσι ὅμως, ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ Σ. Τρικούπης, Α. Μιαούλης καὶ Α. Ζαΐμης, ἦρθε σὲ ρῆξι μαζί της κι' ἔτσι δημοργήθηκαν ἐσωτερικὲς ταραχές καὶ αἱματηρὲς συγκρούσεις, ποὺ κράτησαν τρία ὀλόκληρα χρόνια καὶ ἔφεραν μιὰ ἀληθινὴ ἀναρχία σ' ὅλη τὴ χώρα.

Στὸ διάστημα αὐτὸ οἱ τρεῖς Δυνάμεις ἐφρόντιζαν με ποῖο τρόπο νὰ δώσουν ἕνα τέλος στὸ Ἑλληνικὸ ζήτημα, ὅταν πιά στὶς 22 Ἰανουαρίου 1830 ὑπέγραψαν πρωτόκολλο, με τὸ ὁποῖο ἀναγνωρίζονταν «ἀνεξάρτητον Κράτος Ἑλληνικόν» ἡ χώρα πρὸς νότον ἀπὸ τὸν Παγασητικὸ καὶ Ἀμβρακικὸ κόλπο μαζί με τὴν Εὐβοία καὶ τίς Κυκλάδες. Για πρῶτον ἠγεμόνα διάλεξαν τὸν πρίγκηπα τοῦ Κοβούργου Λεοπόλδο. Ἀλλά ὁ Λεοπόλδος για να δεχθῇ τὸ στέμμα ἤθελε να μεγαλώσουν ἀκόμα πρὸς βορρᾶν τὰ σύνορα καὶ να συμπεριλάβῃ τὸ Κράτος του καὶ τὴν Κρήτη καὶ Σάμο, πράγμα ποὺ δὲν δέχθηκαν οἱ Δυνάμεις, καὶ με νέο πρωτόκολλο στὴν 1 Φεβρουαρίου 1832 καὶ με συνθήκη ποὺ ὑπογράφηκε στὸ Λονδῖνο στὶς 25 Ἀπριλίου 1832 ἔδωκαν τὸ στέμμα στὸν Ὀθωνα, δευτερότοκο γιὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου.

Ἡ Ἑθνικὴ Συνέλευσι τῶν Ἑλλήνων ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ὀθωνος στὶς 27 Ἰουλίου 1832.

Στὶς 20 Αὐγούστου ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησι ἐξέδωκε μιὰν ἐνθουσιώδη προκήρυξι ποὺ με χαρὰ της ἀναγγέλλει ὅτι «ἡ ἐξουσία τῆς Ἑλλάδος παύει πλέον ἀπὸ τοῦ να εἶναι προσω-

ρινή και γίνεται διαδοχική Βασιλεία και ελευθερώνεται τὸ ἔθνος ἀπὸ τὴν ἀβεβαιότητα εἰς τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε ἐταλαντεύετο ἡ ψυχὴ του. . . Πρέπει τώρα — ἔλεγε ἡ προκήρυξι — ν' ἀσπασθῶμεν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν, νὰ ταφῶσι τὰ πάθη, νὰ παύσουν αἱ διαιρέσεις. . .».

Ἔτσι στὶς 24 Αὐγούστου ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς ἄνδρ. Μιαοῦλη, Κ. Μπότσαρη καὶ Δ. Πλαπούτα ἀνεχώρησε ἀπὸ τὸ Ναύπλιο γιὰ νὰ παραλάβῃ τὸν Ὅθωνα καὶ νὰ τὸν μεταφέρῃ

Ὅθων καὶ Ἀμαλία

στὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ὅθων ἀνεχώρησε ἀπὸ τὸ Μόναχο στὶς 24 Δεκεμβρίου καὶ ἔφθασε μὲ τὸ πλοῖο «Μαδαγασκάρη» στὸ Ναύπλιο στὶς 19 Ἰανουαρίου.

Στὸ πλοῖο ἔμεινε ὁ βασιλεὺς 6 ἡμέρες, γιὰ νὰ ἀποβιθασθῇ πρῶτα στὴν πόλι ὁ στρατὸς τῶν Βαυαρῶν ποὺ τὸν συνώδευε. Καὶ στὶς 25 Ἰανουαρίου ἀποφασίσθηκε νὰ ἀποβιθασθῇ ὁ Ὅθων. Στὸ διάστημα αὐτὸ δλόκληρη ἡ πόλι εἶχε στολισθῇ μὲ ἀψίδες, σημαῖες, μύρτα, δάφνες καὶ ἐπιγραφές «Ζήτω ὁ Βασιλεὺς!» Τὸ πρῶτ 21 κανονιοβολισμοὶ ἀπὸ τὸ Ἴτς Καλέ ἀνάγγειλαν τὸ χαρμόσυνο νέο τῆς ἡμέρας.

Στὶς 11 π.μ. φάνηκε ὁ Ὅθων νὰ κατεβαίη ἀπὸ τὸ πλοῖο στὴ βάρκα ποὺ τὴν ἔσυραν στὴν ξηρὰ κωπηλάτες Ἄγγλοι μὲ στολὴ ἄσπρη καὶ ταϊνίες κυανές καὶ σὲ λίγο πατοῦσε στὴν ξηρὰ ὁ π ρ ῶ τ ο ς βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος.

Τί ἔγινε ἐκείνη τὴ στιγμὴ δὲν περιγράφεται. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ λαοῦ ἦταν κάτι ἀφάνταστο. Συνεχεῖς ζητωκραυγές δονοῦσαν τὸν ἀέρα, καὶ τὰ κανόνια ἀπὸ τὸ Ἴτς Καλέ καὶ τὰ ξένα πλοῖα βροντοῦσαν ἀδιάκοπα.

Τὸν βασιλέα προσεφώνησε ὁ πρόεδρος τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς Γ. Κουντουριώτης, τονίσας ὅτι «θὰ μείνη ἀνεξάλειπτος ἡ ἡμέρα αὕτῃ καθ' ἣν ἡ Ἑλλάς τίθεται ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες θεωροῦσι τὴν μόνην ἄγκυραν τῆς σωτηρίας των». Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἀπαντώντας εἶπε ὅτι: «ἡ ἡμέρα αὕτῃ εἶναι ἡ ἀξιολογωτέρα

τῆς ζωῆς μου, θὰ εἶναι δὲ καὶ ἡ εὐτυχεστέρα, ἐὰν μετ' αὐτῆς ἀρχίσῃ μετὰ τὴν θεϊὰν ἀντίληψιν μέλλον εὐτυχὲς διὰ τὴν Ἑλλάδα. "Ὅ,τι ζητῶ ἀπὸ τῶν κατοίκους εἶναι ὁμόνοια καὶ σέβας εἰς τὸ δίκαιον καὶ τὸν νόμον...».

"Υστερα ἀπὸ τὶς προσφωνήσεις ὁ "Ὀθων μὲ τοὺς συνοδούς του ἀνέβηκαν στ' ἄλογα καὶ προχώρησαν στὴν πόλι, ἐνῶ ὁ λαὸς ζητωκραύγαζε καὶ τὸν χαιρέτιζε μ' ὅποιο τρόπο μπορούσε. Ἡ Ἑλλάδα καμάρωνε τὸν πρῶτο βασιλιά της κ' ἔβλεπε μ' ἐλπίδα στὸ μέλλον.

"Ἐτσι ἡ πομπὴ κατευθύνθηκε στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ψάλλθηκε δοξολογία καὶ κατόπιν ὁ βασιλιάς κατέλυσε στὸ Κυβερνεῖο, ἀποθεοῦμενος ἀπὸ τὸν λαό.

Ἡ ἐκθρόνισι τοῦ "Ὀθωνος.— Ἐπειδὴ ὁ "Ὀθων ἦταν ἀνήλικος, κυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα ὡς τὸ 1835 τριμελῆς ἀντιβασιλεία. Στὸ 1835, ὅταν ἐνηλικιώθηκε, ἀνέλαβε τὴ βασιλεία καὶ μετέφερε τὴν πρωτεύουσα στὴν Ἀθήνα, καὶ τὸ 1836 νυμφεύθηκε τὴν Ἀμαλία. Ὁ "Ὀθων ἀγαποῦσε τὴν Ἑλλάδα, πού τὴν ἔλεγε Πατρίδα του, καὶ ἀφιέρωσε ὅλη του τὴ ζωὴ στὸ πῶς νὰ καλλιτερέψῃ τὴν ἐσωτερικὴ κατάστασι. Σκόπο του εἶχε νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλες τὶς σκλαβωμένες χῶρες. Ἀπὸ πολιτικούς ὅμως λόγους ἐκθρονίσθηκε κ' ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὶς 10 Ὀκτωβρίου 1862, πέθανε στὴ Βαρβέρην στὶς 15 Ἰουλίου 1867 μὲ τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος στὸ στόμα. Σύμφωνα δὲ μὲ τὴν παραγγελία του θάφτηκε φορῶντας τὴν Ἑλληνικὴ φουστανέλλα. Ἡ ἐκθρόνισι του ὕστερα ἀπὸ τὸν φόνο τοῦ Καποδίστρια, ἦταν ἡ δευτέρα συμφορὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

44.—Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α΄.

Μετὰ τὴν ἐκθρόνισι τοῦ "Ὀθωνος ἡ ἐν Ἀθήναις Β΄ Ἐθνικὴ Συνέλευσι ἐξέλεξε τὸ 1863, ὕστερα ἀπὸ εἰσήγησι τῆς Ἀγγλίας, βασιλέα τῶν Ἑλλήνων τὸν Γεώργιο, γιὰ τοῦ βασιλιά τῆς Δανίας Χριστιανοῦ Θ΄, πού ἦταν τότε 17 χρονῶν.

Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α΄ ἡ Ἑλλάδα μεγάλωσε πολὺ καὶ γνώρισε πολλὰς δόξας.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἦταν νοῦς διπλωματικός. Εἶχε μόρφωσι ἐξαιρετικὴ καὶ ἦταν ἀγαπητὸς σ' ὅλες τὶς αὐλὰς τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν. Αὐτὸ συνετέλεσε πολὺ στὴν ἐπιτυχία τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν ἐπιδιώξεων.

Πρῶτὴ μεγάλη καὶ ἐξαιρετικὴ ἐκδήλωσι τῆς ἐκτιμῆσεως πού εἶχε στὸν Γεώργιο Α΄ ἡ Ἀγγλία ἦταν ἡ παραχώρησι στὴν Ἑλλάδα τῶν Ἴονίων νήσων, πού ἦταν στὴ δικὴ της κυριαρχία, ἀμέσως μόλις ἀναγορεύθηκε βασιλιάς. Στὶς 21 Μαΐου 1864 μέσα σὲ μιὰ ἀπόλυτη σιγὴ καὶ συγκίνησι, ἐνῶ Ἀγγλικὸ ἀπόσπασμα καὶ Ἕλληνες χωροφύλακες παρουσίαζαν ὅπλα, κατέβαινε ἡ Ἀγγλικὴ σημαία καὶ ἀνυψωνόταν ἡ γαλανόλευκὴ στὰ νησιά τοῦ Ἴονίου. Τὸ ὥραϊο ὄνειρο εἶχε γίνῃ πραγματικότης. Ὑστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια, στὸ 1866, ἡ μεγαλύτερη Κρήτη ἐπαναστάτησε καὶ κήρυξε τὴν ἑνωσί της

μέ την Έλλάδα. Ἡ ἐπανάστασι κράτησε 3 χρόνια καὶ οἱ Κρήτες πολέμησαν μ' ἐξαιρετικὴ γενναϊότητα. Ἡ Τουρκία στὸ τέλος ἔστειλε πολλὰς δυνάμεις, καὶ ἡ νῆσος δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνθέξη. Ἐνα ἀπὸ τὰ μοναδικὰ κατορθώματα στὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἦταν ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου. Στὸ μοναστήρι τοῦ Ἀρκαδίου, κοντὰ στὴ Ρέθυμνο, εἶχαν καταφύγει ἐπάνω ἀπὸ 700 γυναικόπαιδα καὶ λίγοι πολεμισταί. Πολέμησαν ὑπεράνθρωπα. Ἀλλὰ ὅταν εἶδαν ὅτι ἡ ἄμυνα ἦταν πιά ἀδύνατη, ὁ ἡγούμενος Γαβριήλ, σὰν ἄλλος Σαμουὴλ στὸ Κοῦγκι, ἔβαλε φωτιά στὴν πυριτιδαποθήκη καὶ ἀνατινάχθησαν στὸν ἀέρα. Ἡ ἥρωϊκὴ αὐτὴ πράξι συνεκίνησε ὁλόκληρο τὸν κόσμον καὶ διαπίστωσε ὅτι οἱ Ἕλληνες, αὐτοὶ ποὺ γέννησαν τὴν

Γεώργιος καὶ Ὀλγα

ιδέα τῆς ἐλευθερίας, ξέρουν καὶ νὰ τὴν ὑπερασπίζον καὶ δὲν θὰ πάψουν ποτὲ νὰ θυσιάζονται γι' αὐτήν.

Π ρ ο σ ἄ ρ τ η σ ι τ ῆ ς Θ ε σ σ α λ ί α ς.—Ἀλλὰ καὶ νέο εὐχάριστο γεγονός ἦρθε νὰ προστεθῆ στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου. Ἡ Θεσσαλία, ὃν καὶ στὸ διάστημα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα πολλὰ προσέφερε καὶ πολλὰς φορές ἐπαναστάτησε, δὲν κατώρθωσε δυστυχῶς νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸ τῆς σκλαβιάς. Πεδινὴ ὅπως εἶναι καὶ ἀνυπεράσπιστη, δὲν μπορούσε νὰ δημιουργήσῃ ἀποτελεσματικὴ ἄμυνα, κι' ἔτσι ὅλες οἱ προσπάθειές τῆς ἀπέτυχαν. Ὅταν τελείωσε ἡ ἐπανάστασι, δὲν μπορούσε βέβαια νὰ γίνη λόγος γιὰ ἀπελευθέρωσι τῆς Θεσσαλίας, ἀφοῦ μὲ δυσκολία ἀπελευθερώθηκε κι' αὐτὴ ἡ Στερεὰ Ἕλλάδα. Γι' αὐτὸ ἡ Θεσσαλία ἐξακολουθοῦσε νὰ μένῃ σκλαβωμένη.

Στὸ 1881, ὅμως, ὅταν ἔγινε ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, ἡ Θεσσαλία παραχωρήθηκε στὴν Ἕλλάδα μὲ ἓνα κομμάτι τῆς Ἠπείρου (τὸν νομὸ Ἄρτης) κι' ἔτσι ἡ Ἕλλάδα ἀπόκτησε τὴ μεγάλη Θεσσαλικὴ περιφέρεια, ποὺ εἶνε τόσο παραγωγικὴ.

Ὁ π ὅ λ ε μ ο ς τ ο ῦ 1897.—Στὸ μεταξὺ διάστημα οἱ Κρήτες δὲν ἔπαψαν νὰ ἔχουν γιὰ πόθο καὶ ὄνειρό τους τὴν ἔνωσι καὶ στὸ 1897, ἐπειδὴ ἡ Τουρκία δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ τὰ προνόμια ποὺ ὥρισαν οἱ ξένες Δυνάμεις, ἐπαναστάτησαν καὶ πάλι. Οἱ Τούρκοι τότε ἔκαμαν μεγάλες σφαγές στὴν

Κρήτη. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι ἀναγκάσθηκε νὰ στείλῃ τότε στρατὸ καὶ κατέλαβε τὴν Κρήτη γιὰ νὰ τὴν προφυλάξῃ ἀπὸ τὶς σφαγές.

Αὐτὸ ἔδωκε ἀφορμὴ νὰ κηρυχθῆ πόλεμος μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ὁ πόλεμος τοῦ 1897, στὸν ὁποῖο νικήθηκε ἡ Ἑλλάς, ἐπειδὴ ἦταν ἀπαρασκευη, ἀλλὰ ἡ Κρήτη ἔγινε αὐτόνομη καὶ διωρίσθηκε ἡγεμῶν ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, ποὺ ἔφθασε στὴν Κρήτη στὶς 19 Δεκεμβρίου 1898.

Ἀλλὰ οἱ Κρήτες δὲν ἦταν εὐχαριστημένοι μετὰ τὴν αὐτονομία. Ζητοῦσαν ἔνωση μετὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν παρέλειπαν εὐκαιρία, ποὺ νὰ μὴ ἐκδηλώνουν τὴ θέλησί τους αὐτή. Ὅταν δὲ ἐπέισθησαν ὅτι οἱ Δυνάμεις δὲν πρόκειται νὰ ἐκπληρώσουν τὸν πόθο τους αὐτόν, μαζεύθηκαν τὸ 1905 σὲ συλλαλητήριον στὸ Θέρισον ἀρχηγὸ τὸν Ἐλευθ. Βενιζέλο καὶ ζητοῦσαν τὴν ἔνωση. Τότε δόθηκε ἡ ἐξῆς λύσις. Ὁ Ἀρμοστής πρίγκηψ Γεώργιος παραιτήθηκε καὶ οἱ Δυνάμεις ἔδωκαν τὸ δικαίωμα στὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι νὰ διορίσῃ αὐτὴ τὸν Ἀρμοστή. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι ἔστειλε τότε γιὰ Ἀρμοστή τὸν Ἀλέξανδρο Ζαΐμη καὶ Ἕλληνες ἀξιωματικούς γιὰ τὴν διοργάνωσι τῆς πολιτοφυλακῆς. Ἔτσι ἔγινε ἓνα νέο βῆμα ἀκόμη γιὰ τὴν ἔνωση.

Δυστυχῶς ὅμως μεγάλες κομματικὲς διαμάχες ἄρχισαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ νὰ γίνωνται στὴν Ἑλλάδα. Τὰ κόμματα, ποὺ παραμέριζαν πιά τὸ ἐθνικὸ συμφέρον ἐμπρὸς στὸ κομματικὸ, συνετέλεσαν ὥστε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς νὰ ἀπογοητευθῆ καὶ νὰ ζητῆ μιὰ διέξοδο. Τὴν ἀγωνία αὐτὴ τοῦ λαοῦ συμμεριζόταν καὶ ὁ στρατὸς καὶ γι' αὐτὸ πολλοὶ ἀξιωματικοὶ ἔκαμαν, τὸ 1909, μιὰ στρατιωτικὴ ὀργάνωσι, τὸν «Στρατιωτικὸ Σύνδεσμον». Ὁ σύνδεσμος αὐτός, μετὰ ἀρχηγὸ τὸν συνταγματάρχη Νικ. Ζορμπᾶ, τὴν νύχτα τῆς 14ης Αὐγούστου 1909 κατέλαβε τὴν φρουρὰ καὶ ἐστρατοπέδευσε στὸ Γουδί, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ τὸ κίνημα ἡ Κυβέρνησι Δ. Ράλλη παραιτήθηκε καὶ ἔγινε νέα μετὰ πρωθυπουργὸ τὸν Κυρ. Μαυρομιχάλη. Κατόπιν ὁ «Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος», ὕστερα ἀπὸ ἐκλογὰς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ μετὰ συγκατάθεσι τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, ἔφερε γιὰ κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον ἀπὸ τὴν Κρήτη, ποὺ ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους πολιτικούς, δεινὸς ρήτορας καὶ ἐξαιρετικὸς διπλωμάτης. Μιὰ νέα ἐποχὴ τῶρα ἀρχίζει καὶ καλύτερες ἡμέρες ἀνατέλλουν γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὴν Τουρκία ἔγινε ἐπανάστασι ἀπὸ Τούρκους νεωτεριστὰς, ποὺ ὀνομάσθηκαν Νεότουρκοι, μετὰ σκοπὸ τὴν ἀναδιοργάνωσι τῆς Τουρκίας. Οἱ Νεότουρκοι ἐπέτυχον νὰ διώξουν τὸν Σουλτάνον Χαμίτ καὶ νὰ κηρύξουν στὴν Τουρκία σύνταγμα. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ μεταβολὴ τῆς Τουρκίας χειροκροτήθηκε ἀπὸ ὅλα τὰ Βαλκανικὰ Κράτη. Δυστυχῶς ὅμως ἡ τακτικὴ τῶν Νεοτούρκων ἀπέναντι τῶν χριστιανικῶν λαῶν, ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Τουρκία, ἦταν ἐξοντωτικὴ. Ἐπιζητοῦσαν μετὰ ὅλα τὰ μέσα νὰ ἀλλοιώσουν τὴν ἐθνικότητά των. Ἡ στάσι των αὐτὴ ἀνάγκασε τὰ Βαλκανικὰ Κράτη Ἑλ-

λάδα, Σερβία και Βουλγαρία να συμμαχήσουν και να κηρύξουν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1912.

Τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων στὸν πόλεμο αὐτὸ ἐλάμπρυναν γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά τὶς σελίδες τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἀκατάσχετος και ἐνθουσιώδης ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸ τὸν τότε διάδοχο Κωνσταντῖνο, ἐξώρμησε ἀποφασιστικὰ γιὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Ἑλληνικὴ Μακεδονία ποῦ ἐπὶ τόσα χρόνια στενάζεε στὴν Τουρκικὴ σκλαβιά. Στὴν ὁρμὴ του τιποτε δὲν ἀντέχει. Τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο πέφτουν τὰ ὄχυρά τῶν Τούρκων.

Ἡ πρώτη μεγάλη μάχη δόθηκε στὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου στίς 9 καὶ 10 Ὀκτωβρίου 1912. Τὰ στενά εἶχαν πιάσει οἱ Τούρκοι μὲ 30.000 στρατὸ γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν προέλασι τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μάχη βάσταξε δυὸ ἡμέρες. Στὸ τέλος οἱ Τούρκοι ὑποχώρησαν καὶ ἄφησαν ἐλεύθερη τὴ διαβάσι στοὺς Ἕλληνας, ποῦ προχωρώντας ἐκυρίευσαν τὰ Σέρβια, τὴν Κοζάνη, τὰ Γρεβενὰ καὶ τὴν Βέρροια.

Νέα μάχη ἔγινε στὰ Γιαννιτσά, ὅπου εἶχαν συγκεντρωθῆ 40.000 Τούρκοι. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ οἱ Τούρκοι νικῆθηκαν καὶ πανικόβλητοι ἔφυγαν γιὰ τὴν Θεσσαλονίκη, ἀφοῦ ἄφησαν 2.000 σκοτωμένους.

Κ α τ ἄ λ η ψ ι τ ῆ ς Θ ε σ σ α λ ο ν ἰ κ η ς.—Ἀκράτητος τώρα ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς προχώρησε γιὰ τὴν Θεσσαλονίκη καὶ ἐζήτησε τὴν παράδοσί της. Οἱ Τουρκικὲς ἀρχὲς τῆς Θεσσαλονίκης, ὕστερα ἀπὸ σύσκεψι μὲ τὸν στρατιωτικὸ Διοικητὴ Ταξιν ἀναγκάσθηκαν νὰ παραδώσουν τὴν Θεσσαλονίκη χωρὶς ὅρους καὶ ἔτσι στίς 28 Ὀκτωβρίου 1912 ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἔμπαινε ἔφιππος στὴν ξακουστὴ πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας μέσα σὲ ἀφάνταστο ἐνθουσιασμὸ καὶ ζητωκραυγές. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α΄ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ ἔτρεξε νὰ φθάσῃ στὴ Θεσσαλονίκη, ποῦ τὴν διεκδικοῦσαν καὶ οἱ Βούλγαροι.

Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Βασιλέως ἦταν ἀνώτερη ἀπὸ κάθε περιγραφή. Ἀπὸ ὅπου περνοῦσε τὸν ἔβαιναν μὲ ἄνητα καὶ μὲ δάκρυα χαράς. Ὑστερα ἀπὸ 500 χρόνια πρώτη φορά βασίλευε στὴν ὠραία πόλι τοῦ Θερμαϊκοῦ Ἕλληνας βασιλιάς!

Κ α τ ἄ λ η ψ ι τ ῶ ν Ἰ ω α ν ν ἰ ν ω ν.—Ἐνῶ τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα καθάριζαν τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἔφευγε γιὰ τὴν Ἡπειρο καὶ ἀναλάβαινε τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ τῆς Ἡπείρου, ποῦ πολεμοῦσε μὲ τὸν ὠχυρωμένον στὸ Μπιζάνι Τουρκικὸ στρατό. Ἡ ἀφιξι τοῦ Διαδόχου στὴν Ἡπειρο ἔδωκε νέες δυνάμεις καὶ πεποίθησι στὸν μαχόμενον στρατὸ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ πῆσῃ τὸ ἀπόρητο Μπιζάνι στίς 21 Φεβρουαρίου 1913 καὶ νὰ μῆτῃ νικῆτῃς ὁ ζητωκραυγαζόμενος ὁ Διάδοχος καὶ στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου, τὰ πολυθρύλητα Ἰωάννινα. Συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι 30.000 Τούρκοι, 430 ἀξιωματικοὶ καὶ ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων 105 κανόνια. Ἐτσι ἀπελευθερώθηκε καὶ ἡ Ἡπειρος ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ.

Τὰ κατορθώματα τοῦ ναυτικοῦ.—Κί' ἐνῶ τέτοιες λαμπρὲς νίκες ἔστεφαν τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα στὴν ξηρά, ἄλλα κατορθώματα ἐπίσης ἡρωϊκὰ ἐσημείωνε στὴ θάλασσα ὁ Ἑλληνικὸς στόλος με ἀρχηγὸ τὸν Παῦλο Κουντουριώτη.

Στις 6 Ὀκτωβρίου ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἀπέπλευσε ἀπὸ τὸ Νέο Φάληρο καὶ στίς 7 τὸ πρωὶ κυριεύσε τὴν Λήμνο καὶ σὲ συνέχεια τὴν Θάσο, Ἴμβρο, Ψαρά, Τένεδο, Ἰκαρία, χωρὶς ἀντίστασι καὶ χωρὶς νὰ φανῆ πουθενά ὁ Τουρκικὸς στόλος.

Στις 17 Ὀκτωβρίου ὁ κυβερνήτης τοῦ τορπιλλοβόλου «Ν. Βότσης» σημειώνει στὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης ἕνα ἀπὸ τὰ ἡρωϊκότερα κατορθώματα, ποῦ θυμίζουν τὸ κατόρθωμα τοῦ Κ. Κανάρη στὴ Χίο. Στὸν λιμένα αὐτὸ ἔμενε τὸ τουρκικὸ θωρηκτὸ «Φετιχ - Μπουλάντ». Ὁ Βότσης ἀπεφάσισε νὰ τὸ καταστρέψῃ. Καὶ τὰ μεσάνυχτα τῆς 17 Ὀκτωβρίου μῆκε χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς μετὰ τὸ τορπιλλοβόλο του στὸν λιμένα καὶ μετρεῖς τορπίλλες τὸ ἀνατίναξε στὸν ἀέρα καὶ κατόπιν ἐπέστρεψε, χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτε.

Στὴν 1 Νοεμβρίου ὁ στόλος κατέλαβε τὸ Ἅγιο Ὄρος, στίς 7 Νοεμβρίου τὴν Λέσβο καὶ στίς 11 Νοεμβρίου τὴν Χίο με μικρὴ ἀντίστασι τῶν Τούρκων.

Ἔτσι μῆσα σ' ἕνα μῆνα εἶχαν καταληφθῆ ὅλα τὰ νησιά στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Στὸ μεταξὺ ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀποφάσισε πιά νὰ βγῆ ἀπὸ τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελίων καὶ νὰ συγκρουσθῆ μετὰ τὸν Ἑλληνικόν. Οἱ δυὸ στόλοι συναντήθηκαν στίς 3 Δεκεμβρίου 1912 μεταξὺ Ἴμβρου καὶ Τενέδου. Ἡ ναυμαχία δὲν κράτησε περισσότερο ἀπὸ μιὰ ὥρα. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἔπαθε μεγάλες καταστροφές, διασπάσθηκε καὶ μετὰ μεγάλη ἀταξία ξαναγύρισε στὰ Στενὰ καταδιωκόμενος.

Στις 5 Ἰανουαρίου, ἀφοῦ τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἐπιδιωρθώθηκαν, βγῆκαν καὶ πάλι ἀπὸ τὰ Στενὰ καὶ συναντήθηκαν μετὰ τὸν Ἑλληνικόν στόλον ἔξω ἀπὸ τὴν Λήμνο. Ἀλλὰ καὶ στὴ δεύτερη αὐτῆς ναυμαχίας οἱ Τούρκοι ἔπαθαν τὶς ἴδιες καὶ περισσότερες βλάβες καὶ γύρισαν στὰ Στενὰ σὲ κακὰ χάλια καὶ χωρὶς πιά νὰ σκεφθοῦν νὰ ξεμυτίσουν ἔξω ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια.

Ἦστερα ἀπὸ τὶς λαμπρὲς αὐτὲς νίκες τῶν Ἑλλήνων ἡ Τουρκία ἀναγκάσθηκε νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου στίς 17 Μαΐου 1913. Μ' αὐτὴν παραχωροῦσε στὴν Ἑλλάδα τὴν Ἠπειρο, τὴν Μακεδονία, τὴν Κρήτη καὶ τὰ νησιά τῆς Μ. Ἀσίας.

Δολοφονία τοῦ Γεωργίου.—Δυστυχῶς ὁμοῦ, ἐνῶ ἡ Ἑλλάδα ἐλόκληρη πανηγύριζε γιὰ τὶς νίκες τῆς, ὁ βασιλεὺς τῆς Γεωργίος ἔπεσε στὴ Θεσσαλονίκη ἀπὸ χέρι δολοφονικὸ στίς 5 Μαρτίου 1913. Ἐνῶ εἶχε βγῆ περίπατο στὴ Θεσσαλονίκη καὶ βρισκόταν στὴ διασταύρωσι τῶν ὁδῶν Ἀγίας Τριάδος καὶ λεωφόρου Γεωργίου Α', κάποιοι Σχινᾶς, γιὰ ἄγνωστη αἰτία, τὸν ἐπυροβόλησε ἀπὸ ἀπόστασι δυὸ βημάτων καὶ τὸν ἄφησε νεκρό.

Τὸν Γεώργιο Α΄ διαδέχθηκε ὁ πρωτότοκος γιὸς του καὶ μέχρι τότε Διάδοχος Κωνσταντῖνος.

45.—Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντῖνου.

Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος γεννήθηκε στὰς Ἀθήνας στὶς 21 Ἰουλίου (π. ἡ.) 1868. Μορφώθηκε ἀπὸ Ἑλληνας καὶ ξένους καθηγητὰς καὶ βγῆκε ἀπὸ τὴν Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων καὶ κατόπιν παρακολούθησε μαθήματα πολιτικῶν ἐπιστημῶν στὴν Γερμανία. Στὶς 15 Ὀκτωβρίου 1889 νυμφεύθηκε τὴν πριγκίπισσα Σοφία τῆς Πρωσίας, κόρη τοῦ Αὐτοκράτορα Φρειδερίκου Γ΄.

Πρὶν ἀκόμα ν' ἀνεβῆ στὸ θρόνο ὁ Κωνσταντῖνος λατρεύονταν κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὸν λαὸ καὶ τὸν στρατό. Ὡς Διάδοχος καὶ Ἀρχιστράτηγος ὠδήγησε τὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ ἀπὸ νίκη σὲ νίκη, μεγάλωσε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπέβαλε τὸν σεβασμὸ τοῦ κόσμου σ' αὐτή. Νεὺς στρατιωτικὸς καὶ πραγματικὸς στρατιώτης ὁ Κωνσταντῖνος, εἶχε ἐμπνεύσει τὴν πεποίθησι καὶ

Κωνσταντῖνος καὶ Σοφία

τὴν πίστι τοῦ στρατοῦ του στὴν ἰκανότητά του καὶ ἡ παρουσία του ἠλέκτριζε καὶ σκόρπιζε τὸ θάρρος καὶ τὸν ἐνθουσιασμό.

Σὰν ἔγινε βασιλεὺς, ὁ Κωνσταντῖνος, βρέθηκε μπρὸς στὴν ἀπληστία τῶν ἔως τότε συμμάχων Βουλγάρων, ποὺ ἤθελαν τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὰ ἔδαφη, ποὺ εἶχαν πάρει ἀπὸ τὴν Τουρκία τὰ Βαλκανικὰ Κράτη.

Ἡ Βουλγαρία ζητοῦσε ἀπὸ τὴν Σερβία νὰ πάρῃ ὅλη τὴν Μακεδονία ποὺ κατεῖχε αὐτή, ἀπὸ δὲ τὴν Ἑλλάδα τὴν Φλώρινα, Καστοριά καὶ Θεσσαλονίκη. Οἱ ἀπαράδεκτες αὐτὲς ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων ἀνάγκασαν τὴν Σερβία καὶ τὴν Ἑλλάδα νὰ συνμολογήσουν τὴν συνθήκη τῆς Θεσσαλονίκης (31 Μαΐου 1913), μετὰ τὴν ὁποία ἀνελάμβαναν τὴν ὑποχρέωσι νὰ πολεμήσουν μαζί κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἡ συνθήκη αὐτὴ κρατήθηκε μυστικὴ ὡς τὴν ὥρα ποὺ οἱ Βούλγαροι θὰ ἔδιναν ἀφορμὴ γιὰ σύρραξι. Πράγματι στὶς 16 - 17 Ἰουνίου 1913 ἡ

Βουλγαρία διέταξε τὰ στρατεύματά της νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Σέρβων. Τότε καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διέταξε τὴν προέλασιν τοῦ στρατοῦ της. Εὐθὺς ἀμέσως οἱ Βούλγαροι, ποὺ ἦταν στὴ Θεσσαλονίκη, διετράχθησαν νὰ φύγουν, ἀλλὰ δὲν ὑπάκουσαν κί ὕστερα ἀπὸ μάχην στὴν Θεσσαλονικὴ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι (1207 ἄνδρες). Ὅταν ὁ στρατὸς μας καθάρισε τὴν Θεσσαλονίκη, προχώρησε καὶ συνάντησε τοὺς Βουλγάρους στὰ ἀνατολικά τοῦ Ἄλμπάνικοι ὑψώματα. Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη μάχη καὶ οἱ Βούλγαροι νικήθηκαν κί ἔφυγαν πανικόβλητοι. Συνεχίζοντας τὴν προέλασιν ὁ στρατὸς κατέλαβε τὴν Γευγελή, τὴν Νιγρίτα καὶ τὴν Λυγκοβάνη, ποὺ τὴν ἔδωκε στοὺς Σέρβους, καὶ προχωρώντας συνάντησε τὸν Βουλγαρικὸ στρατὸ στὰ ὑψώματα τοῦ Κιλκίς. Ἐδῶ οἱ Βούλγαροι ἀντέταξαν ἀποφασιστικὴ ἄμυνα, ἀλλὰ χάσθησαν στὸ τέλος νὰ ὑποχωρῶσιν καὶ νὰ φύγουν με φοβερὴ ἀταξία, ἀφοῦ ἔπαθαν ἀληθινὴ πανωλεθρία. Κί ἀρχίζει ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα ἀληθινὸ κυνηγητὸ τῶν Βουλγάρων. Χάνουν τὸ ἓνα ὕστερα ἀπὸ τ' ἄλλο, τὸ Ντεμίρ Ἰσάαρ, τὶς Σέρρες, τὴν Ξάνθη, τὴν Γκιουμουλτζίνα, τὴν Κρέσνα καὶ τέλος τὴν Τζουμαγιά.

Στὸ μεταξύ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔχει καταλάβει τὴν Καβάλα, τὸ Πόρτο Λάγο καὶ τὸ Δεδεαγάτς.

Οἱ νίκαι αὐτές, ὅπως καὶ ἄλλαι τῶν Σέρβων, ἀνάγκασαν τοὺς Βουλγάρους νὰ ὑπογράψουν τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου, σύμφωνα με τὴν ὁποία ἡ Ἑλλάς ἐπῆρε ὀριστικὰ τὴ Νότιον Ἠπειρὸν, τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Μακεδονίαν, τὴν Κρήτην καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα τώρα ἔγινε μεγάλη σὲ ἔκτασιν.

Ὁ Ἀ' Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. — Ἀλλὰ τὸ 1914 κηρύχθηκε μεταξύ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά καὶ Γερμανίας, Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ἀπὸ τὴν ἄλλη πῶλεμος, ποὺ ἀνομάσθηκε Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.

Στὸν πόλεμον αὐτὸν, ἡ Ἑλλάς, ἐξαντλημένη ἀπὸ τοὺς δύο προηγουμένους πολέμους της, ἔμεινε στὴν ἀρχὴ οὐδέτερη. Ἀλλὰ ὅταν ἀργότερα ἡ Ἀντάντ ζήτησε ἐπίμονα νὰ λάθῃ καὶ ἡ Ἑλλάς μέρος στὸν πόλεμον, σημειώθηκε διαφωνία μεταξύ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος ἦταν τῆς γνώμης ὅτι ἔπρεπε ἡ Ἑλλάς ἢ νὰ μείνῃ οὐδέτερη ἢ νὰ ζητήσῃ σοβαρῆς ἐγγυήσεις γιὰ τὴν ἐξοδὸν της, καὶ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ Ἑλ. Βενιζέλου, ποὺ ἤθελε νὰ λάθῃ μέρος ἢ Ἑλλάς στὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ χωρὶς ἐγγυήσεις. Σημειώθηκε ἔτσι διαφωνία, ποὺ χωρὶς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν σὲ δύο παρατάξεις καὶ ἔγινε πρόξενος μεγάλης ἐσωτερικῆς καὶ ἐπιζημίας ἀναταραχῆς, ποὺ βάσταξε ἀρκετὰ χρόνια. Ὁ Βενιζέλος με τὸν ναύαρχο Παῦλον Κουντουριώτην καὶ τὸν στρατηγὸν Δαγκλῆν κήρυξαν ἐπανάστασιν στὴ Θεσσαλονικὴ καὶ μετὴ βοήθειαν τῆς Ἀντάντ ἤρθαν στὴν Ἀθήνα, ἔδιωξαν τὸν

Κωνσταντίνο και έβαλαν βασιλιά τὸ γιό του Ἀλέξανδρο, ὁ ὁποῖος πέθανε στίς 12 Ὀκτωβρίου 1920 και ὁ θρόνος ἔμεινε ἀδειανός.

Ὁ ἑλληνικός στρατός τώρα μαζί με τοὺς Γάλλους νίκησαν τοὺς Βουλγάρους κι' ἔσπασαν τὸ μέτωπο. Οἱ Βούλγαροι ἀναγκάσθηκαν νὰ ὑπογράψουν τὴ συνθήκη τοῦ Νεϊγύ, πού ἔδωκε τὴ Δυτικὴ Θράκη στὴν Ἑλλάδα, και οἱ Τούρκοι τὴ συνθήκη τῶν Σεβρών, πού ἔδινε στὴν Ἑλλάδα τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη και τὴ Σμύρνη με μιά μεγάλη περιοχή. Ἀλλὰ ἡ συνθήκη τῶν Σεβρών δὲν ἐκτελέσθηκε. Πολλοὶ Τούρκοι, με ἀρχηγὸ τὸν ἀξιωματικὸ Μουσταφά Κεμάλ, ἔκαναν κίνημα, ὠργάνωσαν στρατὸ και δὲν παρέδιναν τίς χῶρες πού εἶχαν ἐπιδικασθῆ. Οἱ Ἕλληνες τότε ἔκαναν ἀπόθεσσι στὴ Σμύρνη και νικηταὶ προχώρησαν στὸ βάθος τῆς Μ. Ἀσίας. Σ' ὅλες τίς μάχες πού ἔδωκαν με τοὺς Τούρκους νίκησαν κι' ἔφθασαν ὡς τὸν Σαγγάριο ποταμὸ.

Στὸ διάστημα αὐτὸ στὴν Ἑλλάδα ἔγιναν ἐκλογές (1 Νοεμβρίου 1920), στίς ὁποῖες ἀπέτυχε τὸ κόμμα τοῦ Βενιζέλου. Ὁ Βενιζέλος ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα και οἱ Ἕλληνες ἐπανάφεραν τὸν βασιλέα Κωνσταντίνο.

Ἀλλὰ ἡ ἐκστρατεία τῆς Μ. Ἀσίας διαρκοῦσε πολὺ. Ὁ Ἑλληνικός στρατός εἶχε κουρασθῆ πιά ὕστερα ἀπὸ τῶν πολέμων και εἶχε δηλητηριασθῆ ἀπὸ τίς ἐσωτερικὲς διενέξεις. Ἐξ ἄλλου ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε χρήματα γιὰ νὰ τὸν συντηρήσῃ. Ὁ Κεμάλ τότε με τὴν βοήθεια τῶν ξένων διωργάνωσε τὸν στρατὸ του και τὸν Αὔγουστο τοῦ 1922 ἔκαμε ἐπίθεσι και νίκησε τὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ, πού ἀναγκάσθηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία. Πολλές χιλιάδες Ἑλληνικός πληθυσμὸς κατέφυγε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου κι' ἐγκαταστάθηκε.

46.—Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Β'.

Στὴν ἐπιστροφή τοῦ νικημένου στρατοῦ μας ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ με ἀρχηγὸ τὸν Νικ. Πλαστήρα ἐπαναστάτησαν στὴ Μυτιλήνη και Χίο, ἦρθαν στὰς Ἀθήνας, ἔδιωξαν τὸν βασιλέα Κωνσταντίνο, ἔβαλαν βασιλέα τὸ γιό του Γεώργιο Β', διέλυσαν τὴ Βουλὴ και προκήρυξαν ἐκλογές τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1923. Στίς ἐκλογές αὐτές πέτυχαν τὰ Δημοκρατικὰ κόμματα, τὰ ὁποῖα ἔκαναν δημοψήφισμα στίς 13 Ἀπριλίου 1924 και κήρυξαν γιὰ πολιτεῦμα τῆς Ἑλλάδος τὴν δημοκρατία, τῆς ὁποίας Πρόεδρος διαβρίσθηκε ὁ Παῦλος Κουντουριώτης, και ἔδιωξαν τὸν βασιλέα Γεώργιο Β'. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος πέθανε στὸ Παλέρμο τῆς Σικελίας, στίς 11 Ἰανουαρίου 1923. Ὁ θάνατός του κατέλυσε τὸν λαό.

Ἡ Δημοκρατία στάθηκε ὡς τὰ 1935, ὅταν ἔγιναν ἐκλογές, ὅπου πέτυχε τὸ Λαϊκὸν κόμμα, πού με δημοψήφισμα ἐπανάφερε τὸν Βασιλέα Γεώργιο.

Ἐκλογές, πού ἔγιναν τὸ 1936, δὲν ἔδωσαν σὲ κανένα κόμμα γερὴ πλειοψηφία γιὰ νὰ μπορῆ νὰ σχηματίσῃ Κυ-

θέρνησι καὶ ἡ χώρα ἔμενε σχεδὸν ἀκυβέρνητη. Αὐτὸ ἀνάγκασε τὸν βασιλέα Γεώργιο Β' νὰ ἀναθέσῃ τὸν σχηματισμὸ Κυβερνήσεως μὲ δικτατορικά δικαιώματα στὸν Ἰωάννη Μεταξᾶν, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν διοίκησι τῆς χώρας στὶς 4 Αὐγούστου 1936.

Γεώργιος ὁ Β'.

Β'. Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. — Ἡ διοίκησι τοῦ Ἰωάννη Μεταξᾶ, μὲ τὸ ὄνομα 4η Αὐγούστου, κράτησε τρία ὀλόκληρα χρόνια καὶ ἡ χώρα ἄρχισε νὰ βρισκῆ μιὰ ἡσυχία καὶ γαλήνη καὶ νὰ διοργανώνεται ἐσωτερικά. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν βάσταξε πολὺ, γιατί τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1939 κηρύχθηκε ὁ δεῦτερος Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ποῦ ἔμελλε νὰ ἔχῃ μεγάλη ἀπήχησι καὶ στὴν τύχη τῆς Ἑλλάδος.

Στὴ Γερμανία ἀπὸ τοῦ 1933 ἀνέλαβε τὴ διοίκησι τὸ κόμμα τῶν Ἐθνικοσοσιαλιστῶν μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἀδόλφο Χίτλερ, ἄνδρα μωροφιλόδοξο, ποῦ συνέλαβε τὴν παράτολμη ιδέα νὰ κυριαρχήσῃ σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη. Ἀνακηρυχθεὶς ἔτσι δικτάτορας, ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ τὴ Γερμανία γιὰ ἓνα μελλοντικὸ πόλεμο καὶ σὲ λίγα χρόνια τὴν ἐξώπλισε μὲ ὅλα τὰ νεώτερα πολεμικὰ μέσα. Ἀφοῦ ἐτοιμάσθηκε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἄρχισε νὰ ἐκβιάζῃ τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη. Ξαναπῆρε τὸ Σάαρ καὶ τὴν Ρηνανία, προσάρτησε τὴν Αὐστρία καὶ ζήτησε ἀπὸ τὴν Πολωνία καὶ τὸ Δάντσιγκ.

Σύμμαχό τῆς εἶχε τὴν Ἰταλία μὲ ἄλλον ἐπίσης φαντασιόπληκτο δικτάτορα, τὸν Μουσσολίνι, ποῦ στὸ μεταξὺ κατάρθωσε, ἐκβιαστικῶς ἐπίσης, νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀθρῆσυνία, νὰ προσαρτήσῃ τὴν Ἀλβανία καὶ τώρα ζητοῦσε ἐδάφη κι ἀπὸ τὴν Γαλλία.

Οἱ προθέσεις αὐτὲς τῶν δύο δικτατόρων ἄρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν τὰ ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ Κράτη, τὰ ὁποῖα ἀπεφάσισαν καὶ αὐτὰ νὰ ἀντιταχθοῦν στὶς παράλογες ἀξιώσεις τῶν δύο αὐτῶν δικτατόρων.

Καὶ πρώτη ἡ Πολωνία ἀρνήθηκε νὰ παραδώσῃ τὸ Δάντσιγκ. Τότε ὁ Γερμανικὸς στρατὸς εἰσέβαλε στὴν Πολωνία. Εὐθὺς ἀμέσως ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία καὶ κατόπιν ἡ Ἀμερικὴ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Γερμανίας. Ἡ Γερμανία ὅμως ἦταν καλὰ παρασκευασμένη. Καὶ σὲ λίγο διάστημα κυρίεψε τὸ Βέλγιο, τὴν Ὁλλανδία, τὴν Νορβηγία, νίκησε τὴν Γαλλία καὶ ἐτοιμαζόταν νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς Ρωσίας.

Ὁ ἑλληνοῖταλικὸς πόλεμος. — Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ Ἰταλία βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ποῦ ὡς τότε ἔμενε οὐδέτερη. Στὴν ἀρχὴ ἐζήτησε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ τῆς παραχωρήσῃ βάσεις στὴ Μεσόγειο. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἑλλάδα ἀρνήθηκε μὲ ἕνα «Ὅχι», τὴν νύκτα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 τῆς ἐκήρυξε ξαφνικὰ τὸν πόλεμο καὶ εἰσέβαλε ἀπὸ τὴν Ἀλβανία στὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη.

Ἀλλὰ δὲν τὰ κράτησε γιὰ πολλὰς ἡμέρας. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς, ἂν καὶ αἰφνιδιάστηκε, κατάρθωσε νὰ κινητο-

ποιηθῆ ἔγκαιρα καὶ νὰ παραταχθῆ στὰ ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα. Ἀπ' ἐκεῖ ἄρχισε σκληρῆς καὶ ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεις, ποὺ θὰ μείνουν παράδειγμα αὐτοθυσίας καὶ ἡρωϊσμοῦ στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Οἱ λίγοι ἀπαράσκευοι καὶ χωρὶς ἀξιόλογο ὄπλισμό "Ἑλληνες ἔγραψαν στὰ βουνὰ τῆς Ἠπειροῦ ἀθάνατες σελίδες δόξας πολεμώντας ἐναντίον μιᾶς μεγάλης Αὐτοκρατορίας. Μὲ τὴν ὀρμὴ των, τὴν ἀκατάβλητη θέλησι καὶ τὸν ἀμειώτο πατριωτισμὸ των γιὰ μόνον ὄπλα, πολεμώντας στὶς βουνοκορφῆς τῆς Πίνδου, τοῦ Μοράβα, τοῦ Καλαμά, κατῶρθωσαν σὲ λίγες ἡμέρες νὰ διώξουν τοὺς Ἴταλοὺς ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη καὶ νὰ τοὺς ἀπωθήσουν στὴν Ἄλβανία. Ἀλλὰ δὲν τοὺς ἄφησαν κι' ἐκεῖ. Μπήκαν μέσα στὴν Ἄλβανία, συνέτριψαν τὴν Ἴταλικὴ ἀμυνα κι' ἐκυρίευσαν τὴν Χειμάρρα, τὸ Ἀργυρόκαστρο, τὴν Κλεισοῦρα, τὴν Κορυτσά κ.λ.π. Οἱ Ἴταλοι ὑποχωροῦσαν ἀπὸ παντοῦ. Μυθικὰ πράγματι καὶ ἀπίστευτα ἦταν τὰ Ἑλληνικὰ αὐτὰ κατορθώματα. Ὁ κόσμος ἔμεινε σαστισμένος. "Ὅλοι ἔλεγαν : Δὲν πολεμοῦν οἱ Ἕλληνες σὰν ἥρωες, ἀλλὰ οἱ ἥρωες σὰν Ἕλληνες!

Ὁ Ἑλληνογερμανικὸς πόλεμος.—Τὴν ἀνεπάντευτη αὐτὴ ἦττα τῆς Ἰταλίας, βλέποντας ἡ Γερμανία καὶ νοιώθοντας τί καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα θὰ εἶχε γιὰ τὴν γενικὴ ἔκβασι τοῦ πολέμου, ἐζήτησε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὴν Ἰταλία καὶ νὰ παραδώσῃ σ' αὐτὴν ὅ,τι ζητοῦσε, ἀπειλώντας πόλεμο. Ἀλλὰ ἡ Ἑλλάδα ἀπάντησε καὶ πάλι μὲ ἓνα ἄλλο «Ὅχι»! Τότε ἡ Γερμανία κήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδος στὶς 6 Ἀπριλίου 1941 καὶ εἰσέβαλε στὴ χώρα μας ἀπὸ τὴν Δοῖράνη.

Νέα ὑπεράνθρωπα κατορθώματα σημείωσαν καὶ πάλι τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα στὰ ὄχυρά τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων, πολεμώντας τώρα ἐναντίον δύο Αὐτοκρατοριῶν. Κάθε ὄχυρό ποῦ ἔπαιρναν οἱ Γερμανοὶ, τὸ πλήρωναν μὲ πολὺ αἷμα.

Στὸ τέλος ἡ μικρὴ Ἑλλάδα, μὴν ἀντέχοντας στὸ βάρος τῶν σιδηρόφρακτων στρατιῶν, ἀλλὰ καταστάσα σύμβολο ἡρωϊσμοῦ καὶ τιμῆς, ὑπέκυψε.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Β' μὲ τὴν Κυβέρνησι — ὁ Μεταξᾶς εἶχε πεθάνει ἤδη τὸν Ἰανουάριο — ἔφυγε στὴν Κρήτη κι' ἀπ' ἐκεῖ στὴν Αἴγυπτο, ὅπως ἐτοιμάσῃ νέο στρατὸ ποῦ πολέμησε δίπλα στὸν συμμαχικὸ κι' ἐσημείωσε νέες δόξες, στὸ Ἀλαμείν ὅπως καὶ στὸ Ρίμινι.

Σὲ λίγο καιρὸ οἱ Γερμανοὶ μὲ ἀλεξιπτωτιστὲς κατέλαβαν καὶ τὴν Κρήτη, ἀφοῦ οἱ Κρητῆς πολέμησαν ἡρωϊκὰ καὶ ἐπέφεραν σωστὴ πανωλεθρία στοὺς εἰσβολεῖς.

Ἡ Ἑλλάδα στὴν Κατοχή.—Ἡ Ἑλλάδα ἔμεινε τώρα στὴν κατοχὴ τῶν Γερμανῶν, τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Βουλγάρων, ποῦ τοὺς ἐπέτρεψαν νὰ μείνουν στὰ ἐδάφη μας. Πολλὰ καὶ ἀπερίγραπτα εἶναι τὰ δεινὰ, ποῦ ὑπέφερε στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἐκατοντάδες τυφεκίζονταν κάθε μέρα καὶ χιλιάδες πέθαιναν ἀπὸ τὴν πείνα ἢ ὠδη-

γοούνταν στην όμηρία. Κανένα από τὰ θηριώδη μέσα δὲν ἄφησαν οἱ κατακτηταὶ νὰ μὴ τὸ μεταχειρισθοῦν. Ἀλλὰ τίποτε δὲν κατώρθωσε νὰ κάμψη τὴν ἀδάμαστη θέλψη, τὴν ἀποφασιστικὴτητα καὶ τὸν πατριωτισμὸ τῶν Ἑλλήνων. Ὅλα τὰ ὑπέφεραν ἀγόγγυστα καὶ καρτερικά.

Μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ μέτρα οἱ κατακτηταὶ δὲν ἐπέτυχαν παρὰ νὰ δημιουργήσουν τὸν στρατὸ τῆς Ἀντιστάσεως στὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ στρατὸς αὐτὸς μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ν. Ζέρβαν ἐπέφερε πολλὰς καταστροφὰς στὸν ἐχθρὸ κι' ἐβοήθησε πολὺ τὸν συμμαχικὸ στρατὸ στὶς ἐπιχειρήσεις του, ὡς τὴν ὥρα τῆς Νίκης.

Ἡ ἀπελευθέρωσι. — Στὸ μεταξὺ οἱ ἐπιτυχίες τῶν συμμαχῶν (τώρα προστέθηκαν καὶ οἱ Ρῶσοι) διαδέχονται ἢ μία τὴν ἄλλη. Τέλος ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπόβασι, ποὺ ἔκαναν οἱ Ἀγγλοαμερικανοὶ στὴν Νορμανδία, ἡ Γερμανία λύγισε, ἄρχισε νὰ ὑποχωρῇ καὶ οἱ σύμμαχοι κατέλαβαν τὴν Γερμανία καὶ μπήκαν στὸ Βερολίνο. Ὁ Χίτλερ αὐτοκτόνησε καὶ ὁ Μουσσολίνι ἐξετελέσθη. Ἔτσι ἡ νίκη ἔσπεψε τὰ συμμαχικὰ ὄπλα.

Στὶς 12 Ὀκτωβρίου 1944 κατεβάζεται ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολι ἡ Γερμανικὴ σημαία καὶ ὑψώνεται ἡ γαλανόλευκὴ μέσα σὲ παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ καὶ δάκρυα χαρᾶς. Τὸν Νοέμβριο τοῦ 1944 ἡ Κυβέρνησι τοῦ Λιβάνου, ὅπου ὠνομάσθηκε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι τοῦ ἐξωτερικοῦ, μὲ πρωθυπουργὸ τὸν Γ. Παπανδρέου ἐπέστρεψε στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν 1ῆ Μαρτίου 1945 ἔγιναν ἐκλογές καὶ σχηματίσθηκε Κυβέρνησι ὑπὸ τὸν Κ. Τσαλδάρη. Ἡ Κυβέρνησι αὐτὴ διενήργησε τὸν Σεπτέμβριο δημοψήφισμα καὶ ὁ λαὸς ἀποφάνθηκε ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β', ὁ ὁποῖος καὶ ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ μὲ ἀκράτητο ἐνθουσιασμὸ καὶ ἀγάπη.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Β', μόλις ἐπέστρεψε, ἐπεδόθηκε στὴν ἀναδημιουργία τῆς ἐρειπωμένης πιά Πατρίδος μας. Δυστυχῶς ὁμῶς ἀπὸ τὶς κακουχίες τοῦ πολέμου καὶ τὶς ἀδιάκοπες συγκινήσεις εἶχε προσβληθῆ ἡ ὑγεία του καὶ τὴν 1ῆν Ἀπριλίου 1947 ἀπέθανε ἀπὸ συγκοπή τῆς καρδίας.

Ἡ κηδεία του ἔγινε μέσα σὲ βαθὺ πένθος καὶ ἀσυγκράτητους θρήνους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τάφηκε στὸ Τατόι, ὅπου καὶ οἱ τάφοι τῶν προγόνων του. Τὸν Γεώργιο Β' διαδέχθηκε στὸν θρόνο ὁ ἀδελφὸς του Παῦλος Α'.

